

Taloukasvun este ja varhaisen puuttumisen kohde

**Syrjäytyminen ylijaraisena käsitteenä eduskunnan
väliryymyskeskusteluissa 1990- ja 2000-luvuilla**

Veera Ylimaunu

Maisterintutkielma

Valtio-oppi ja yleinen historia

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos ja

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

kevät 2018

TIIVISTELMÄ

TALOUSKASVUN ESTE JA VARHAISEN PUUTTUMISEN KOHDE

Syrjäytyminen ylijarajaisena käsitteenä eduskunnan välikysymyskeskusteluissa 1990- ja 2000-luvuilla

Veera Ylimaunu

Valtio-oppi ja yleinen historia

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos ja Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Mika Ojakangas ja Pasi Ihalainen

Kevät 2018

100 sivua + 1 liite

Tutkimus tarkastelee *syrjäytymisen* käsitettä ja sen käyttöä tärkeänä yhteiskunnallisena ilmiönä, joka kertoo paljon 2000-luvun taitteen poliittisesta keskustelusta. Tutkimuksen näkökulma on konstruktivistinen eli syrjäytymistä tarkastellaan tiettyssä paikassa ja ajassa diskursiivisesti rakentuvana käsitteenä. Pääasiallisena aineistona tutkimuksessani ovat Suomen Eduskunnan välikysymyskeskustelut, joissa syrjäytymisen käsite on ollut varsin merkittävässä roolissa. Olen rajannut aineistoni 1990- ja 2000-luvuille, joiden ajalta löytyy kolme syrjäytymistä käsittelevää välikysymyskeskustelua. Vertailukohtana ja kontekstina suomalaiselle aineistolle käytän ruotsalaisia välikysymyskeskusteluja samalta ajanjaksolta. Siellä tarkastelun kohteena on ensisijaisesti *utanförskap* käsite.

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten välikysymyskeskusteluihin osallistuneet kansanedustajat Suomessa ja Ruotsissa puhuivat syrjäytymisestä ja miten he samalla määrittelivät syrjäytymisen käsitettä. Lisäksi esitän, miten nämä puheet eroavat toisistaan puoluekannan, oppositio-hallitus-asetelman ja eri vuosien mukaan liittäen analyysiin ajankohtaisia konteksteja. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota Suomen ja Ruotsin tilanteiden ja keskustelujen eroihin ja yhtäläisyyksiin. Teoreettisena lähtökohtana on käsitehistoria ja käsitteen intentionaalisen poliittisen käytön tutkiminen. Tutkimusasetelmassa yhdistyvät politiikan ja historian tutkimuksen lähtökohdat ja menetelmät.

Tutkimustuloksenani esitän, että syrjäytymisen käsitettä on käytetty kaikissa puolueissa oman agendan ajamiseen riippumatta siitä, onko puolue ollut oppositiossa vai hallituksessa. 1990-luvulla syrjäytyminen näyttäytyi työllisyyspoliittisena ongelmana, ja vasemmistopuolueissa työelämän kaupallistumista kritisoitiin syrjäytymisen käsitteen avulla. 2000-luvulle tultaessa syrjäytymisestä puhuttiin enemmän sosiaali- ja koulutuspoliittisena ongelmana. Puhe syrjäytymisen vaikutuksista valtion talouteen lisääntyi. Ruotsissa syrjäytymisestä puhuttiin koulutuksen ja maahanmuuttajien integroimisen yhteydessä 1990-luvulta lähtien. 2004 vuodesta lähtien porvariallianssi liitti *utanförskap* käsitteen alueellisen eriarvoisuuden ja riippuvuuden sosiaalityistä. Keskeisenä tuloksena tutkimuksessani on se, kuinka kahden hyvinvointivaltion syrjäytymisen käsitteistö on kehittynyt eri tavoin erilaisten poliittisten ongelmien ja realiteettien vuoksi. Toisaalta ylijarajaisina yhteyksinä tutkimuksessa selvisi, että ruotsalainen keskustelu syrjäytymisestä on liittynyt sosiaalipolitiikan ja työttömyyden ongelmiin, kuten Suomessakin. Sekä meillä että Ruotsissa tiettyjä rajattuja ryhmiä, kuten pitkäaikaistyöttömiä, käytettiin esimerkkeinä syrjäytyneistä.

Avainsanat: syrjäytyminen, utanförskap, välikysymys, käsitehistoria, Suomi, Ruotsi, parlamentarismi

ABSTRACT

TALOUSKASVUN ESTE JA VARHAISEN PUUTTUMISEN KOHDE

Social exclusion as a transnational concept in Finnish Parliament interpellation discussions in the 1990s and the 2000s

Veera Ylimaunu

Political Science and General History

Master's thesis

Department of Social Sciences and Philosophy & Department of History and Ethnology

University of Jyväskylä

Instructors: Mika Ojakangas & Pasi Ihalainen

Spring 2018

100 pages + 2 appendixes

The focus of the present study is on the concept of *syrjäytyminen* (social exclusion in English) and the use of the concept as a social phenomenon. The point of view of the study is constructivism, which means that social exclusion is examined as a concept that is discursively made up of its usage in conversations in certain places and times. The main data of the study are the interpellation discussions of the Finnish Parliament, in which social exclusion has had a quite significant role. The time frame used in the present study is set from the 1990s to the 2000s, during which there are three discussions that I have examined. As the context and the baseline, the Swedish parliamentary have been used from same time period. There the concept under the examination is primarily *utanförskap* which is equivalent for *syrjäytyminen*.

The main task of the study is to find out how the parliament representatives in Finland and Sweden spoke about social exclusion and how they defined the concept. In addition, the present study shows how these speeches differed from each other because of the party of the speaker, the parliamentary status of the party, and the year of the speech. The situations and discussions between Finland and Sweden are also compared. The theoretical of the study is the conceptual history and studying the intentional political usage of concept. Methods from both political science and history are combined in the theoretical framework.

The findings of the present study include that in every party people have used the concept of social exclusion for their own benefit. In the 1990s, social exclusion was considered as a problem of employment policy. Left-wing parties criticized the commercialism of the working life with the help of social exclusion. In the beginning of the 2000s, social exclusion was introduced as a problem of social and education policy, and the representatives mentioned more often the impacts on the economy of the state. They talked about social exclusion beside education and integration of the immigrants, starting in Sweden during the 1990s. The centre-right political alliance in Sweden connected the concept *utanförskap* with the regional inequality and dependency on social aid. On the one hand, the welfare states of Finland and Sweden had quite different developmental patterns involving the concepts of social exclusion because of differing political problems and realities. On the other hand, there have also been some transnational similarities because social exclusion has been connected with social policy, education and unemployment problems in both countries.

Keywords: social exclusion, *utanförskap*, interpellation, conceptual history, Finland, Sweden, parliamentarism.

Sisällys

1. Johdanto	2
1.1. Tutkimusaihe	2
1.2. Tutkimuksen teoreettinen tausta ja metodit.....	8
1.2.1. Käsitehistoria lähihistoriaan sijoittuvan aineiston tutkimuksessa.....	8
1.2.2. Parlamentaarinen puhe tutkimuskohteena	13
1.2.3. Välikysymys parlamentaarisenä instituutiona	15
2. Syrjäytymisen rantautuminen suomalaiseen puheeseen	19
2.1. Akateemis-poliittisen syrjäytymiskeskustelun tulo Suomeen ja nousu 1980-luvulla...	19
2.2. Ruotsalainen ja muu kansainvälinen keskustelu taustoittamassa käsitettä	24
2.3. Syrjäytymis-käsitteen käyttö edustuksellisissa instituutioissa.....	32
3. Syrjäytyminen suomalaisissa ja ruotsalaisissa välikysymyskeskusteluissa 1990-luvulta 2000-luvulle	39
3.1. Valtion ja yhteiskunnan tehtävät syrjäytymiskysymyksessä	39
3.2. Kenelle syrjäytyminen on ongelma?	52
3.3. Syrjäytyneen elämä vs. "normaali elämä"	61
3.4. Sosiaalinen, koulutuspoliittinen vai työllisyyspoliittinen ongelma?	75
4. Päätäntö	86
Lähteet.....	95
Alkuperäislähteet:	95
Internetlähteet:	97
Tutkimuskirjallisuus:	97

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaihe

Kiinnostukseni *syrjäytymisen* tutkimiseen lähti liikkeelle suomalaisesta monia vuosia kestäneestä keskustelusta, jossa havahduttiin siihen, että meillä on paljon kouluttamattomia ja yhteiskunnan julkisista toiminnoista ulkona olevia nuoria. Syrjäytymisestä ovat puhuneet asiantuntijat, nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset, poliitikot, tavalliset kansalaiset ja on jokunen nuorikin kertonut kantansa keskusteluun.¹ Käsite on politisoitu ja otettu kunkin käyttäjän käyttöön omien tavoitteiden saavuttamiseksi, eikä sitä ole juuri tarkasti määritelty. Syrjäytyneeksi kutsuminen aiheuttaa enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia.

Syrjäytyminen on yhteiskuntaamme selvästi juurtunut käsite. Kukaan ei oikeastaan kiistä syrjäytyneiden olemassaoloa, eikä vastusta syrjäytymisen vastaisia toimia. Erityisesti julkinen ja poliittinen keskustelu eivät määritelmiä käsitteelle ole suoraan antaneet, eikä käsitteen käytön mielekkyyttä ole juurikaan julkisesti kiistetty. Käsite ei ole kuitenkaan syntynyt tyhjästä, eikä sen käyttäminen ole ollut aina täysin kyseenalaistamatonta. Erityisesti akateemisessa maailmassa syrjäytymisen käsitettä on myös vieroksuttu ja yritetty käsitellä kriittisesti. Myös nykyään kriittisiä puheenvuoroja käsitteen käytön suhteen on esitetty. Tampereen yliopiston dosentti ja tutkija Jaana Lähteenmaa kirjoitti Keskisuomalaisen mielipidesivuilla, kuinka “termien ´syrjäytyminen´ ja ´syrjäytymisvaarassa oleva´ käytöstä olisi syytä luopua”. Lähteenmaan mukaan, kun unohdettuja ja loukattuja ihmisiä kutsutaan syrjäytyneiksi, antaa se kuvan siitä, että heitä pidetään yhtenäisenä laumana, jolla ei ole omaa tahtoa tai motiiveja. Heidät arvioidaan kyvyttömiksi ja huono-osaisiksi toisten toimesta. Lähteenmaa näkee nykyisessä Suomen sekä esimerkiksi Yhdysvaltain kehityksessä syrjäytymiskeskustelun vaikutuksia; vähätelty

---

¹ Esim. Yle 22.2.2016, Sanna Savela, “Syrjäytyneitä nuoria autetaan takaisin yhteiskuntaan – houkuttimena leffaliput ja lahjakortit”; HS 5.4.2016, Arja Kivipelto, “Syrjäytymis-vaarassa olevat voi tunnistaa jo nelivuotiaana – suomalaiset kehittivät ”mielenterveyden rokoteohjelman””; Yle 8.1.2014, Hannele Muilu, “Risikon vastikkeellinen sosiaalituki epäilyttää hallituskumppaneita”.

ja loukattu kansanosaa onkin arvioitua isompi ja pystyy nousemaan vallitsevaa järjestelmää vastaan esimerkiksi äänestämällä vaaleissa.²

Tutkimukseni keskittyy syrjäytymis-käsitteen intentionaaliseen käyttöön ja kierrätykseen parlamentaarisisissa puheissa. Tarkoitukseni on tutkia tämän nuoren, mutta jo moninaisen historian omaavan käsitteen muotoutumisen historiaa suomalaisessa kontekstissa, mutta yllirajaiset vaikutukset huomioiden. En keskity itse syrjäytymiseen mahdollisena todellisena ilmiönä vaan kiinnostukseni kohdistuu käsitteen poliittiseen luonteeseen ja sille annettuihin merkityksiin.

Pääasiallisena aineistonani ovat tässä maisterintutkielmassa Suomen eduskunnassa kolmen eri vuoden, 1996, 2001 ja 2005, välikysymyskeskustelut³, joissa käsiteltiin syrjäytymistä. Vaikka syrjäytymistä on käytetty käsitteenä monissa merkityksissä muuallakin kuin eduskunnassa, juuri eduskunta Suomen ylimpänä poliittisena vallan käyttäjänä antaa monilta osin lähtökohdat myös muualla yhteiskunnassa käytävälle keskustelulle. Pidän työssäni käsittelemiäni debatteja tärkeinä yhteiskunnallisen diskurssin muodostumisessa, jonka vuoksi päätin tutkia juuri eduskunnassa käytävää keskustelua.

Välikysymyskeskustelut olen löytänyt vapaasti internetissä saatavilla olevasta eduskunnan valtiopäiväasiakirjojen arkistosta etsimällä hakusanalla “syrjäyt*” ja rajaamalla tulokset valtiopäiväasioiden osalta välikysymyksiin. Syrjäytyminen nousee myös yhtenä sivuston antamana asiasanana esiin kaikissa käyttämissäni välikysymyskäsittelyissä. Syrjäytymistä on siis käsitelty aineistoni välikysymyksissä, mutta se nousee esiin myös niistä käydyissä keskusteluissa. Lisäksi vuosina 2002 ja 2008 esitettiin välikysymykset, joissa syrjäytyminen mainittiin ohimennen, mutta se ei noussut niissä merkitykselliseen rooliin, eikä se löytynyt käsittelyjen asiasanoista. En käytä niitä siksi lähteinäni. Graduuni valikoituneet välikysymyskeskustelut ovat ainoita 1990- ja 2000-luvuilla käytyjä keskusteluja, joissa on puhuttu syrjäytymisestä näillä kriteereillä. Aineiston laajuuden vuoksi en ottanut enää 2010-luvun keskusteluja mukaan työhöni. Syrjäytymisestä käytiin moninaisia keskusteluja myös tuolloin muun muassa nuoriin liittyen. 2010-luvulle

---

² KSML 11.11.2016, Jaana Lähteenmaa, “Loukattu kansanosaa tarttuu vihapuheeseen”.

³ Nämä keskustelut on käyty välikysymyksistä 1/1996, 1/2001 ja 1/2005.

tuhtaessa keskusteluun Suomessa vaikuttivat jo niin kutsutut koulusurmat. Vuoden 2017 keväällä teema nousi uudestaan esille välikysymyksen muodossa ammatillisen koulutuksen leikkausten myötä. 2010-luvun rajaaminen pois aineistosta on järkevää myös sen vuoksi, että olen itse seurannut näitä keskusteluja paljon lähempää. Välikysymykset parlamentaarisen puheen muotona valikoituivat tämän tutkimuksen aineistoksi, koska niiden avulla valtavaa keskustelua syrjäytymisestä eduskunnassa pystytään jotenkin rajaamaan ja välikysymyksen oma merkityksensä parlamentaarisen toiminnan osana luo kiinnostavan tilan syrjäytymisen käsitteen tutkimiselle. Varmistuksen siitä, että aineisto antaa tarvittavan luotettavan ja kattavan vastauksen tutkimuskysymyksiin, sain vasta aineistoani tutkimalla ja tarkemmalla lukemisella. Myös eduskunnan ja välikysymysten ulkopuoliseen keskusteluun tutustuminen takaa sen, että aineisto antaa oikeaa kuvaa ajanjakson tilanteesta. Toisaalta välikysymykset ovat aina omanlaisensa parlamentaarinen tapahtuma, eikä niiden ympärillä käytyä keskustelua voi vetää täysin yhteen muun keskustelun kanssa. Välikysymyksen poliittisesta luonteesta kerron tarkemmin tuonnempana.

Syrjäytymisestä on tehty aiempaa tutkimusta erityisesti sosiologian ja sosiaalityön aloilla. Reijo Väärälän mukaan syrjäytyminen on alun perin ranskalainen käsite, joka juontaa juurensa jopa Ranskan vallankumoukseen asti. Ranskasta se on levinnyt 1960-luvulla kansainvälisten organisaatioiden, kuten YK:n ja EU:n kieleen.⁴ Uuden huono-osaisuuden tutkimus levisi jo 60-luvulla Britanniaan, Yhdysvaltoihin ja muihin Pohjoismaihin. Suomi kulki hieman jälkijunassa ja buumi syrjäytymisen tutkimuksessa syntyi 1980-luvulla, vaikka tuolloin elettiin vielä nousukautta.⁵ Syrjäytymistä ovat tutkineet Suomessa muun muassa Jorma Sipilä, Veli-Pekka Ritakallio, Heikki Lehtonen, Reijo Väärälä, Tuula Helne ja Kari Vähätalo, ja sen alle pistettyjä sosiaalisia ongelmia ovat tutkineet monet muutkin. Tutkimus on keskittynyt joko teoreettiseen pohdintaan syrjäytymisen luonteesta, sosiaalityön tehtäviin syrjäytymisen ehkäisemiseksi tai sosiologiseen näkökulmaan syrjäytymisen diskurssista. Kansainvälisessä tutkimuksessa painottuvat englanninkieliset tutkimukset. Esimerkiksi Koller ja Davidson (2008) ovat tutkineet käsitettä *social exclusion* metaforana brittiläisessä politiikassa ja David Byrne (2005) on ottanut

---

⁴ Väärälä 2000, 79

⁵ Helne 1994, 32-33; Vähätalo 1994, 8-9.

syrytyymiseen sosiologisen ja vahvan kriittisen näkökulman nykyistä Britannian sosiaalipolitiikkaa kohtaan. Ruotsissa tutkimusta on tehty sosiaalityössä ja politiikan tutkimuksen saralla, kuten Frick (1982), Schierup (2003, 2011) ja Davidsson (2010). Frickin väitöskirjassa tulee esiin *utslalgnig* käsite, ja väitöskirjaa n siteerattu muun muassa suomalaisissa tuon ajan jälkeisissä syrytyymistä käsitteellistävissä tutkimuksissa.⁶ Schierup on tutkinut taas syrytyymisen käsitteen kautta ruotsalaista hyvinvointivaltiota ja poliittisia tapahtumia, kuten lähiömellakoita.⁷ Davidssonin artikkeli käsittelee taas juuri aiheittani, sillä se antaa selityksiä *utanförskap* käsitteen käytölle diskurssianalyysin kautta, ja aineistona ovat olleet parlamentaariset puheet 2003-2006.⁸

Tutkimusta ei ole varsinkaan Suomessa tehty omasta näkökulmastani, jossa parlamentaarisia aineistoja tutkitaan käsitehistoriallisen näkökulman kautta. Aiemmat tutkimukset keskittyvät diskurssianalyysin hyödyntämiseen, kvantitatiiviseen aineistoon ja muutenkin lähinnä sosiaalitieteiden näkökulmiin ja metodeihin. Myös viime vuosina tehdyt pro gradu -tasoiset tutkimukset ovat perustuneet lähinnä lehdistön ja muun kuin parlamentaaristen aineistojen tutkimukseen. Tutkimuksellani on selvä oma paikka syrytyymisen tutkimuksessa, mutta aiempi tutkimus antaa hyvät eväät käsitteen taustan ja kontekstin selvittämiseen.

Aiemmissa syrytyymistä diskursiivisena ilmiönä katsovissa pro gradu -tasoisissa tutkimuksissa lehdistö on noussut esiin yhtenä syrytyymiskeskustelun ylläpitäjänä ja se onkin merkittävä tekijä eduskunnan keskustelijoiden rinnalla. Näen parlamentaarisen aineiston uutena avauksena, sillä juuri lehdistöä on tutkittu paljon ja sen kirjoitusten antamaa kuvaa syrytyymisestä. Toivo Nyysösen sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa esitetään, että Helsingin Sanomien kirjoituksissa vuosina 1994–1995 ja 2004–2005 syrytyymistä käsiteltiin palkkatyö- ja koulutusdiskurssien kautta. Koulutuksen ja palkkatyön tarjoamat verkostot ja osallisuus yhteiskunnassa nähtiin keskeisiksi ihmisen elämässä ja ne määrittivät sitä, onko ihminen syrytyynyt. Mainittavaa eroa ei Nyysösen mukaan lamavuosiin ja nousukauteen sijoittuvien aineistojen välillä ollut, vaan aktivointitoimenpiteet ja kontrolli ”syrytyyneitä” kohtaan on nähty Helsingin Sanomien

---

⁶ Frick 1982.

⁷ kts. esim. Schierup 2011.

⁸ Davidsson 2010.

kirjoitusten mukaan tarpeelliseksi 1990-luvulta saakka.⁹ Otso Sandberg on omassa pro gradu -työssään tutkinut biopoliittisen rationaalisuuden käsitteen kautta syrjäytymiseen liittyviä Helsingin Sanomien pääkirjoituksia 1990 vuodesta 2006 vuoteen saakka. Siinä kävi ilmi, että syrjäytymistä rakennettiin huolen ja riskin käsitteiden kautta ja hyvinvointivaltion tehtävänä oli pitää uhkat syrjäytymiseen loitolla. Syrjäytymistä ei nähty yksilön syynä kyseisellä ajanjaksolla, vaan yhteiskunnan tehtävänä oli syrjäytymisen ongelman hoitaminen. Sandbergin mukaan hänen tutkimuksensa tulokset eivät tue yleistä käsitystä, että media olisi yksiselitteisesti tukenut viime vuosikymmeninä uusliberalistista hyvinvointivaltiota kritisoivaa puhetapaa.¹⁰

Keskustelu Suomessa on saanut alkunsa ruotsalaisesta keskustelusta syrjäytymisestä¹¹, minkä vuoksi tutkimukseni keskeinen osa on tuoda esiin syrjäytymisen käsitteen historiaa Ruotsissa. Akateeminen yhteistyö on jonkinlainen pohja Suomen ja Ruotsin poliittisen syrjäytymiskeskustelun vertailulle. Mikko Mäntysaaren mukaan Tampereen yliopiston sosiaalityön opetuksella oli jo 1970-luvun jälkipuoliskolla hyvät pohjoismaiset yhteydet erityisesti Ruotsiin. 1980-luvulla ne vahvistuivat entisestään pohjoismaisten sosiaalikorkeakoulukonferenssien myötä, jotka olivat erittäin tärkeitä yhteydenpidossa kollegoiden välillä. Mäntysaaren mukaan opetusministeriö avusti erikseen pohjoismaista yhteistyötä ja sen kehittämistä.¹²

Tutkin suomalaisten välikysymyskeskustelujen rinnalla Ruotsin Riksdagin interpellation-keskusteluja, jotta tärkeät ylijärjetykset tulevat esiin. Toisaalta tarkoitus on myös verrata maita keskenään ja näyttää, millaisia eroja käsitteen käytössä on tapahtunut vuosien kuluessa. Tällainen ylijärjetyksellinen historiantutkimus tuo erilaista arvoa erityisesti käsitehistoriassa, sillä se auttaa ymmärtämään kielen, poliittisen puheen ja ylipäänsä kaiken historiassa tapahtuneen olevan ylijärjetyksellisessä vaikutuspiirissä. Kansallisvaltioiden sisälle rajoittuva tutkimus rajoittaisi myös osaksi tutkimuksen analyysia, sillä se ottaa rajoikseen ihmisten tekemät ja historian näkökulmasta osaksi kuvitteelliset rajat. Ihmiset ja ajatukset ovat aina siirtyneet näiden rajojen yli, eikä rajoilla ole välttämättä ollut

---

⁹ Nyyssönen 2010, 49-51.

¹⁰ Sandberg 2008, 71-72, 78-80.

¹¹ kts. Sipilä 1979; Mäntysaari 1983, 30; Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 3.

¹² Mäntysaari 2005, 329-331.

merkitystä. Toisaalta yllirajainen ja vertaileva tutkimus käyttää myös vertailukohtinaan kansallisvaltioita, mutta sen tarkoitus ei ole katsoa niitä erillisinä saarekkeina, vaan tutkia niiden yhteyksiä ja yhtäläisyyksiä.¹³ Valitsin ruotsalaiset keskustelut paljon isomman valikoiman joukosta niiden yleisen edustavuuden ja keskustelun intensiteetin perusteella. Varhainen suomalainen ja ruotsalainen syrjäytymisen ilmiöön kohdistuva käsitteellistävä ja sosiologisia huomioita tehnyt tutkimus toimii primäärilähteiden tapaisesti taustoittaen keskustelun syntyhistoriaa¹⁴.

Tutkimukseni taustaksi valotan hieman myös Suomen ja Ruotsin poliittista ja yhteiskunnallista tilannetta 1990-luvulta 2000-luvun alkuun. Koska syrjäytyminen käsitteenä liittyy vahvasti ihmisten tilanteeseen tai paikkaan yhteiskunnassa, on tärkeä huomioida Suomen ja maailman sen hetkinen tilanne, joka voi vaikuttaa käytyyn keskusteluun. Erityisesti mieleen tulee laman mahdollinen vaikutus keskusteluilmapiiriin ja poliittiseen päätöksentekoon. Analysoin syrjäytymisen käsitettä konstruktivistisessä mielessä eli katson sen rakentuvan yhteiskunnassa ajan ja paikan vaikuttaessa siihen.

Kuten aiemmin on jo mainittu, tutkimukseni lähtökohta on syrjäytymis-käsitteelle annettujen merkitysten ja käytön tutkimisessa. Jaan analyysini aineistosta nousevien teemojen alle ja käsittelen niiden kautta tutkimuskysymyksiäni. Lähtökohtana on aineisto, johon paneudun empiirisesti. Sen ymmärtäminen ja tutkiminen ovat tutkimuksen päätehtävät. Tutkimuskysymyksieni avulla valotan eduskunnan välikysymyksiä yhteydessä käytyä syrjäytymisdebattia käsitteen paremman ymmärtämisen ja sen poliittisen luonteen avaamisen vuoksi.

Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Miten kansanedustajat puhuivat syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä, ja miten he määrittivät sen/heidät?
- Löytyykö puolueiden ja hallituksen ja opposition puheenvuoroista eroavaisuuksia syrjäytymis-käsitteen käytössä ja määrittelyssä ja muuttuvatko ne eri vuosien debattien osalta?

---

¹³ Sluga 2004, 103-104; Ihalainen 2017, 23-24.

¹⁴ Esim. Sipilä 1979 & 1985; Frick 1982.

- Millaisia yhtäläisyyksiä tai eroja löytyi suomalaisten ja ruotsalaisten välikysymyskeskustelujen välillä?
- Miksi käsitteen käyttö ja määrittely muuttui tai oli samanlaista eri puhujien ja vuosien osalta?

Seuraavissa johdannon alaluvuissa käsittelen tutkimukseni teoreettista taustaa, metodeja ja aineistoni eli välikysymysten parlamentaarista luonnetta. Toisessa luvussa esittelen ja analysoin syrjäytymisen käsitteen akateemista ja kansainvälistä historiaa ja liitän sen edustuksellisten instituutioiden syrjäytymiskeskusteluihin. Kolmannessa luvussa pureudutaan tiukasti aineiston analyysiin, pohdintaan ja selittämiseen eri näkökulmien kautta. Viimeisessä luvussa pohdin muun muassa tutkimukseni tuloksia ja jatkotutkimuskohteita.

1.2. Tutkimuksen teoreettinen tausta ja metodit

Tässä alaluvussa käsittelen, sitä miten aineistoani olen tulkinut ja mitä asioita on pitänyt huomioida teoreettiselta kannalta katsottuna. Avaan sitä, miten ymmärrän käsitehistoriallisen näkökulman ja mitä erityistä on parlamentaarisisessa ja vielä tarkemmin välikysymysaineistossa.

1.2.1. Käsitehistoria lähihistoriaan sijoittuvan aineiston tutkimuksessa

Vaikka historian alalla monet eivät ole tyytyväisiä siihen, että historian tutkijat käsittelevät ja analysoivat lähimenneisyyden asioita, jotka saattavat olla vielä todella relevantteja esimerkiksi päivän politiikan saralla, on myös asioita, jotka puolustavat historian merkitystä näiden asioiden käsittelyssä.

History, we know, is always political, but the history of current events is often more overtly politicized than the history of the more distant past. We realize that some of our readers might well prefer a history that refrains from commenting on current events or broadcasting its political passions, but we expect our readers will also recognize that

certain current events demand our immediate attention. After all, we need to invoke the past to make sense of the present and to imagine the future.¹⁵

Meyerowitz katsoo, että nykyhetken ja lähimenneisyyden kipupisteet voivat suorastaan vaatia sitä, että historiantutkijat ottavat osaa keskusteluun niiden analysoimiseksi ja ehkä ratkaisemiseksi. Poliitikka ja poliittisen historia voivat olla erityisen ristiriitaisia tutkimuskohteita lähihistorian osalta, mutta toisaalta ne myös vaativat historioitsijan ymmärrystä, jotta asioiden kokonaisuus selviää. Ne ovat elämän osa-alueita, jotka jakavat mielipiteitä, mutta se ei ole esteenä niistä kirjoittamiselle.

Lähihistorian tutkimuksella voidaan siis näyttää, kuinka historiallisella ajalla on merkitystä. Lähihistoria on lähempänä nykyihmistä, jolloin sen kontekstin ymmärtäminen voi olla helpompaa, mutta omaan aiheeseen tulee ottaa tarpeeksi etäisyyttä, jotta kokonaisuuden voi ymmärtää tarpeeksi tarkasti ja poliittisesti kiinnostavat aiheet havaita.¹⁶

Maisterintutkielmani syrjäytymisen käsitteestä perustuu aineistoon eduskunnan välikysymyskeskusteluista 1990-luvulta 2000-luvulle. Tarkoituksena on selvittää, mitä syrjäytyminen parlamentaarille toimijoille tarkoitti ja miten syrjäytymisen käsitteen merkitys on muuttunut ajan myötä ja eri toimijoiden välillä. Käsitehistoria on tärkeä metodologinen perusta, jolle analyysini tukeutuu. Lähden tarkastelemaan tutkimuskysymyksiäni syrjäytymisen käsitteellisen analyysin kautta. En siis tutki syrjäytymistä sinänsä vaan sitä, mitä se on kansanedustajille tarkoittanut ja miten sitä on käytetty parlamentarisessa puheessa. Tutkin syrjäytymistä poliittisena kiistakapulana eli kilpailua siitä, kenellä on oikeus määritellä syrjäytyminen ja kenen määritelmä voittaa. Syrjäytyminen on siis poliittinen käsite. Juuri parlamentaarinen aineisto on ratkaiseva tekijä tutkimukseni osalta, sillä se antaa mahdollisuuden tutkia aivan erityistä institutionaalista debattia, jolloin käsitteiden käytöllä ja puheella on aina tietty tehtävä instituution rakenteessa.

Miksi sitten kannattaa tutkia syrjäytymistä käsitteen käytön kannalta ja vielä parlamentaarisen aineiston avulla? Käsitehistorian ja poliittisten diskurssien tutkimuksessa

---

¹⁵ Meyerowitz 2002, 415.

¹⁶ Vaarakallio & Haapala 2013, 4-5.

kieli ei pelkästään kuvaile tai representoi maailmaa, yhteiskuntaa tai sen sosiaalisia rakenteita, vaan se on rakentamassa ja aktiivisesti vaikuttamassa niihin.¹⁷ Käsitehistoriaa ei pidä mieltää kaiken kattavaksi metodiksi, vaan se on pikemminkin lähestymistapa tai asenne aineistoa kohtaan. Kielenkäyttö ja puhe ovat osaltaan tekoja, sillä ne määrittelevät, keitä me olemme ja antavat kuvan, miten asiat ymmärrämme. Quentin Skinnerin mukaan ei ole välttämättä järkevää kirjoittaa käsitteiden historioita, vaan pikemminkin keskittyä niiden käyttöön debateissa. Silloin tulee miettiä, mitä kyseinen puhuja oli tekemässä, kun hän käytti tiettyjä käsitteitä. Tällöin hänen mukaansa luodaan eräänlaista aate- tai ajatusten historiaa, jossa käsitteet ovat merkityksellisessä roolissa. Skinnerin mukaan ero sosiaalisen todellisuuden ja sitä kuvaavan kielen erottelu on keinotekoisia, sillä sosiaalinen toiminta muodostaa sosiaalista sanastoa, mutta totta on myös, että sosiaalinen puhe ja sanasto rakentavat koko ajan myös toimintaa.¹⁸

Tämän vuoksi esimerkiksi syrjäytymistä on hyvä tutkia juuri puheessa käsitteen rakentumisen kautta, jotta nähtäisiin paremmin, miten tapamme käyttää käsitettä voi vaikuttaa sen kohteisiin ja laajemmin sosiaaliseen ja konkreettiseen ympäristöömme. Skinnerin mukaan käsitteiden kautta kuvaamme sitä, mitä tuomme maailmaan¹⁹. On siis merkityksellistä, millaisen diskurssin luomme käsitteiden ympärille. Ymmärrän syrjäytymisen käsitteen tutkimisen myös eräänlaisena sosiaalishistoriallisena näkökulmana, vaikka en tutki sosiaalisia olosuhteita tai niiden muutosta. Tutkin kuitenkin puhetta näistä olosuhteista ja sosiaalisista ongelmista, joka yhdistettynä sosiaaliseen ja poliittiseen kontekstiin voi tuoda lisää tietoa sosiaalisten ongelmien määrittymisestä.

Käsitehistoria (*Begriffsgeschichte*) sai alkunsa suurilta osin lingvistiikan tutkimuksesta, josta monet teknilliset ja analyttiset käsitteetkin ovat peräisin. Sen alkuunpanijana pidetään sveitsiläistä tutkijaa Ferdinand de Saussurea (1857 - 1913), joka käsitteli kielen diakronisia ja synkronisia²⁰ puolia. Erityisesti historiassa diakroninen puoli korostuu, jolloin käsitteet nähdään historian kehittyvinä ja kontingenteina asioina, eikä käsitettä voida ymmärtää täysin sen mukaan ilman historiallista kontekstia. Saksalainen Reinhart

---

¹⁷ Ihalainen & Saarinen 2015, 33.

¹⁸ Skinner 2002, 3-4, 85-86, 174.

¹⁹ Skinner 2002, 46.

²⁰ Synkroninen analyysi tarkoittaa keskittymistä tiettyyn aikaan ja tilanteeseen, jossa käsite on (Bödeker 1998, 51).

Koselleck oli yksi tämän historian alan suurista tutkijoista ja kehittäjistä. Saksankielisen maailman lisäksi myös englantilaisessa maailmassa ja Ranskassa avauduttiin uuteen aikaan aate- ja poliittisen historian puolella keskittymällä käsitteellisen muutoksen, poliittisen kielen ja diskurssien tutkimukseen.²¹

Käsittehistoriassa ei siis tutkita sitä, mitä käsitteet oikeasti ovat tarkoittaneet, vaan erilaiset määrittelyt edustavat puhujan tai kirjoittajan omaa todellisuutta. Erilaiset määritelmät tarkoittavat erilaisia ymmärryksiä ja todellisuuksia. Skinnerin mukaan on tärkeää, että tutkittaessa kieltä ja käsitteitä on uskottava puhujan tai tekijän vilpittömyyteen ja rationaalisuuteen ja siihen, että hän uskoo todella siihen, mitä puhuu tai kirjoittaa.²²

It will prevent us from purportedly rescuing the rationality of the people we are studying by way of suggesting that, whenever they say something that strikes us as grossly absurd, it will be best to assume that the speech act they were performing must have been something other than that of stating or affirming a belief.²³

Tästä lähtökohdasta on myös ymmärrettävä, että eduskunnassa välikysymysdebateissa väittelevät poliitikot uskovat itse omiin puheisiinsa ja heidän tarkoitusperänsä ovat niin sanotusti hyvät. Heidän mielestään oman puheen ehdotukset ja argumentit ovat todellisia ja aidosti hyvää tekeviä. Kieli ja sen käyttö voivat antaa käsittehistorian tutkijalle kuvan henkilön arvoista, maailmankuvasta ja siitä millä tavalla henkilö on osallistunut käsitteen merkityksen luomiseen. Koselleckin mukaan käsittehistoriassa pitää kuitenkin ymmärtää, että menneisyyden poliittisten tapahtumien tulkinta tulee perustua sen hetkiseen kielen käyttöön ja käsitteellisiin lainalaisuuksiin²⁴. On tärkeää, että tutkija ei tuo nykypäivän käsitteitä ja niiden merkityksiä historiallisesti eri aikaan. Skinner antaa ymmärtää, että ei pidä pelkästään huomioida tutkittavan kohteen historiaa tai sosiaalista rakennetta, vaan on otettava huomioon myös oman yhteiskuntamme tila. Käsitteet eivät ole universaaleja tai ajattomia, vaan kaikkialla vaikuttaa oma ajallinen ja paikallinen konteksti.²⁵

---

²¹ Hampsher-Monk, Tilmans & van Vree 1998, 2.

²² Skinner 2002, 40-41.

²³ Skinner 2002, 41.

²⁴ Koselleck 2004 (1979), 82.

²⁵ Skinner 2002, 88-89.

Erityisesti historian alalla kielen käytön tutkimuksessa on velvollisuus ottaa huomioon kontekstin käsite, kun tutkija tekee analyysia kielen ja käsitteiden käytön merkityksestä. Konteksti ei ole esimerkiksi parlamentaarisisessa puheessa vain toisten keskustelijoiden puheet, vaan siihen voi liittyä paljon erilaisia esimerkiksi poliittisia, sosiaalisia ja kulttuurisia taustatekijöitä ja rakenteellisia vaikuttajia. Historian tutkijalle on siis tärkeä keskittyä käsitteiden ja sanojen ympärillä, välillä näkymättömissä oleviin tekijöihin.

- - and it is seen as the very duty of a historian to determine which ones (contexts) were in each case most relevant to contemporaries in the creation of meaning.²⁶

Oman graduni vuoden 1996 aineistoni konteksti liittyy esimerkiksi 1990-luvun lamaan ja sen aiheuttamaan massatyöttömyyteen, Suomen EU-jäsenyyteen ja keskusteluun talous- ja rahaliitto EMU:iin (Economic and Monetary Union) liittymisestä. Syrjäytymisen työmarkkinoilta nähtiin seurausta hallituksen kykenemättömyydestä tehdä mitään työttömyydelle²⁷. Toimi Kankaanniemen (skl.) esittämässä välikysymyksessä syrjäytymistä käytettiin poliittisena aseena esittämällä, että EMU-asiat vievät hallituksen ajan työttömyyden hoidolta. Yhtenä tarkoituksena oli vastustaa Suomen liittymistä EMU:iin.

Käsitteet ja kieli voidaan nähdä monipaikkaisena ja verkottuneena tutkimusalustana, jolloin ne eivät ole täysin paikallisia ilmiöitä, mutta eivät välttämättä myöskään globaaleja rakenteita. Paikallinen käsite on mahdollinen, mutta kaikessa kielenkäytössä voidaan nähdä kansainvälisiä vaikutteita, jolloin käsitteiden kontekstiin liittyy paikallisen tilanteen suhde muiden paikkojen tilanteisiin. Makro- ja mikrotason tutkimusta ei kannata pitää täysin erillään, koska ne voivat antaa toisilleen paljon ymmärrystä.²⁸ Tutkimuksessani voi nähdä mikro- ja makrotason analyysiä ja tutkimusta. Syrjäytyminen on omaleimainen, suomalainen käsite, mutta se on myös merkittävästi kontekstuaalisessa yhteydessä esimerkiksi Ruotsiin ja ruotsin kieleen, Myös muita kansainvälisiä yhteyksiä suomalaisen käsitteen ja muiden kielten ja maiden välillä varmasti löytyy. Syrjäytymisellä voi olla

---

²⁶ Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015, 4.

²⁷ Toimi Kankaanniemen ym. välikysymys 9.2.1996, eduskunnan ptk 5/1996.

²⁸ Halonen, Ihalainen & Saarinen 2015, 15.

olemassa myös makrotason globaaleja rakenteita, jotka vaikuttavat kaikkialla syrjäytymiseen ja sen kielelliseen käyttöön.

1.2.2. Parlamentaarin puhe tutkimuskohteena

Käsitehistoriassa lähteiden merkitys on suuri, mutta ne eivät kerro tutkijalle, mitä hänen tulisi niistä sanoa. Niiden perusteellinen tutkiminen estää lausumasta sellaista, mitä ei pitäisi niistä lausua. Lähteet takaavat sen, että tutkija ei voi kirjoittaa sellaista, mikä niiden perusteella voidaan näyttää valheelliseksi tiedoksi, selitykseksi, analyysiksi tai jollain tavalla epäluotettavaksi. Kuitenkaan pelkät lähteet eivät Koselleckin mukaan riitä tekemään historiaa, vaan tarvitaan myös teoria mahdollisista tapahtumista ja historiasta, jotta voidaan saada aineisto kertomaan, jotain poliittisesti relevanttia.²⁹ Parlaamentarisessa aineiston erityisyys ja teoreettinen tarkasteleminen tuo syrjäytymisen käsitteen analyysille tarvittavaa uskottavuutta.

Merkitysten ja intentioiden tutkimus (eli miksi puhuja puhui, miten puhui ja mitä hän halusi sillä saavuttaa) on saanut kovaa kritiikkiä 1900-luvun aikana esimerkiksi siitä, että intentioiden tutkiminen on pelkkiä olettamuksia, eikä niiden tutkimuksella voida kuin mennä vikaan ja tehdä virhepäätelmiä. Kritiikin mukaan intentioiden ja motiivien tutkiminen ei myöskään auta merkitysten etsimisessä ja jos auttaisivatkin, ei niiden etsiminen ole relevanttia. Skinnerin mukaan virhe näissä kritiikeissä on se, että ne eivät erottele merkitysten eri tasoja: mitä sanat tekstissä tarkoittavat, mitä ne tarkoittavat minulle ja mitä kirjoittaja/puhuja tarkoitti sillä, mitä kirjoitti tai puhui.³⁰

Skinner katsoo, että tarkoitus ei ole mennä puhujan päähän sisään ja tunnistaa ajatukset hänen päässään. Tärkeää on ymmärtää, että tietynlaisen puheen merkitys tietyssä tapauksessa on konventio, joka merkitsee tiettyä asiaa. Tutkijan on löydettävä ja tunnistettava intentiot, jotka ovat olleet mahdollisia puhujalle juuri sillä subjektiivisella hetkellä puhuessaan tietystä asiasta ja paljastettava konventiot, jotka koskevat tämän tietyn

---

²⁹ Koselleck 2004, 151.

³⁰ Skinner 2002, 90-95.

asian käsittelyä. On myös erotettava se, mitä puhuja oli tekemässä puhuessaan näin ja se mitkä olivat hänen motiivinsa tehdä näin eli mitkä olivat hänen puheaktinsa tavoitteet, kuten J. L. Austin on yrittänyt selventää.³¹

Ennen kuin voidaan ymmärtää lausunnon voimaa ja vaikutuksia, on ymmärrettävä lausuntoa itseään, johon vaikuttavat ymmärrys siitä, mitä lausunnossa oikeastaan sanottiin ja millainen kommunikatiivinen tilanne lausunnon antaminen oli. Tutkijan täytyy ymmärtää, miten lausunnon anto rakentui sitä annettaessa ja ketkä muut olivat yhteydessä lausuntoon.³² Syrjäytymisestä puhuttaessa eduskunnan välikysymyskeskusteluissa on nähtävä puheen parlamentaarinen asema, yhteydet puhujan äänestäjiin ja asema omassa puolueessa tai ryhmässä. Ei voi tutkia pelkästään yhtä puolta, vaan on myös otettava huomioon mahdolliset vastaväitteet ja hyväksynyt hallitus-oppositio-rintamilta, tulevat vaalit ja äänestäjien reaktiot ja puhujan vastuu ja valta omassa puolueessaan. Välikysymyskeskustelut käydään eduskunnan täysistunnoissa, eikä niistä keskustella aiemmin esimerkiksi valiokunnissa. Tämän vuoksi koko virallisen keskustelun kulku on luettavissa eduskunnan pöytäkirjoista.

Parlamentin kokoontuessa ja sen keskusteluissa on huomattava neljä ydinkäsitettä, jotka määrittelevät (puhe)toimintaa. Ensiksikin on ymmärrettävä deliberaation merkitys vastakkaisten näkemysten välillä eli virallisten puheenvuorojen ulkopuolinen vaikuttaminen ja väittely, johon on paljon mahdollisuuksia, kun parlamentin työjärjestys on ennakkoon tiedossa. Toiseksi parlamentin edustajien suhde kansalaisten representaatioon on aina läsnä keskusteluissa, sillä demokraattisesti valitun poliittisen elimen edustajalle on kohtalokasta saada syytös omien äänestäjien tai kannattajien unohtamisesta. Kolmanneksi hallitus toimivana elimenä on aina vastuussa toiminnastaan parlamentaarisisessa toimintatavassa parlamentille, joka lopulta tulee saada hyväksymään hallituksen esitykset ja linjat. Tähän liittyy myös neljäs ydinkäsite eli parlamentin suvereniteetti poliittisissa prosessissa ja valta perustuslakia kohtaan. Nämä käsitteet tai

---

³¹ Skinner 2002, 97, 101-102, 104.

³² Skinner 2002, 114-115.

piirteet erottavat parlamentin kokoontumisen, minkä joukon kokoontumisesta ja määrittelevät sen uniikiksi edustukselliseksi instituutioksi.³³

Parlamentaariset roolit ovat kiinnostavia eduskunnan puheiden tulkinnassa. Puheista huomaa, kuinka eri instituutioiden suhde on muuttunut tai kehittynyt. Vuosituhannen vaihteessa Suomen parlamentaarinen tilanne lähentyi Iso-Britannian parlamentarismia: aiemmin myös hallituspuolueiden kansanedustajat olivat vapaammin keskustelleet ja myös kritisoineet hallituksen toimintaa, mutta ilmasto oli muuttunut enemmän kaksijakoiseen suuntaan, jossa hallitusta kritisoivat tahot olivat automaattisesti oppositiossa. Ministerien suhde oman puolueen kansanedustajiin oli vaikea, koska kansanedustajat edustivat äänestäjäkuntaansa, kun taas ministerin uskollisuus oli hallituksessa ja valtion hallinnossa.³⁴

1.2.3. Välikysymys parlamentaarisena instituutiona

Tutkielmani aineistona on eduskunnan välikysymyskeskusteluja ja lisänä Ruotsin Riksdagin vastaavan parlamentaarisen tapahtuman (*interpellation*) keskusteluja. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää välikysymyksen roolia yleisesti suomalaisessa ja ruotsalaisessa parlamentaarisisissa perinteissä ja mitä niiden käyttö aineistona tarkoittaa.

Ruotsissa ensimmäiset muodot välikysymyksestä olivat käytössä jo 1800-luvulla, kuten monessa Länsi-Euroopan maassa. Suomeen välikysymysinstituutio tuli vasta 1906, jolloin myös eduskuntaudistus ja nykymuotoinen parlamentti tulivat voimaan. Mallia otettiin Manner-Euroopasta ja Ranskan perustuslaista. Välikysymyksen tehtävät ja luonne kuitenkin muuttuivat vielä tuosta.³⁵

Nykyisessä vuonna 2000 voimaan tulleessa perustuslaissa välikysymys on muotoiltu näin:

---

³³ Ihalainen, Ilie & Palonen 2016, 1.

³⁴ Nousiainen 2006, 309-310.

³⁵ Isaksson & Helander 2001, 19, 22

Vähintään kaksikymmentä kansanedustajaa voi tehdä valtioneuvostolle tai ministerille näiden toimialaan kuuluvasta asiasta välikysymyksen. Välikysymykseen tulee vastata eduskunnan täysistunnossa viidentoista päivän kuluessa siitä, kun kysymys on saatettu valtioneuvoston tietoon.

Välikysymyksen käsittelyn päätteeksi toimitetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta, jos keskustelun aikana on tehty ehdotus epäluottamuslauseen antamisesta valtioneuvostolle tai ministerille.³⁶

Yleensä Suomessa välikysymykset on tehty jostain erityisestä tai tärkeästä syystä, eikä niitä juuri vähäpätöisistä asioista ole kuulta. Tämä johtuu osaksi siitä, että välikysymyksen taakse tulee saada 20 kansanedustajaa, eikä esimerkiksi pieni tai keskisuuri puolue voi tehdä niitä yksin. Välikysymys esitetään tietyn ministerin vastuualueelle ensimmäisessä käsittelyssä ja ministerin tulee vastata kysymykseen täysistunnossa 15 päivän kuluessa. Suomalaisella välikysymyksellä on ollut tehtävänä mittauttaa hallituksen suosio, mikä eroaa monen muun maan välikysymyksen tehtävistä. Sen lisäksi tarkoituksena on parlamentaarinen hallituksen toimien valvonta. Vaikka Suomessa välikysymyksiin on kaatunut vain muutama hallitus historiassa ja edellinen vuonna 1958, on epäluottamuslauseen esittäminen aina tietynlainen uhka hallitukselle. Monesti epäluottamuslauseita voi olla useita, joista äänestetään eniten kannatusta saanut puhemiehen esitystä vastaan.³⁷

Suomessakin välikysymykset näyttäytyvät nykyään parlamentaarisen keskustelun muotona, jossa oppositio ottaa johdon ja haastaa hallitusta tai ministeriä antamaan tietoa tai perustelemaan toimintaansa. Juho Saaren mukaan keskeistä välikysymyskeskusteluissa ei ole toisiin edustajiin vaikuttaminen, vaan äänestäjien käyttäytymiseen vaikuttaminen, sillä yleensä potentiaalista riskiä hallituksen kaatumiselle ei nykyään ole. Puolueilla ei ole varaa jättää käyttämättä mainostilaa, jonka välikysymyskeskustelut muodostavat.³⁸ Kari Joutsamon mukaan suomalaisen välikysymyksen tärkein funktio on eduskunnan “oma-aloitteinen keino luottamuskysymyksen vireillepanemiseksi”. Toiseksi välikysymys pakottaa vankan enemmistöhallituksenkin panostamaan opposition esittämään kysymykseen eli se toimii jonkinlaisena vähemmistösuojujakeinona ja kolmanneksi

---

³⁶ Suomen perustuslaki, 43§

³⁷ Isaksson & Helander 2001, 38, 28; Saari 2011, 311.

³⁸ Saari 2011, 311.

oppositiolla on mahdollisuus turvata ministerien tuleva toiminta tärkeäksi katsotussa asiassa välikysymyksen kautta.³⁹

Ruotsin Riksdagin tärkein tehtävä on ollut lainsäädännöllinen päätöksenteko, eikä hallitusta kritisoiva ja kontrolloiva politiikka ole ollut pääosassa. Ruotsalaista parlamentaarista keskustelua on pidetty myös paljon konsensushakuisena, mutta 1990-luvulta lähtien parlamentaarinen aktiivisuus on lisääntynyt ja poliittiset konfliktit eivät ole enää niin harvinaisia. Toisaalta neuvottelun kulttuuri on edelleen voimissaan ja puoluekuri on korkealla tasolla. Tämän vuoksi parlamentissa merkitystä on enemmän puolueella ja niin sanotulla blokilla kuin henkilöllä. Luonteenomaista ruotsalaisessa puoluekentässä on ollut jako kahteen blokkiin, joista toinen on sosiaalidemokraatit ja toinen kolmen puolueen antisosialistit eli 2000-luvulla porvariallianssi.⁴⁰

Pohjoismaisessa vertailussa Ruotsin välikysymysinstituutio eroaa eniten suomalaisesta järjestelmästä. Ruotsin välikysymys on käytännössä yksi kysymys muiden parlamentaaristen hallitusta kontrolloivien kysymysten joukossa.⁴¹ Parlamentaaristen kysymysten perustuslaillinen tehtävä on eduskunnan mahdollisuus kontrolliin, sillä ne esitetään vain sellaisista asioista, jotka kuuluvat vastaanottavan ministerin alalle. Toisaalta niiden aikana ei ole mahdollista tehdä päätöksiä, eikä näin ollen parlamentaaristen kysymysten debattia sisällytetä äänestykseen hallituksen luottamuksesta. Välikysymykset erottaa muista kysymyksistä se, että ne tulee tehdä vain yleisesti kiinnostusta herättävistä asioista ja että osallistuminen keskusteluun on rajoitettua.⁴²

Ruotsin Riksdagin nettisivujen mukaan välikysymyksiä esitetään lähes viikoittain hallitukselle kirjallisina ja hallituksen tehtävä on vastata niihin 14 päivän kuluessa kirjallisesti ja suullisesti. Aikaa on varattu välikysymyksen esittäjien ja muiden parlamentin edustajien kommentointiin. Lopuksi vastannut ministeri saa lyhyen kommenttipuheenvuoron.⁴³ Ruotsissa *interpellation* ei pääty puhemiehen ehdotukseen

---

³⁹ Joutsamo 1980, 125.

⁴⁰ Sannerstedt & Sjölin 1992, 99-100, 103.

⁴¹ Isaksson & Helander 2001, 40.

⁴² Mattson 1994, 277-280; Sannerstedt & Sjölin 1992, 119-120.

⁴³ Ruotsin Riksdagin nettisivut.

päiväjärjestykseen siirtymisestä tai äänestykseen hallituksen luottamuksesta, vaan täysistunto jatkuu normaalisti. Toisaalta kansanedustajilla on mahdollisuus esittää epäluottamuslausetta hallitukselle tai jollekin ministerille myös välikysymyksen päätteeksi, kuten muinakin aikoina. Siihen tarvitaan 35 kansanedustajaa, jotka ensin esittävät, että luottamuksesta pitäisi äänestää. Epäluottamuslause annetaan, jos vähintään 175 kansanedustajaa 349:stä äänestää sen puolesta. Epäluottamuslause ei ole mennyt läpi kertaakaan Ruotsin parlamentin historiassa.⁴⁴

Aihettani ja aineistoani tulee myös pohtia parlamentaarisen puheen kannalta lähdekriittisesti ja ymmärtää välikysymyksen tarkoitus suomalaisessa politiikassa. Kyyninen näkökulma aiheeseen löytyy aineistosta edustaja Pykäläisen (vihr.) muotoilemana:

Arvoisa herra puhemies! Välikysymys on poliittisen teatterin perusohjelmistoa. Pääroolit on moneen kertaan harjoiteltu ja repliikit tuttuja. Sellaisena tämäkään keskustelu ei taida kohmeisia kansalaisia hätkäyttää eikä hallitusta säikäyttää. Jokainen pysyy roolinsa vankina, eikä aidolle vuorovaikutukselle tai itsestäänselvyyksiä puhkovalle toisinajattelulle ole juuri sijaa.⁴⁵

Välikysymystä tulee pohtia aineistoni yhteydessä poliittisena instituutiona, joka on suhteellisen erityinen maailmassa. Suomen eduskunnassa opposition tekemään välikysymykseen liittyy hallituksen kaatumisen uhka, vaikka käytännössä opposition ja hallituksen rivit pysyvätkin suorina. Välikysymys on opposition väline asettaa keskustelun aihe ja tuoda esiin sille edullisia teemoja. Välikysymysdebattia tulee siis tarkastella lähdekriittisesti parlamentaarisenä menettelytapana ja parlamentaarisen retoriikan paikkana.

---

⁴⁴ Isaksson & Helander 2001, 30-32; Mattson 1994, 280, Ruotsin Riksdagin nettisivut.

⁴⁵ Pykäläinen (vihr.) 21.2.1996, eduskunnan ptk 11/1996.

2. Syrjäytymisen rantautuminen suomalaiseen puheeseen

Tässä osiossa syvennyn syrjäytymisen käsitteen alkuaikojen ja myöhemmän kehityksen historiaan. Ensin käsittelyssä on akateemisesta maailmasta lähtenyt keskustelu Suomessa ja sitä virittänyt kansainvälinen keskustelu. Tämän jälkeen pureudun tarkemmin Ruotsin ja Suomen poliittisiin tilanteisiin aineistoni ajalta ja siihen, miten syrjäytymiskeskustelu siihen liittyy.

2.1. Akateemis-poliittisen syrjäytymiskeskustelun tulo Suomeen ja nousu 1980-luvulla

Jorma Sipilä kirjoittaa kirjassaan vuodelta 1979, että on yleisesti katsottu, että sosiaaliset ongelmat ovat lisääntyneet 1960- ja 1970-luvuilla huomattavasti. Tämä hänen mukaansa mietitytti monia, koska kyseinen aika oli Suomessa tuotannon ja elintason kasvun aikaa, jolloin voisi olettaa taloudellisen hyvän vähentävän ihmisten kohtaamia ongelmia. Uusia sosiaalisia ongelmia kuitenkin syntyi tai ne nousivat näkösalille.⁴⁶ Keskustelu ja tutkimus yleisesti huono-osaisuudesta ja syrjäytymisestä lähti nousuun 1980-luvulle tultaessa, mutta ainakin syrjäytymisen osalta keskustelu vaimeni vuosikymmenen loppupuolella. On oleellista, että esimerkiksi syrjäytymiskeskustelua ei käsitellä erillään muusta keskustelusta yhteiskunnassa tai tietyn ajan sosiaalipoliittisesta ilmapiiristä.⁴⁷

Sipilä kirjoitti ensimmäisiä kertoja suomalaisessa akateemisessa kirjallisuudessa syrjäytymisestä. Hän määritteli sosiaalisten ongelmia yleisnimikkeiksi köyhyyden, avuttomuuden ja poikkeavuuden. Nämä aiheuttivat hänen mukaansa usein vaikeuksia normien mukaisessa selviytymisessä yhteiskunnassa.⁴⁸ Sipilän mukaan:

---

⁴⁶ Sipilä 1979, 9.

⁴⁷ Vähätalo 1994, 7-9; Helne 1994, 32, 35.

⁴⁸ Sipilä 1979, 14-15.

Sekä köyhyyteen, avuttomuuteen että poikkeavuuteen liittyy keskeisesti syrjäytymisen käsite, joka on heikohko vastine ruotsinkieliselle ilmaisulle *utslagning*. Köyhät, avuttomat ja poikkeavat syrjäytetään tai syrjäytyvät osista yhteisöelämää – toisaalta syrjäytyminen saattaa olla eräs syy näiden sosiaalisten ongelmien syntyyn tai syvenemiseen.⁴⁹

Tietojen mukaan syrjäytymisen käsitettä on käyttänyt ja määritellyt sen ensimmäisiä kertoja suomalaisessa akateemisessa keskustelussa juuri Sipilä kirjoittaessaan sosiaalisista ongelmista⁵⁰. Hän viittasi ruotsinkieliseen termiin *utslagning*, joka tarkoittaa ulos lyömistä, mikä on paljon vahvempi ilmaisu, kuin suomenkielinen syrjäytyminen. Vaikka Ruotsissa puhuttiin erityisesti termillä *utslagen*, käytössä olivat suomeksikin kääntyneet *marginalisoituminen*, *segmentoituminen* ja *polarisoituminen*.⁵¹

Suurin osa Sipilän jälkeisistä tutkimuksista viittaa Sipilän mainitsemaan ruotsalaiseen keskusteluun, jolle suomalainen keskustelu syrjäytymisestä hänen mukaansa pohjautuu.⁵² Muissa pohjoismaissa keskustelu yleisesti huono-osaisuudesta oli voimissaan jo 1970-luvulla, kun Suomessa ilmapiiri tällaiselle uudelle tutkimukselle ja keskustelulle aukesi vasta 1980-luvulla. Esimerkiksi Ruotsissa oli jo tiedostettu syrjäytymisen käsitteen ongelma, kun Suomessa se otettiin vastaan suhteellisen kriitikittömästi 80-luvulla, jolloin myös suomalainen hyvinvointivaltio kehittyi edelleen. Myös englantilainen keskustelu erityisesti köyhyystutkimuksen alueella toi Suomeen vaikutteita syrjäytymisen käsittelyyn.⁵³ Ranska on kuitenkin käsitteen alkuperäinen kotimaa, josta se on päätynyt kansainväliseen kielenkäyttöön 1960-luvulta eteenpäin.⁵⁴ Suomalaisen syrjäytymisen kytkökset ranskalaiseen keskusteluun eivät kuitenkaan ole ilmeisesti tiukat poliittisten kytkösten vähäisyyden vuoksi. Muiden pohjoismaiden etumatka ilmiön huomioimisessa johtui hyvinvointivaltiokehityksen asteesta, joka oli Suomessa vielä 1970-luvulla ollut ollenkaan täydessä mitassa.

Vaikka Sipilä ei viitannutkaan kirjassaan muihin suomalaisiin syrjäytymistä tarkastelleisiin teoksiin, kertoi hän rivien välistä, että syrjäytymistä on ollut jo ennen 1970-lukua. On

---

⁴⁹ Sipilä 1979, 15.

⁵⁰ Heinonen, Lehtonen & Rissanen 1986, 176; Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 3.

⁵¹ Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 3.

⁵² Ks. esim. Mäntysaari 1983, 30; Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 3.

⁵³ Vähätalo 1994, 8-9, Helne 1994, 39.

⁵⁴ Väärälä 2000, 79.

kuitenkin mahdollista, että käsitettä syrjäytyminen ei ole aiemmin juuri käytetty ainakaan samassa merkityksessä, kuin Sipilä sitä käytti.⁵⁵ Ilmiönä syrjäytyminen on varmasti ollut tuttu eri aikoina erilaisena, mutta käsitettä ei ole Suomessa ollut, vaan siihen on viitattu muilla sanoilla, jotka ovat ehkä olleet osa Sipilän syrjäytymisen määritelmää kuten köyhyys ja poikkeavuus.

Kuten Tiede & Edistys -julkaisun artikkelissa vuodelta 1986 näytetään, Suomen työttömyysaste ja myös työttömien määrä ovat kasvaneet 1970- ja 1980-lukujen vaihteeseen tultaessa, ja pienen laskun jälkeen ne ovat taas nousseet kohti 1980-luvun puoliväliä. Artikkelissa todetaan, että kyseistä kehitystä ei voi tulkita suoraan syrjäytymiskehitykseksi, vaikka työttömyyden jättäminen syrjäytymiskeskustelun ulkopuolelle on mieletöntä. Kirjoittajien mukaan pitkäaikaistyöttömyyden tilastot voivat olla parempia näyttämään myös syrjäytymisen syitä.⁵⁶

Työttömyyden kehitys ei välttämättä ole merkitsevä “syrjäytymisen” itsensä kannalta, mutta artikkelin taulukko voi mahdollisesti näyttää sen, miksi tarve syrjäytymisen käsitteen käyttöön ottamiseen syntyi juuri 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa ja miksi siitä alettiin kirjoittaa akateemisissa piireissä erityisesti. Toisaalta myös vasemmisto- ja opiskelijaliikkeiden suosio 1970-luvulla on voinut edistää heidän esillä pitämiensä aiheiden käsittelyä. Työttömien määrän radikaali lisääntyminen on tarkoittanut sosiaaliturvan ja valtion hallinnon kehittämistä toden teolla, jolloin myös tarve uusien työttömien tutkimukselle on syntynyt. On siis mahdollista, että syrjäytyneitä on ilmestynyt tutkimusten ja erilaisten julkaisujen teksteihin tuohon aikaan juuri työttömyyden lisääntyessä, vaikka se ei tarkoittanut välttämättä syrjäytyneiden ilmestymistä Suomeen. Syrjäytymisestä käyty vilkas keskustelu ei välttämättä ole ollut lainkaan kiinni esimerkiksi työttömyyslukujen suuruudessa.

Myös Lehtonen, Heinonen ja Rissanen katsoivat artikkelissaan samana vuonna ilmestyneessä sosiaalihuollon julkaisussa, että syrjäytymisen käsitettä ei voitu pitää pelkkänä muotivirtauksena, koska sen “suosio viittaa nimittäin selvään

---

⁵⁵ Sipilä 1979, 27.

⁵⁶ Heinonen, Lehtonen & Rissanen 1986, 180.

yhteiskuntatieteelliseen tarpeeseen, joka aiheutuu sodan jälkeisen hyvinvointivaltion kasvun ja tietyn optimistisen sosiaalipoliittisen ideologian tuottamasta käsitteellisestä tyhjiöstä”.⁵⁷ Myöhemmin 1994 kirjoitetussa kirjassa Tuula Helnen mukaan yleisesti huono-osaisuuden tutkiminen koki jonkinlaisen syklisen muotivirtauksen 1980-luvulla sosiaalitieteiden alalla. Se ei kuitenkaan ollut turha, vaan tutkimus ja kritiikki käsitettä kohtaan saivat kuitenkin tutkimuksen jatkumaan, vaikka syrjäytyminen jokapäiväisessä keskustelussa ei vuosikymmenen vaihteessa enää ollutkaan.⁵⁸ Helne kirjoitti myös työttömyyden lisääntymisen 70-luvun lopulla antaneen syötteitä keskustelulle syrjäytymisestä. Köyhien ja huono-osaisten määrä ei kuitenkaan ollut juuri lisääntynyt 1980-luvulle tultaessa.⁵⁹

Kritiikkiä syrjäytymisen käsitteen käyttöön oli tosiaan jonkin verran, mutta myös ulkomaisen tutkimuksen ottamista sellaisenaan käyttöön. Helne kirjoitti vuonna 1994 lopulta kokoavasti, että syrjäytyminen on yleiseen keskusteluun sopiva, mutta osaltaan leimaava. Hän ehdottikin, että Suomen tulisi integroitua paremmin kansainväliseen tutkimukseen hylkäämällä syrjäytymisen käsite ja käyttä *marginalisaation* käsitettä.⁶⁰

Helne jatkoi syrjäytymisen tutkimista, ja vuonna 2002 ilmestyneessä Stakesin julkaisemassa väitöskirjassaan hänellä oli selvä kielellinen ote syrjäytymiseen. Helnen mukaan hän on tutkimuksissaan pyrkinyt näkökulmaan, jossa syrjäytymistä tutkitaan relationaalisesti⁶¹ ja konstruktionistisesti. Syrjäytyminen ei enää ollut sosiaalinen fakta, vaan yhteiskunnallisen diskurssin tuote ja Helne pyrki omien sanojensa mukaan osoittamaan syrjäytymisestä puhumisen ideologisuuden ja kritisoimaan puhetta.⁶² Helnen lähtökohta oli normatiivinen, sillä hänen mukaansa syrjäytymisen legitimaatio ansaitsee kritiikkiä. Omassa maisterintutkielmassani lähdän myös liikkeelle konstruktionistisesta ajatuksesta, että syrjäytyminen on rakentunut ja rakentuu puheessa sosiaalisesti, mutta en lähde normatiivisesti kritisoimaan jotain puhetapaa, vaan tavoitteenani on näyttää, kuinka puhe vaikuttaa käsitteen käyttöön ja muotoutumiseen yhteiskunnassa.

---

⁵⁷ Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 4.

⁵⁸ Helne 1994, 33, 46.

⁵⁹ Helne 1994, 42.

⁶⁰ Helne 1994, 47.

⁶¹ Syrjäytyminen syntyy suhteessa muihin ihmisiin, yhteiskuntaan ja instituutioihin.

⁶² Helne 2002, ix

Syrjäytymisen käsitteestä ja ilmiöstä oli yleisesti ottaen hankala saada otetta niin tutkijoiden kuin muidenkin ihmisten. Se ei tuntunut olevan samankaltainen muiden sosiaalisten ongelmien kanssa. Köyhyystutkija Ritakallion mukaan yhtenä mahdollisena syynä, miksi syrjäytymiskysymystä ei pystytty ratkaisemaan, oli se, että tutkimus ei juurikaan keskittynyt siihen, mistä syrjäydyttiin, vaan ongelmana oli normaalista poikkeaminen. Syrjäytymistä olisi voitu ymmärtää paremmin, jos olisi tutkittu myös niin kutsutun normaalin yhteiskunnan ongelmallisuutta.⁶³

Jorma Sipilä näki yhteiskunnan tärkeän roolin syrjäytymisessä tai syrjäyttämisessä. Hän kirjoitti syrjäytymisestä vuonna 1985 ilmiönä, jossa yksinkertaisesti ilmaistuna yhteiskunnan ja yksilön siteet ovat heikentyneet tai katkenneet. Sipilä näki työn ja perheen olevan ihmisten välisen yhtenäisyyden tärkeimmät pisteet, ja näistä molemmista eroon joutuminen altistaa eniten syrjäytymiselle.⁶⁴ Keskustelua onkin 1980-luvulla käyty perheen ja yhteiskunnan rakenteiden vaikutuksesta syrjäytymiseen painotusten vaihdellessa molemmin puolin, mikä osoittaa myös käsitteen hankaluuden.⁶⁵ Alueellisesta ja paikkaan sidotusta syrjäytymisestä puhutaan kansainvälisissä debateissa, mutta suomalaisissa tutkijapiireissä huono-osaisuutta ei yleisesti nähty alueellisena kysymyksenä tai uhkana yhteiskunnan stabiliteetille ennen 1990-luvun lamaa. Huono-osaisuus oli pirstaleista ja sen tutkimus ei juuri ottanut kansainvälisiä vaikutteita. Lama on Kari Vähätalon mukaan tuonut myös Suomeen massoja, jotka nähdään huono-osaisina ja “uusköyhinä”.⁶⁶

Kokonaisuudessaan erityisesti Tampereen yliopiston sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden piiristä nousi paljon syrjäytymiseen liittyvää teoreettista ja osin empiiristä pohdintaa 1980-luvulla. Epäilemättä Jorma Sipilän vaikutus oli erityisesti vuodesta 1982 eteenpäin sosiaalityön professorina suuri nousseeseen kiinnostukseen syrjäytymisen käsitettä kohtaan. Myös hyviä pohjoismaisia yhteyksiä vaalittiin ja näin myös syrjäytyminen käsitteenä ja ilmiönä oli muuttunut ja levinnyt tässä vuorovaikutuksessa. Pohjoismainen

---

⁶³ Ritakallio 1986, 77.

⁶⁴ Sipilä 1985, 73.

⁶⁵ Vrt. Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 32.

⁶⁶ Vähätalo 1994, 23-25.

yhteistyö oli jopa valtion tukemaa. Mikko Mäntysaari⁶⁷ arvioi, että “todennäköisesti suomalaisen ulkopolitiikan vahva pohjoismainen orientaatio johtui Neuvostoliiton paineesta, tai oikeastaan valtionjohdon halusta tasapainottaa tätä painetta”. Tampereen ja Helsingin yliopistot olivat vahvimmin mukana yhteistyössä ja Jorma Sipilä näin ollen myös.⁶⁸

Näyttää siltä, että ainakin Sipilän ja Tampereen yliopiston yhteistyö 1980-luvulla ruotsalaisiin kollegoihin oli tiivistä, mikä on todennäköisesti myös edistänyt syrjäytymisen käsitteen tuloa suomalaiseen akateemiseen keskusteluun. Akateemisessa maailmassa vähentynyt yhteistyö länsinaapuriin on voinut myös merkitä sitä, että syrjäytymisen käsite ei ole muuttunut enää 1990-luvulta eteenpäin synkronoidusti ruotsin kielen kanssa, kun Ruotsissa syrjäytymiskäsitteistö kehittyi eteenpäin *utslagning* käsitteestä.

2.2. Ruotsalainen ja muu kansainvälinen keskustelu taustoittamassa käsitettä

Suomen keskustelu syrjäytymisen ilmiöstä ja syrjäytymisen käsitteen muotoutuminen ei ole erillinen saareke yleiseurooppalaisesta keskustelusta, vaikka kaikissa valtioissa on ollut omanlaisiaan sosiaalisia ongelmia, joita on käsitteellistetty syrjäytymisen erilaisilla kielellisillä versioilla. Kuten aiemmin on jo tullut ilmi, ruotsalainen akateeminen keskustelu on ollut jollain tasolla aiemman vuosisadan jälkipuolella yhteydessä suomalaiseen keskusteluun, ja käsite on 1970- ja 1980-luvun tutkijoiden mukaan tullut Suomeen juuri Ruotsin kautta. Myös muu eurooppalainen keskustelu on merkittävänä kontekstina Suomelle, sillä alueen yhdentymisen ja uudet kansainväliset ja unionin toimielimet erityisesti 1990-luvulta lähtien tuottavat ja ovat tuottaneet omaa diskurssiaan aiheesta.

Ranskalainen tutkimus on korostanut vuosituhaten vaihteessa, että syrjäytyminen ei enää puheessamme kosketa vain osaa ihmisistä, vaan siitä on tullut kaikkien ongelma, kun

---

⁶⁷ Jonka väitöskirjatyön ohjaaja Jorma Sipilä oli. (Mäntysaari 2005, 332).

⁶⁸ Mäntysaari 2005, 329-331.

palkkatyö on muuttanut muotoaan. Diskurssissa on tapahtunut muutoksia 1970-luvulta 2000-luvulle. Syrjäytymisestä on myös osaksi alettu puhua tahallisenä ratkaisuna, eikä enää vain surkeana kohtalona.⁶⁹ Lisäksi ranskalainen julkinen syrjäytymiskeskustelu oli ottanut 2000-luvulle tultaessa aiheekseen lähiöongelman, joka käsitteen puheessa lähes synonyyminä syrjäytymiselle. Tuula Helne mukaan myös Suomessa oli näkyvissä tuolloin samoja piirteitä keskustelussa.⁷⁰ David Byrne esittää myös, että “social exclusion” on alunperin mannereurooppalainen käsite, joka siellä syntyi sosiaalisten, uskonnollisten ja poliittisten ajattelijoiden suussa kuvaamaan kapitalistisen yhteiskunnan synnyn sosiaalisia seurauksia⁷¹.

Vaikka Ruotsia on pidetty edistyksellisenä maana kansalaisten sosiaalipoliittisten oikeuksien ja etuuksien osalta, ei se tarkoita sitä, että universalismi toteutuisi kaikissa tilanteissa ja ihmisryhmissä⁷². 1900-luvun loppupuolelta lähtien Ruotsissa, muualla Euroopassa ja maailmassa taloudellinen ja sosiaalinen todellisuus muuttuivat voimakkaasti, kun muun muassa globalisaatio, riskiyhteiskunta (*risksamhälle*), uusliberalismi ja markkinayhteiskunta alkoivat yhä enemmän määrittellä todellisuutta. Talous kasvoi, mutta samalla Ruotsissa ja muualla syntyi yhä enemmän ihmisryhmiä, jotka eivät päässeet kiinni tähän kasvuun. Heillä oli vaikeuksia kiinnittyä työ- ja asuntomarkkinoille. Erityisesti 1990-luvulla ongelmat kasvoivat ja yhteiskunta muuttui nopealla tahdilla. Englannin kielisestä maailmasta lainattiin käsitteet *inkluderade* ja *exkluderade samhälle*. Ruotsalaisessa keskustelussa tuotiin esiin uusia todellisuutta kuvaavia käsitteitä, kuten *ett 2/3-samhälle, en underklass, ett trasproletariat* ja *ett A-, B- och C-lag*.⁷³

Virpi Timosen mukaan 1990-luvun alun Ruotsi ja Suomi voidaan nähdä laboratorioina, joissa pystyi hyvin tutkimaan globalisaation ja taloudellisen kriisin vaikutuksia institutionaalisiin hyvinvointivaltioihin⁷⁴. Esimerkiksi nuoret, maahanmuuttajat ja yksinäiset kuuluivat joukkoon, joka koki tuolloin Ruotsissa suuria ongelmia työhön,

---

⁶⁹ Helne 2002, 119-120.

⁷⁰ Helne 2002, 143.

⁷¹ Byrne 2005, 52.

⁷² Salonen 2009, 130.

⁷³ Rönning 2004, 1.

⁷⁴ Timonen 2003, 1.

talouteen ja asumiseen liittyen. Heitä alettiin kuvata sosiaalisen ulossulkemisen (*social exkludering*) käsittein yhä useammin, vaikka Ruotsissa oli jo samasta aiheesta puhuttu 1960-luvulta lähtien, mutta osaksi eri käsittein (esim. *fattigdom*, *utslagning*, *utstödning*, *marginalisering*, *social missanpassning*)⁷⁵. Aiheet ja kaikki käsitteet syrjäytymiseen liittyen eivät ole Ruotsissa uusia, mutta työttömyys, sosiaalisten ongelmien ja pahoinvoinnin lisääntyessä ilmiöistä keskusteleminen ja käsitteiden käyttö aktivoituivat ja aktivoituvat uudelleen. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa poliittisissa aineistoissa on käytetty erityisesti käsitteitä *marginalisering*, *ojämlikhet*, *segregation* ja *fattigdom* kuvaamaan ruotsalaisia ongelmia.⁷⁶

Syrjäytymiseen liittyvä käsitteistö oli Ruotsissa siis laaja tultaessa 1990-luvulle, jolloin esimerkiksi *utslagning*-käsitteen lisäksi yhteiskunnallisessa keskustelussa alkoi esiintyä käsite *utanförskap*, josta tuli kuitenkin yleinen vasta 2000-luvun puolivälissä keskusteluissa hyvinvointivaltioista⁷⁷. Suomennettuna käsitteiden merkityksissä on eroa sillä *utslagning* tai *utstödning* voidaan suomentaa irti tai ulos lyömiseksi, karkotukseksi tai karsituksi tulemiseksi. *Utanförskap* eli suomennettuna sivullisuus tai ulkopuolisuus on lievempi ilmaisu, jossa kantaa ei oteta siihen, kenen toimesta ihminen on sivuun tai ulkopuolelle joutunut. Leila Zoubir kirjoittaa Arena-lehdessä, joka kuvailee itseään Ruotsin johtavaksi kulttuuriradikaaliksi, tulevaisuussuuntautuneeksi, puoluepoliittisesti sitoutumattomaksi ja yhteiskunnalliseksi lehdeksi:

Dagens betydelse av ”utanförskap” må vara ny, men ordet har en något problemtyngd historia. Enligt Arne Ek, fil. dr. i sociologi vid Södertörns högskola, användes begreppet på 1980-talet och framåt främst i politiska diskussioner om demokrati och delaktighet. Då talade man om att människor kunde befinna sig i ett utanförskap i politisk bemärkelse. Det handlade om en oro för minskat valdeltagande och människors minskade delaktighet i partipolitiken, berättar han.⁷⁸

Utanförskap on sisältänyt ennen 90-luvun yhteiskunnallisia muutoksia käsitteenä demokratiaan liittyvän merkityksen, mutta sen käyttö yleisesti on alkanut vasta 1990-luvulla. On siis huolehdittu järjestelmän toimivuudesta, kun osa ihmisistä ei enää

---

⁷⁵ Frick 1982, 1-2; Helne 1994, 39; Vähätalo 1994, 8-9.

⁷⁶ Rönnelid 2004, 2.

⁷⁷ Björkemarken 2014, 5.

⁷⁸ Zoubir 2009.

poliittisesti aktiivisia tai ovat ulkopuolella poliittisessa merkityksessä. Tapa käyttää käsitettä kertoo jotain aikansa maailmankuvasta: ihmisten yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi nähtiin poliittinen osallistuminen, jonka kautta myös ulkopuolisuus ja järjestelmän sisällä oleminen määrittyivät.

Utanförskap on ilmaantunut poliittiseen puheeseen puoluepolitiikan oikeasta päädyistä käsin, kun se nostettiin esiin yhdessä keskusta-oikeistolaisen, maltillisen kokoomuksen⁷⁹ puoluekokousraportissa vuonna 1999⁸⁰. Se on vakiintunut ruotsalaiseen kielenkäyttöön tämän jälkeen, mutta sen käytöstä ei ole tehty ruotsalaista tutkimusta ennen vuotta 2009, eikä sen käyttöä ole juuri tutkimuksessakaan kyseenalaistettu. Käsitteen merkitysten rakentuminen ja diskurssi sen ympärillä ovat jääneet vaille huomiota.⁸¹

Kun Suomessa syrjäytyminen käännettiin edelleen “utslagning”-käsitteeksi esimerkiksi pääministeri Lipposen vastauksissa välikysymyksiin, oli Ruotsissa meneillään muutoksia käsitteellisessä kartassa. Aiemmin mainittu käsite utslagning oli vielä 2001 sosiaalidemokraattisen hallituksen lanseeraamassa “de nationella handlingsplaner för inkludering”-selvityksessä käsite, joka käännettiin englanniksi *social exclusion*. Vuonna 2008 porvarihallituksen ollessa vallassa samanlaisessa selvityksessä *social exclusion* oli kääntynyt ruotsiksi utanförskap.⁸² Englanninkieliseksi vastineeksi käsitteelle utanförskap on ehdotettu kuitenkin käsitettä *alienation*, joka voisi päästä lähimmäksi merkitystä⁸³. Suomessa syrjäytyminen käännetään edelleen virallisjulkaisuissa utslagning, kuten aikaisemmilla vuosikymmenillä⁸⁴, vaikka Ruotsissa käytetty käsite syrjäytymisestä onkin muuttunut.

Kun ruotsalaisessa keskustelussa esiintyy *utanförskap* käsitteenä, on aiheena yleensä muun muassa politiikkaa ja demokratiaa, kulttuuria, työmarkkinoita ja etnisiteettiä koskevat kysymykset. Monikulttuurisuus ja etniset vähemmistöt ovat korostuneet myös

---

⁷⁹ Moderaterna.

⁸⁰ Björkemarken 2014, 5.

⁸¹ Davidsson 2010, 150-152.

⁸² Davidsson 2010, 154.

⁸³ Alm et. al. 2010, 2.

⁸⁴ kts. esim. “Terveyttä, turvaa ja tasa-arvoa. Katsaus 2012-2015”, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1/2013 suomeksi ja ruotsiksi.

syrjäytymisen tutkimuksen teemoina.⁸⁵ Työmarkkinoilta syrjäytyminen eli *utslagning från arbetsmarknaden* oli Ruotsissa huolenaiheena jo 1970-luvulla⁸⁶, mutta nykyään keskusteluun syrjäytymisestä liittyy moninaisia teemoja. Samalla kun huono-osaisuuden erilaiset ilmentymät siirtyvät tai siirretään syrjäytymisen käsitteen alle, tulee itse käsitteestä moninainen ja erityisesti poliittisen kamppailun kohde. Ruotsalainen keskustelu *utanförskap*-käsitteen ympärillä 2000-luvulta lähtien on hyvä esimerkki siitä, miten oman poliittisen ajattelun ja ilmaisun tukena voidaan käyttää tunteita herättäviä ja omaa päämäärää edistäviä käsitteitä siinä merkityksessä kuin itselle sopii.

Vuonna 2004 keskusta-oikeistolainen kansanpuolue⁸⁷ esitteli ensimmäisen version “Utanförskapets karta”-dokumentista eli syrjäytymisen kartta. Kartan tarkoituksena oli tehdä oppositiopolitiikkaa näyttämällä, kuinka sosiaalidemokraattinen politiikka lisäsi passiivisuutta ja avustusriippuvuutta (*bidragsberoende*), jotka taas aiheuttivat suuren ihmismäärän syrjäytymistä.⁸⁸ Syrjäytyminen näytettiin tässä dokumentissa alueellisena ongelmana. Puolue lanseerasi myös käsitteen *utanförskapsområde*, joka tarkoitti heidän mukaansa, että alueen työllisyys oli työikäisten keskuudessa alle 60 prosenttia, koulumenestys huonompaa ja äänestysprosentit alle 70 prosenttia⁸⁹. Kansanpuolue käytti hyväkseen heti julkaisemansa vaaleja edeltävän dokumentin johdannossa hyödykseen sitä, kuinka aiemmin samana vuonna monet ihmiset olivat protestoineet Malmön Rosengårdin asuinalueen väkivaltaisuuksia vastaan, ja oikeutti näin julistuksensa tekemän käsitteellisen innovaation.⁹⁰ Syrjäytymisalueista puhuminen oli täydellisesti ajoitettu niin, että kansanpuolue pääsi hyötymään kansan keskuudessa nousseesta tyytymättömyydestä. Tällaisessa syrjäytymisen käsitteiden merkityksissä korostui horisontaalinen skaala, jossa ihmiset olivat joko sisällä tai ulkona, kun taas aiemmin ne liittyivät vertikaaliseen, saman yhteisön pohjalla olevaan eristettyyn huono-osaisuuteen⁹¹.

---

⁸⁵ Alm et al. 2010, 12.

⁸⁶ kts. Frick 1982.

⁸⁷ Folkpartiet Liberalerna (L).

⁸⁸ Wollter 2014, 23.

⁸⁹ Zoubir 2009.

⁹⁰ Folkpartiet 2014, 5.

⁹¹ Wollter 2014, 24.

Kuuma puheenaihe syrjäytymisestä tuli Ruotsissa ennen vuoden 2006 parlamenttivaaleja, kun porvariallianssi (Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet, Kristdemokraterna) otti *utanförskap* käsitteen käyttöönsä työmarkkinapoliittisena indikaattorina. Yhteistyö puolueiden välillä oli alkanut kansanpuolueen julkaiseman ”Utanförskapets karta” -julkaisun jälkeisessä keskustelussa, jossa porvaripuolueet olivat yhteisessä rintamassa asettuneet sosiaalidemokraatteja vastaan. Allianssi laski, että puoli miljoonaa ruotsalaista voidaan määritellä syrjäytyneiksi tai ulkopuolisiksi (*utanförskap*) ja heidän tärkeimmäksi vaaliteemakseen tuli ”bryta utanförskap”. Vallassa olleita sosiaalidemokraatteja kritisoitiin työlinjan (*arbetslinjen*) vaihtamisesta avustuslinjaan (*bidragslinjen*) ja esittivät nykyiseen työmarkkinapolitiikkaan reformeja, joiden tarkoituksena oli ”murtaa syrjäytyminen”. Kokoomuslaiset panostivat syrjäytymisen vastaiseen politiikkaan perustamalla työryhmän ja kansanpuolue esitteli vielä uudet versiot ”syrjäytymisen kartasta” vuosina 2006 ja 2008.⁹²

Allianspartiernas officiella beräkningar på ”utanförskapet” inkluderar personer som står utanför arbetsmarknaden eller arbetar mindre än vad de vill och kan. Det handlar om människor som får ersättningar för arbetslöshet, sjukskrivning, förtidspensionering och arbetsmarknadsåtgärder, samt de som har beviljats försörjningsstöd från kommunen.⁹³

Allianssi kamppaili sen puolesta, että käsitteen *utanförskap* merkitys liitettäisiin työmarkkinoihin ja ihmisiin, jotka olivat työmarkkinoiden ulkopuolella tai työskentelivät liian vähän heidän näkökulmastaan. Syrjäytyminen oli vahvasti myös sidoksissa yhteiskunnan kustantamiin etuuksiin, joiden katsottiin olevan aiempien sosiaalidemokraattisten hallitusten tuotoksia ja liian kalliita ylläpidettäviksi. Tämä oli kokonaisuudessaan allianssin *työlinjan* vastaista.

”Uuden” syrjäytymis-käsitteen lanseeraus ja työmarkkinapolitiikkaan pureutuminen on nähty tärkeiksi tekijöiksi allianssin vaalivoitossa vuonna 2006⁹⁴. Vaalien jälkeen Allianssihallitus pääsi toteuttamaan politiikkaansa syrjäytymisen suhteen. Poliitiikka ja politiikan pohjana käytettävät tilastot saivat massiivista kritiikkiä vuonna 2008. Porvaripuolueita syytettiin virallisten tilastojen väärinkäytöstä liittyen syrjäytyneiden

---

⁹² Davidsson 2010, 149-150.

⁹³ Zoubir 2009.

⁹⁴ Zoubir 2009.

määrän laskentaan. Tilastot koskivat sairauspäivärahaa, sairaus- ja aktivointikorvauksia, työttömyyskassan korvauspäiviä, työmarkkinapoliittisia toimenpiteitä ja kunnallista toimeentulotukea, joiden käyttäjät pyrittiin määrittelemään syrjäytyneiksi ja laskemaan määrä suhteessa tukia käyttämättömään työvoimaan.⁹⁵

Riksrevisionin⁹⁶ selvitys hallituksen toimista työllisyyden edistämiseksi ja toimien vaikuttavuudesta vuonna 2008 ei ollut myönteinen valittua linjaa kohtaan. Se kritisoi tilastojen tulkintaa ja *utanförskap* käsitteen käyttöä yhteiskunnan tukien yhteydessä.⁹⁷ Tämän perusteella voidaan vähintäänkin sanoa, että allianssi otti haltuunsa *utanförskap* käsitteen ja käytti sitä oman poliittisen agendansa esiin tuomiseen ja päätösten perusteluun. Porvaripuolueiden agendalla oli vähentää työttömyyden houkuttelevuutta stigmatisoinnilla ja pienentää valtion sosiaalimenoja ja tätä kautta oikeiston yleinen tavoite verojen alentamisesta.

“Inom politiken används begreppen både för att försköna och förvärpa bilden av hur de socialt utsatt har det, beroende på om man sitter vid makten eller är i opposition”, Filip Wollter kirjoittaa. Hänen mukaansa esimerkiksi Folkpartiet otti käyttöön *utanförskap*-käsitteen yrittäen antaa kuvan jakautuneesta Ruotsista, jotta se voisi perustella omaa politiikkaansa.⁹⁸ Käsitteen käyttöyhteydet antavat kuvan käsitteelle annetuista merkityksistä, jotka taas antavat tietoa käyttäjän ajattelusta ja maailmankuvasta.

Alueellisuus ja monikulttuurisuus ovat tulleet mukaan keskusteluun syrjäytymisestä yhä vahvemmin 2000-luvun ja 2010-luvun vaihteessa. Schierup ja Ålund kirjoittavat, että Ruotsissa on tehty viimeisten vuosikymmenten aikana sellaista politiikkaa, joka kuluttaa kansalaisoikeuksia tietyiltä ryhmiltä ja alueilta. Käännekohtana tälle ovat olleet vuosien 2008-2009 mellakat monikulttuurisissa lähiöissä, joiden jälkeen Ruotsin jonkinlainen maine poikkeuksellisena syrjäytymisen hoitajana on karissut.⁹⁹ Vuoden 2013 Tukholman mellakat ovat sosiaalitieteiden tutkijoissa vahvistaneet käsitystä, että toimet syrjäytymisen

---

⁹⁵ Davidsson 2010, 151.

⁹⁶ vrt. Suomessa Valtiontalouden tarkastusvirasto.

⁹⁷ Davidsson 2010, 152.

⁹⁸ Wollter 2014, 37.

⁹⁹ Schierup & Ålund 2011, 56.

murtamiseksi eivät ole olleet riittäviä¹⁰⁰. Voi olla, että myös käsitteen merkitysten ja kohteiden oikeellisuuden tutkiminen voisi olla paikallaa.

Tobias Davidssonin tutkimusaineistossa Ruotsin parlamenttikeskusteluissa 2003-2006 *utanförskap*-käsitteen rinnalla esiintyivät eniten käsitteet *bidragsberoende*, *invandrare* ja *kriminalitet*. Nämä käsitteet kertovat osaltaan, mitkä aiheet nousevat esiin Riksdagenin keskusteluissa. Davidssonin mukaan myös näiden käsitteiden kautta osaksi määriteltiin käsitteen sisältöä. Porvarillisen allianssin käsitteen määrittelyllä oli kyseisinä vuosina hegemoninen asema, ja se käytti *utanförskap*-käsitettä saattamaan sosiaalidemokraattien aiemmin harjoittama politiikka huonoon valoon.¹⁰¹ Allianssin merkitys on ollut varmasti vahva syrjäytymisestä käytävässä keskustelussa, mutta toisaalta se on ollut vain osa käsitehistoriallista matkaa, sillä Ruotsissa tästä ilmiöstä puhuttiin jo paljon ennen kyseistä liikettä ja myös muiden puolueiden osalta. Muun muassa sosiaalidemokraatit tulivat 2000-luvulla suurella innolla mukaan haastamaan allianssin määritelmää *utanförskap*-käsitteelle. On hankala sanoa, kuinka suuri merkitys allianssille lopulta syrjäytymisen esiin tuomisella ja lupauksella ”murtaa” se oli vuoden 2006 vaalivoitossa.

Alm ym. ovat omissa päätelmissään tulleet siihen tulokseen, että *utanförskap* ei ole paras mahdollinen käsite kuvaamaan sosiaalisia ongelmia ja sosiaalista ulkopuolisuutta. Heidän mukaansa hyvän käsitteen tulisi sopia sekä 2006 vuoden vaalien edeltävään ja jälkeiseen tilanteeseen.¹⁰²

I stället för att uppfinna hjulet på nytt menar vi alltså att man bör använda sig av begreppet social utestängning eller social exkludering som är ett internationellt etablerat begrepp, definitivt inte oomtvistat det heller, men ändå avsett att innehålla den mångdimensionalitet och dynamik som sociala problem och utsatthet innebär.¹⁰³

Ehdotuksena on kuitenkin käsite, jonka alle tulisi mahduttaa monenlaisia tilanteita ja ongelmia, mutta ne antavat enemmän vastuuta asiasta yhteiskunnalle. Ehdotus on jossain mielessä palaamista takaisin päin historiassa.

---

¹⁰⁰ Schierup et al. 2014, 3.

¹⁰¹ Davidsson 2010, 154, 164.

¹⁰² Alm et al. 2010, 21.

¹⁰³ Alm et al. 2010, 21.

2.3. Syrjäytymis-käsitteen käyttö edustuksellisissa instituutioissa

Jorma Sipilä kirjoitti 1979, että julkinen hallinto ei ole vastaanottavainen tieteen antamalle avulle ongelmien ratkaisussa. Tiede ja hallinto eivät kohtaa, koska niitä kiinnostavat erilaisten ongelmien tutkiminen ja ratkaisu, eikä hallinto ota mielellään vastaan liiallisesti taustoitettuja tai liian spesifeihin kohteisiin erikoistuneita tutkimuksia.¹⁰⁴ Tuula Helne puolestaan katsoo, että Suomessa omaksuttiin Ruotsista liiankin hyvin malli, jossa huono-osaisuus- ja syrjäytymistutkimuksella oli politiikkaa ja hallintoa palveleva rooli.¹⁰⁵

Syrjäytymis-käsitteen suosio oli kasvanut pitkin 1980-lukua ja myös poliitikot ottivat sen sanavarastoonsa. Sen epämääräisyys teki siitä todella käyttökelpoisen poliittisessa puheessa ja viestinnässä.¹⁰⁶ Keskusteluaiheena syrjäytyminen kuitenkin hiipui 1980-luvun loppua lähestyttäessä. On viitattu siihen, että kyseinen muodostunut käsite ei pystynyt enää taloudellisen kasvun hidastumisen aikaansaamia ilmiöitä kuvaamaan. Se vakiintui 1980-luvun puolivälissä kuitenkin poliittisena iskusanana enemmän kuin akateemisena terminä.¹⁰⁷

Hallinnon virkamiehiltä käsite sai arvostelua, koska he eivät nähneet tutkimuksen johtavan konkreettisiin tuloksiin, joilla syrjäytyneiden määrän voisi varmistaa ja tilanteen ratkaista. Myös moni tutkija näki jo syrjäytymistutkimuksen alkumetreillä käsitteen ongelmallisuuden. Osa heistä suhtautui todella pessimistisesti koko käsitteen käyttöön, mikä saattoi myös edistää sitä, että 80-luvun lopulla käsitettä ei enää juuri esimerkiksi hallinnon sosiaalipoliittisessa sanastossa näkynyt. Tutkimusta jatkettiin, mutta julkinen

---

¹⁰⁴ Sipilä 1979, 9-10.

¹⁰⁵ Helne 1994, 40.

¹⁰⁶ Helne 1994, 40-41.

¹⁰⁷ Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 4.

keskustelu laantui. Syrjäytymisen osalta Suomessa tutkimus ja julkinen keskustelu ovat siis olleet aktiivisia eri aikoina.¹⁰⁸

1990-luvulle tultaessa taloudellinen kasvu oli hiipumassa, ja lama häämötti nurkan takana. Syrjäytymisestä oli puhuttu kyllä jonkin verran, mutta ensimmäisiä kertoja se nousi eduskunnan täysistunnossa esiin vuonna 1991, kun eduskunta keskusteli Esko-Juhani Tennilän (vas.) tekemästä lakialoitteesta työllisyyslain muuttamiseksi. Ehdotuksena oli muun muassa työllisyyden alueellinen tasa-arvo, joka toteutuisi Tennilän mukaan, kun laissa määrätään, että missään päin Suomea ei työttömyys saa olla viisikymmentä prosenttia suurempi kuin maan keskimääräinen työttömyysprosentti. Työllisyyden takaaminen oli vahvasti valtion velvollisuus Vasemmistoliiton edustajan lakialoitteen mukaan. *Syrjäytyminen* mainittiin kansanedustaja Heli Astalan (vas.)¹⁰⁹ puheenvuorossa, jossa hän kannatti lakialoitetta sanoen, että nykyhallitus ei ole tarpeeksi panostanut työllisyyteen, eikä tehnyt uskottavaa työllisyysohjelmaa. Hänenkin mukaansa valtion tulisi taata työllisyys monenlaisin tukitoimin.¹¹⁰

Puheenvuoron loppupuolella hän sanoi:

Ilmeisesti aiotaan kaventaa eläketurvaa, työttömyysturvaa ja sairauden turvaa. Työttömyys heijastuu usein myös mielenterveysongelmina. *Syrjäytyminen* saa usein alkunsa juuri työttömyyskaudesta.

Rahassa ei pystytä koskaan mittaamaan, mitä työttömyys todella maksaa. Kuka kantaa vastuun ihmisestä silloin, kun irtisanominen ja lomautus kohtaavat? Ihmisyys vaatisi suurempaa välittämistä ja huolenpitoa niistäkin, jotka ovat työpaikkansa menettäneet tai menettämässä.¹¹¹

Syrjäytymiseen viitattiin kuin tuttuun käsitteeseen. Mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen olivat Astalan puheenvuorossa lähekkäin, mikä viittaa syrjäytymisen näkemiseen lähes sairautena. Syrjäytymisen parantaminen on mahdollista ja se parannuslääke on valtion takaama kansalaisten työllistyminen.

---

¹⁰⁸ Helne 1994, 43-44.

¹⁰⁹ Astala oli kansanedustajana myös SKDL:n aikaan.

¹¹⁰ Tennilä (vas.) 30.4.1991, eduskunnan ptk 11/1991.

¹¹¹ Astala (vas.) 30.4.1991, eduskunnan ptk 11/1991.

Suomen syrjäytymiskeskustelu 1990-luvulla painottui muun muassa erilaisten järjestöjen ja kirkon ulostuloihin ja julkisuudessa käytyyn poliittiseen debattiin. Aiheina olivat lasten ja nuorten pahoinvointi ja syrjäytyminen, pitkäaikaistyöttömyyden seuraukset ja sosiaalisen koheesion heikentyminen, joka näkyi kansan kahtiajakautumisena.¹¹² Aiheet kuulostavat tämän päivän keskusteluilta, joissa vilahtelevat samanlaiset aihekokonaisuudet.

Syrjäytyminen nousi käytetyimmäksi käsitteeksi eduskunnan täysistunnoissa vasta 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla¹¹³. Reijo Väärälän mukaan tärkeimpiä asiakirjoja, joissa syrjäytymiskeskustelua käytiin, olivat Lipposen toisen hallituksen¹¹⁴ hallitusohjelma vuodelta 1999, kyseisen hallituksen hankesalkku ja valtioneuvoston hyväksymä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma.¹¹⁵ Ahon hallitusohjelmassa vuonna 1991 sitä ei vielä mainittu ollenkaan, kun Lipposen I hallituksen ohjelmassa vuonna 1995 se mainittiin neljä kertaa ja Lipposen II hallituksen ohjelmassa vuonna 1999 jo 15 kertaa ja syrjintä kolme kertaa.¹¹⁶

Suomessa oppositiolla on mahdollisuus mittauttaa hallituksen luottamus välikysymyksillä. Vaikka yleensä potentiaalia hallituksen kaatumiselle ei ole, välikysymys on tärkeä paikka oppositiolle tuoda esiin haluamiaan aiheita. Aineistoni välikysymyksiä, jotka käsittelevät syrjäytymistä, on tehty suhteellisen tasaisin väliajoin vuosina 1996, 2001, 2005, 2010 ja 2012. Näyttää siltä, että syrjäytyminen on päässyt vakituiseksi osaksi sekä yleistä poliittista keskustelua että parlamentaarisen työvälineen, välikysymyksen, keskusteluteemoja.

Syrjäytymistä käsittelevistä eduskunnan välikysymyksistä ensimmäinen ja aineistoni ensimmäinen oli 9.2.1996 eduskunnan täysistunnossa luettu ja hallituksen vastattavaksi jätetty Toimi Kankaanniemen (skl.) ja muiden allekirjoittama välikysymys työttömyyden vähentämiseen tarvittavista toimenpiteistä. Allekirjoittajina olivat kristillisen liiton kaikki

---

¹¹² Väärälä 2000, 80.

¹¹³ Eduskunnan nettisivut: Valtiopäiväasioiden ja -asiakirjojen haku.

¹¹⁴ Toimi vuosina 1999-2003 ja siinä olivat mukana SDP, Kokoomus, RKP, Vasemmistoliitto ja Vihreä liitto.

¹¹⁵ Väärälä 2000, 80-81.

¹¹⁶ Valtioneuvoston nettisivut: Hallitusohjelmat.

seitsemän edustajaa, 34 keskustan edustajista, kuten Mauri Pekkarinen, Matti Vanhanen ja Liisa Hyssälä, Raimo Vistbacka perussuomalaisten ainoana kansanedustajana ja nuorsuomalaisen puolueen kaksi kansanedustajaa eli yhteensä 44 allekirjoitusta. Melkein koko oppositio oli välikysymyksen takana, joka oli osoitettu Lipposen hallitukselle¹¹⁷. Se oli aloittanut toimintansa vuoden 1995 keväällä laman jälkeisessä Suomessa.¹¹⁸

Välikysymyksen aiheena oli hallituksen työllisyyspolitiikka, joka ei opposition mukaan ollut tarpeeksi aktiivista. Oppositio muistutti välikysymyksessä, kuinka työministeri Liisa Jaakonsaari (sd.) oli sanonut, että “pitkäaikaistyöttömyys on nujerrettava, syrjäytyminen estettävä ja työttömyys puolitettava aktiivisella työvoimapolitiikalla”¹¹⁹. Koko välikysymyksen teemana oli hallituksen vasemmistopuolueiden muistuttaminen heidän lupauksistaan ja yritys näyttää niiden teot toisenlaisiksi. Välikysymyksessä ilmoitettiin keskusta-konservatiivisen opposition toimesta, että vasemmisto on unohtanut äänestäjensä, jotka ovat juuri niitä syrjäytyneitä ja aktiivista työllisyyspolitiikkaa tarvitsevia. Vastakkain syrjäytymisen ja työllisyyden hoidon kanssa asetettiin monien opposition edustajien vastustama EMU-jäsenyys, jonka vastustamiseen syrjäytyneiden puolustaminen oli oiva keino.¹²⁰ Vastustajat esittivät hallituksen EMU-hankkeen salamyhkäisenä ja asettivat sen vastapolitiikaksi kotimaan huono-osaisten hoitamisen. Retoriikaltaan se näyttäytyy samanlaisena kuin ulkomaalaisten köyhien auttamisen vastustaminen argumenteilla, joissa korostetaan, että kotimaassakin on huono-osaisuutta.

Aineiston toinen välikysymys esitettiin eduskunnalle 13.3.2001, kun vallassa oli vuoden 1999 vaaleissa valittu eduskunta ja Lipposen II hallitus¹²¹. Vaaleissa ennätyksellisen alhainen äänestysprosentti oli verottanut SDP:n kannatusta ja kaksi muuta suurta puoluetta, kokoomus ja keskusta, kulkivat sen kanssa rinta rinnan kannatuslukujen osalta. Keskusta olisi halunnut mukaan uuteen hallitukseen, mutta kokoomus ja SDP pitivät sitä yhteistyökyvyttömänä, erityisesti Euroopan unioniin liittyvissä kysymyksissä, minkä vuoksi muodostettiin uusi sateenkaarihallitus. Tilanne oli toinen taloudellisesti kuin

---

¹¹⁷ Hallituspuolueet olivat SDP, Kokoomus, Vasemmistoliitto, Vihreät ja RKP.

¹¹⁸ Toimi Kankaanniemen (skl.) ym. välikysymys 9.2.1996, eduskunnan ptk 5/1996..

¹¹⁹ Toimi Kankaanniemen (skl.) ym. välikysymys 9.2.1996, eduskunnan ptk 5/1996.

¹²⁰ Toimi Kankaanniemen (skl.) ym. välikysymys 9.2.1996, eduskunnan ptk 5/1996.

¹²¹ Hallituspuolueet olivat SDP, Kokoomus, Vasemmistoliitto, Vihreät ja RKP.

edellisellä hallituskaudella, sillä hallituksen vuoden 2000 budjetti onnistuttiin esittämään ylijäämäiseksi vuosikymmenen tauon jälkeen.¹²²

Vuoden 2001 esitetyn välikysymyksen otsikkona oli “Kansalaisten toimeentulon turvaaminen”, ja sen ensimmäinen allekirjoittaja oli Mauri Pekkarinen (kesk.) ja lisäksi melkein koko keskustan eduskuntaryhmä, perussuomalaisten yksi kansanedustaja Vistbacka, kaikki SKL:n/KD:n edustajista ja Sulo Aittoniemi alkiolaisesta keskustaryhmästä. Asetelma oli käytännössä sama oppositio vastaan hallitus -asetelma kuin vuonna 1996 puolueiden osalta. Pekkarinen esitti välikysymyksessä, että hallituksen kehyspäätös ei tuonut toivottuja uudistuksia köyhien, pienituloisten ja sosiaaliturvan väliinpuotoajien asemaan. Opposition mukaan kansantulon taas kasvettua laman jälkeen olisi hallituksen tullut korjata aiemmin tehtyjen leikkausten vaikutuksia korottamalla sosiaalietuuksien tasoa ja kiinnitettävä huomiota työttömyyden hoitoon. Lisäksi se kutsui hallituksen kehysriihen köyhyyspakettia epäonnistuneeksi. Syrjäytymisen nähtiin välikysymyksessä nyt koskettavan laajemmin kansaa, kuten lapsiperheitä ja eläkeläisiä:

Köyhien, ylivelkaantuneiden ja toimeentulominimillä elävien pahoinvointi on jo ylittänyt kaikki sietorajat. Piteneviltä leipäjonoilta, asunnottomuudelta, pitkittyvältä työttömyydeltä sekä lapsiperheiden ja monien eläkeläisten toimeentulovaikeuksilta ei saa ummistaa silmiä. Syrjäytymisen kierre on katkaistava. Kasvavasta alueellisesta ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta muodostuu tulevaisuudessa suorainen kasvun este.¹²³

Poliittisessa debatissa syrjäytyminen oli päässyt vahvaan rooliin viimeistään vuosituhannen vaihteessa, kun Lipposen hallitus oli ottanut sen omassa ohjelmassaan vahvasti esiin. Tämä oli antanut luvan oppositiolle ottaa käsite ja ilmiö omaan käyttöönsä ja antaa hallituksen kuulla toinen versio syrjäytymisestä. Taistelu vuoden 2001 ensimmäisessä välikysymyksessä olikin kiihkeää ja käsite oli yhä laajemman edustajajoukon käytössä. Vaalit olivat tulossa vasta kahden vuoden päästä, mutta hallituksen loppukauden toimintaa haluttiin haastaa voimakkaasti sillä, että kuluneen kahden vuoden aikana Lipposen hallitus olisi saanut maan tilanteen sietämättömäksi. Mauri Pekkarisen oli tietysti puolustettava alueellisia asioita, koska hänen omat äänestäjänsä olivat Keski-Suomesta.

---

¹²² Nevakivi 2009, 341, 343-344.

¹²³ Mauri Pekkarisen (kesk.) ym. välikysymys 13.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

Eduskuntavaalit pidettiin vuonna 2003, joissa suurimman puolueen paikan otti keskusta 55 kansanedustajan paikalla, kun toiseksi tuli aiempi päähallituspuolue SDP 53 edustajan paikalla. Kokoomus menetti paikkoja ja kannatustaan vuoden 1999 vaaleihin nähden. Vaalien jälkeen muodostettiin Anneli Jäätteenmäen (kesk.) johtama punamultahallitus RKP-lisällä, joka oli vallassa kuitenkin vain 69 päivää, minkä jälkeen Jäätteenmäki erosi tehtävästään niin kutsutun Irak-vuodon vuoksi ja uudeksi pääministeriksi nimettiin Matti Vanhanen (kesk.). Vuoden 2004 kunnallisvaaleissa SDP oli taas suurin puolue koko maan kannatuksessa mitattuna ja keskusta toinen häviten valtuustopaikkoja reilusti, mutta saaden niitä edelleen eniten.¹²⁴

Vuonna 2005 syrjäytyminen nostettiin esiin aineistoni kolmannen välikysymyksen muodossa, jonka otsikkona oli “Eriarvoisuuden ja köyhyyden poistaminen”. Välikysymyksen esitti 25.2.2005 eduskunnalle vasemmistoliiton Martti Korhonen ja allekirjoittajina olivat oppositiosta 16 vasemmistoliiton kansanedustajaa 19 kansanedustajasta, seitsemän vihreiden 14 kansanedustajasta, kolme kristillisdemokraattien seitsemästä kansanedustajasta ja kaksi perussuomalaisien kolmesta edustajasta¹²⁵. Oppositiopuolueista kokoomuksen edustajista kukaan ei allekirjoittanut välikysymys, vaikka loppujen lopuksi edustaja Sari Sarkomaa (kok.) esitys oli se, josta äänestettiin puhemiehen esitystä vastaan välikysymyksen viimeisessä käsittelyssä¹²⁶. Kokoomusedustajat eivät siis olleet vasemmiston välikysymyksen sanojen takana, mutta myös muu oppositio oli jakautunut, sillä vihreistä ja kristillisdemokraateista vain noin puolet oli allekirjoittanut välikysymyksen. Myös muutama vasemmistoliiton edustaja ei välikysymystä ollut allekirjoittanut. Hallituksen politiikan kritisoiminen oli edustaja Korhoselle erityisen tärkeää juuri tuolloin, koska hän oli hakemassa puolueensa puheenjohtajuutta heti seuraavan vuoden puoluekokouksessa. Korhosen työ eduskunnassa nähtiin ilmeisesti hyväksi, sillä hänet valittiin Vasemmistoliiton puheenjohtajaksi vuoden 2006 puoluekokouksessa.¹²⁷

---

¹²⁴ Oikeusministeriön tulospalvelu; Tilastokeskuksen vaalisivusto; Valtioneuvoston nettisivut.

¹²⁵ Oikeusministeriön tulospalvelu.

¹²⁶ Eduskunnan ptk 24/2005.

¹²⁷ Kansanedustajien esittelyt, Eduskunnan nettisivut.

Punamultahallituksen hallitusohjelmassa oli 16 mainintaa syrjäytymisestä ja erityinen kohta köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisystä. Hallitusohjelmassa korostettiin, että työttömyyden alentamisen lisäksi tulee tehdä toimia sosiaaliturvan kehittämiseksi. Hallitusohjelmassa puhuttiin ansioturvasta huolehtimisesta ja ihmisten omatoimisuuden lisäämisestä, jotta syrjäytymistä voitaisiin estää. Uutena asiana mainittiin ylisukupolvinen syrjäytyminen ja otettiin esiin käytännöllisen koulutuksen tarve.¹²⁸ Näistä maininnoista huolimatta osa oppositiosta ei ollut tyytyväinen hallituksen linjaan, vaan ilmoitti välikysymyksellä vastustavansa veronalennuksia ja halusi panostuksia kansalaisten perusturvaan, eikä niinkään ansioturvaan¹²⁹.

---

¹²⁸ Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003, Valtioneuvoston nettisivut.

¹²⁹ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

3. Syrjäytyminen suomalaisissa ja ruotsalaisissa välikysymyskeskusteluissa 1990-luvulta 2000-luvulle

Välikysymyksiä vahvasti syrjäytymiseen liittyen esitettiin Suomen eduskunnassa 1990- ja 2000-luvuilla kolme kappaletta, joita analysoin tässä kappaleessa. Perspektiivinä suomalaisiin välikysymyksiin ja myös kontekstina suomalaisella käsitteellä suhteutan niitä Ruotsin parlamentin, Riksdagin välikysymyskeskusteluihin (*interpellation*).

Olen jakanut aineistoni aineistolähtöisesti neljään käsittelyosaan, joissa pyrin vertaamaan eri vuosia, henkilöitä, puolueita ja kahta maata keskenään. Ensimmäisessä osiossa pohdin, miten syrjäytymisen määrittely näkyy valtion ja yhteiskunnan tehtävissä. Kenelle kuuluu syrjäytyneistä huolen pitäminen? Toisessa osiossa käsitelen syrjäytymisen muodostamista ongelmaksi. Pohdin, kenen kannalta syrjäytyminen on ongelma ja missä mielessä se muodostuu ongelmaksi. Kolmannessa kohdassa erittelen ja analysoin syrjäytyneen elämää verrattuna muiden elämään, koska aineistossa tämä erottelu oli yksi merkittävä tekijä syrjäytymisen käsitteen käytössä. Neljännessä osiossa käsitelen sitä, mille politiikan lohkolle kansanedustajat sijoittavat syrjäytymisen. Onko syrjäytyminen sosiaali-, työllisyys- vai koulutuspoliittinen ongelma?

3.1. Valtion ja yhteiskunnan tehtävät syrjäytymiskysymyksessä

Vuoden 1996 välikysymyskeskustelussa otettiin useasti kantaa valtion ja yhteiskunnan rooleihin syrjäytymisen ja työttömyyden hoidossa ja estämisessä. Syrjäytymisen syihin ja seurauksiin linkitettiin opposition puolelta erityisesti hallituksen tiukka talouslinja ja leikkaukset. Näiden toimenpiteiden aiheuttamat seuraukset yksilöiden ja kuntien arjessa olivat aiheuttamassa tilanteita, joissa syrjäytyminen oli mahdollista. Keskustan edustajat ja välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja Kankaanniemi (skl.) käyttivät useita puheenvuoroja, joissa syrjäytyminen mainittiin. SDP päähallituspuolueena käytti

edustajiensa suulla kuitenkin eniten syrjäytymiseen liittyviä puheenvuoroja, mutta luonnollisesti puolustaakseen hallituksen linjaa.¹³⁰

Opposition mukaan juuri vasemmisto oli unohtanut syrjäytyneet äänestäjensä, jotka tarvitsevat aktiivista valtion ja yhteiskunnan tukemaa työllisyyspolitiikkaa. Työttömyys rinnastettiin syrjäytymisen kasvuun ja nuoret ja pitkään työttömänä olleet nähtiin erityisen alttiina syrjäytymiselle.¹³¹

Tällaisista puheista huolimatta hallituksen työvoimapolitiikka on passiivista, syrjäytyminen kasvaa eikä työttömyys edes alene puolittumisesta puhumattakaan. Tohtori Tuire Santamäki-Vuoren tuoreen tutkimuksen mukaan Suomessa on jopa 250 000 pitkäaikaistyötöntä. Hänen mukaansa 'työttömyys ei puolitu, ellei pitkäaikaistyöttömyys alene'. Nuorten työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys ovat erityisen vakavia ongelmia. Työllisyyden pikainen parantaminen on nostettava tärkeämmäksi tavoitteeksi kuin pyrkiminen ensimmäisten joukossa Euroopan talous- ja rahaliittoon EMUun, mitä koko hallitus näyttää ajavan jopa työllisyyden kustannuksella.¹³²

Syrjäytymistä hyödynnettiin vastustaettaessa Suomen EMU-jäsenyyttä. Oppositioapuolueiden ei tarvinnut täysin lyödä kantaansa lukkoon sen tiimoilta, mutta äänestäjille haluttiin osoittaa, kuinka EMU ajoi hallituksen politiikassa syrjäytymisen edelle. Vastakkainasettelulla luotiin mielikuva siitä, että työllisyyttä ei voida hoitaa kunnolla, jos Suomi jatkaa EMU-asian käsittelyä. Nuoret ja pitkäaikaistyöttömät otettiin osaksi syrjäytymisen määritelmää. Molemmat voidaan nähdä ryhminä, jotka tarvitsivat ohjausta elämän eteenpäin viemisessä. Nuoret etsivät suuntaa elämälle ja pätevyyttä työhön, ja pitkäaikaistyöttömät eivät olleet löytäneet työtä ja joutuneet tyytymään niukkuuteen. Syrjäytyneet nähtiin välikysymyksessä harhailevina, mahdollisesti kouluttamattomina ja niukkuuteen alistuneina. Välikysymys jakoi ihmiset kahteen leiriin: työllisiin ja työttömiin. Syrjäytyneet olivat työttömiin kuuluvia, täysin toisessa leirissä olevia. Työ oli ihmisiä jakava tekijä yhteiskunnassa allekirjoittajien mielestä.

Pääministeri Lipponen puolusti vastauspuheenvuorossaan hallituksen toimenpiteitä työttömyyden vähentämiseksi. Hän kuitenkin katsoi, että valtion ja viranomaisten toimilla ei pystytä tai voida estää täysin syrjäytymistä:

---

¹³⁰ Suomen eduskunta, täysistuntojen pöytäkirjat 5, 10, 11, 13, 14/1996.

¹³¹ Toimi Kankaanniemi ym. välikysymys, eduskunnan täysistuntopöytäkirja 5/1996, 9.2.1996.

¹³² Toimi Kankaanniemen (skl.) ym. välikysymys 9.2.1996, eduskunnan ptk 5/1996.

Yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita on nyt liki 60 000. Heidän kohdallaan pysyvä työmarkkinoilta syrjäytyminen on hyvin vakava uhka, ja työhallinnon erityistoimenpiteidenkään avulla heidän asemaansa ei ole juuri kyetty parantamaan.¹³³

Lipponen puhuu työmarkkinoilta syrjäytymisestä, eikä työstä syrjäytymisestä. Syrjäytyneillä ei ole siis osaamista, halua tai mahdollisuuksia osallistua työmarkkinoille ja kaupata itseään työnantajille. Työelämän kaupallistuminen ja itsensä markkinointi ovat esteitä syrjäytyneiden työllistymiselle, ja näin myös syitä syrjäytymiseen. Myös työministeri Jaakonsaari ja Mikko Kuoppa (vas.) puhuivat *työmarkkinoilta* syrjäytymisestä painottaen näin kilpailun ongelmallisuutta työelämässä.

Niiden ihmisten määrä, jotka syrjäytyvät kokonaan työmarkkinoilta, kasvaa. Pelastusarmeijan leipäjonot eivät ole lyhentyneet, eivät myöskään jonot velkaneuvonnassa ja velkajärjestelyssä. On lisäksi merkkejä rikollisuuden sekä päihde- ja mielenterveysongelmien kasvusta sekä joidenkin alueiden ja kaupunginosien slummiutumisen. Kauhukuvia ei ole syytä maalata. Olemme ehkä vasta tällaisen kehityksen kynnyksellä. Ellei työllisyydessä tapahdu nopeasti käännettä parempaan, sosiaaliset ongelmat voivat kärjistyä vielä paljon pahemmin. Suurtyöttömyys rapauttaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion kivijalkoja ja luo edellytyksiä eriarvoisuuden pysyvälle syventymiselle. Köyhyys on palaamassa uudelleen yhteiskunnan keskeiseksi ongelmaksi.¹³⁴

Edustaja Kuoppa (vas.) antoi ymmärtää, että työttömyys ja työmarkkinat ovat yhteydessä syrjäytymiseen ja muihin sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaaliset ongelmat olivat perimmiltään työllisyysongelmia. Työllisyyteen auttoi vain työpaikkojen lisääntyminen, jota hallituspuolueen edustaja näytti vain odottavan kuin ihmettä. Hallitukselle hän ei antanut ongelmasta nuhteita mutta kritisoi tilannetta. Kuopan kuvaamat sosiaaliset ongelmat, kuten syrjäytyminen olivat hyvinvointivaltion kivijalkojen vastakohtia, jotka aiheuttivat eriarvoisuutta, jota ei korostettu vielä kovinkaan paljon muissa vuoden 1996 puheenvuoroissa. Hyvinvointivaltion määritelmään Kuopalla kuului se, että sosiaalisia ongelmia esiintyy vähän, mutta hallitusvastuun painaessa hän ei antanut valtiolle tehtäviä niiden hoitamiseksi.

---

¹³³ Pääministeri Lipponen (sdp.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹³⁴ Kuoppa (vas.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

Kuten edustaja Kuoppa (vas.) kritisoi vuonna 1996 markkinoita työttömyysongelmassa, esitti edustaja Koski (sd.) vuoden 2005 keskustelussa sosiaalidemokraattien ryhmäpuheenvuorossa taas toisenlaisen kilpailuyhteiskunnan kritiikkiä. Koski katsoi osaamisperusteisen kilpailun aiheuttavan syrjäytymistä, koska silloinen tapa hankkia osaamista ja kilpailuetua ei sopinut kaikille:

Osaamista korostavassa maailmassa oppimisvaikeuksista kärsivällä ekaluokkalaisella, koulupudokkaalla tai vähäisen koulutuksen saaneella nuorella on suuri riski syrjäytyä. Kaikkien ei tarvitse kuitenkaan valmistua korkeakoulusta, vaan eri alojen osaavia ammattimiehiä ja -naisia tarvitaan yhä enemmän, kun suuret ikäluokat siirtyvät työelämästä eläkkeelle. Erilainen oppiminen on otettava paremmin huomioon kaikessa opetuksessa, käytännönläheistä ammattikoulutusta on syytä lisätä sekä opintojen ohjausta parantaa.¹³⁵

Näyttää siltä, että jonkinlainen kilpailun ja markkinavoimien kritisoiminen ja tasa-arvon hakeminen tätä kautta oli säilynyt vasemmistopuolueiden retoriikassa, vaikka aikaväliä oli kymmenisen vuotta. Osaamisen korostaminen kritiikin kohteena oli mielenkiintoista, kun hän liitti jo oppimisvaikeuksista kärsivän ekaluokkalaisen tilanteen syrjäytymiseen. Näiden ekaluokkalaisten ei Kosken puheen perusteella ilmeisesti kannattanut pyrkiä pitkälle, sillä yhteiskunta tarjoaisi käytännönläheistä koulutusta, jotta ei tarvitsisi kilpailla. Kilpailukritiikki ulottui jo syrjäytymiskeskustelun juurille 1980-luvulle, jolloin tutkija Mikko Mäntysaari oli ottanut kritiikin kohteekseen yhteiskunnan kilpailullistumisen tai markkinaorientaation. Hän muun muassa katsoi, että 1970-luvun alusta lukien holhous ja kontrolli haluttiin pois yhteiskunnan toiminnoista, kun taas tilalle haluttiin palveluhenkisyttä, oma-aloitteisuutta, valinnanvapautta, ennaltaehkäisyä ja pyrkimys normaaliin. Tämä ei hänen mukaan sopinut kaikille ihmisille: unohdettiin ne, jotka eivät kyenneet oma-aloitteisuuteen esimerkiksi työelämässä ja terveystaloudessa. Yksilölle haluttiin kuitenkin antaa tilaa valtion kaikkia koskevan sääntelyn ja ohjauksen kustannuksella.¹³⁶ Markkinoiden kritiikki oli mielenkiintoinen osa syrjäytymiskeskustelua kokonaisuudessaan.

Vuonna 1996 Lipponen puhui syrjäytyneiden asemasta, mikä viittaa syrjäytymisen hahmottamiseen jonkinlaisena rakenteellisenä ongelmana ja jopa pysyvänä tilana, johon

---

¹³⁵ Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹³⁶ Mäntysaari 1983, 30.

ihminen joutui. Pääministerin mukaan “erityistoimenpiteilläkään” tilanne ei ollut parantunut, mistä voidaan päätellä, että hänelle syrjäytyneet tarvitsivat erityistä huomiota ja olivat joskus täysin jopa avun ulottumattomissa. Syrjäytymisestä Lipponen puhui myös uhkana, mutta ei ole täysin selvää, kenen kannalta: oliko syrjäytyminen uhka yksilölle vai valtiolle tai yhteiskunnalle? Ainakaan Lipponen ei puheessaan painottanut yksilön tilanteen kurjuutta.¹³⁷

Vuonna 1996 Lipponen oli sitä mieltä, että kaikkea syrjäytymistä ei voinut estää tai kaikkia syrjäytyneitä auttaa viranomaisten tai valtion toimenpiteillä perustellessaan sitä, että hallitus oli tehnyt parhaansa työttömyyden vähentämisessä. Vuonna 2001 välikysymyksenkeskustelussa kansalaisten toimeentulon turvaamisesta Lipposen II hallituksen kaudella sosiaali- ja terveysministeri Maija Perho (kok.) käytti myös samansuuntaista perustelua sille, että hallitus ei talouden parantumisesta huolimatta nostanut sosiaalietuuksien tasoa:

Sitä vastoin on totta, että sosiaalinen syrjäytyminen on lisääntynyt maassamme. Tälle ilmiölle on olemassa monia syitä, joista köyhyys on vain yksi selittävä tekijä. Sosiaaliset verkostot ovat ohentuneet eikä kaikkea syrjäytymistä ole helppo ehkäistä perinteisen hyvinvointiyhteiskunnan keinoin. Esimerkiksi yksinäisyys ei poistu rahalla tai lainsäädännöllä, siihen tarvitaan läheistä ihmistä. (Ed. Kuoppa: Työttömyys kyllä jatkuisi!)¹³⁸

Perho halusi määritellä syrjäytymisen yksilöllisten ongelmien kautta, joita rahalla ei voida korjata. Sosiaalietuuksien nosto ei hänen mukaansa estänyt *sosiaalista syrjäytymistä*, vaan siihen liittyivät muun muassa ihmissuhteet, joiden puuttuminen altisti syrjäytymiselle. Ministeri antoi vastuun syrjäytymisestä siis kansalaisyhteiskunnalle, eikä valtion tehtävä ollut hänen mukaansa puuttua liikaa ihmisten työnsaantiin tai sosiaalisiin verkostoihin. Perho vei näkökulmassaan Lipposen näkemyksen valtion roolista syrjäytymisen torjunnassa vielä pienemmäksi, kun hän määritteli sen sellaisten syiden kautta, joihin viranomaisten oli vaikeampi puuttua. Työmarkkinoiden roolia syrjäytymisen estämisessä Perho halusi näyttää pienempänä.

---

¹³⁷ Pääministeri Lipponen (sdp.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹³⁸ Sosiaali- ja terveysministeri Perho (kok.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 26/2001.

Keskustan eduskuntaryhmästä tuli vuoden 1996 debatissa Armas Komilta radikaalimpiakin ehdotuksia:

Kolmikanta puolustaa viimeiseen saakka kiinteässä työssä olevien saavutettuja etuja unohtaen ne, jotka ovat syrjäytyneet työelämän ulkopuolelle. -- Työllistäminen ilman työnjakoa on mielestäni pään pensaaseen pistämistä. Ehkä työllistämässä onkin pohjimmiltaan kysymys tulonjakopolitiikasta. Mielenkiintoista mallissa on se, että samat ihmiset, jotka vaativat lisää palkkaa lisäten samalla omaa työpainettaan, joutuvat verotuksen kautta hoitamaan niidenkin ihmisten toimeentulon, jotka he ovat syrjäyttäneet tällä tulonjakovaatimuksellaan.¹³⁹

Maanviljelijä ja kansanedustaja Armas Komi (kesk.) puolusti puheessaan pieniä yrityksiä ja tulonjakopolitiikkaa, jotta työelämän ulkopuolelle syrjäytyneet saataisiin töihin. Hänen mukaansa syrjäytyminen oli selvä tulopoliittinen ja työllisyyskysymys. Valtion ja työmarkkinaosapuolten tulisi harjoittaa työllistämistä siten, että työntekijöiden palkkoja laskettaisiin, jotta useammalle riittäisi töitä.¹⁴⁰ Ylhäältä ohjattu työpaikkojen luominen olisi siis Komin mielestä valtion tehtävä syrjäytymisen estämiseksi ja työssäkäyville etujen haaliminen oli vastuutonta.

Aktiivisina syrjäyttäjinä toimivat Komin puheessa lisää palkkaa ja työtä haluavat työssäkäyvät. Tämä voi liittyä Keskustan tekeillä olleeseen periaateohjelmaan, joka tuli hyväksyttäväksi vuoden 1996 puoluekokouksessa. Periaateohjelmassa ilmoitettiin:

Keskusta korostaa ihmisen vastuuta itsestään sekä tukee mahdollisuutta omalla työllä vaurastumiseen. Apua tarvitsevia, heikommassa asemassa olevia ja syrjäytyneitä kannustetaan ja tuetaan yhteisin varoin ja ponnistuksin pysymään elämässä kiinni.¹⁴¹

Lisäksi Keskustan mukaan "Valtion on huolehdittava siitä, ettei korostunut taloudellinen tai etujärjestövalta vääristä yhteiskuntaa vahvimpien eduksi", mikä kertoo Komin tapaan kritiikistä työmarkkinajärjestöjä kohtaan. Keskusta vaati periaateohjelmassa työreformia ja perustuloa, jotta rakenteellisen työttömyyden vuoksi uhkaava syrjäytyminen ei toteutuisi.¹⁴² Keskustan sisäisten tavoitteiden toteuttaminen on nähty tärkeänä, mutta myös

---

¹³⁹ Komi (kesk.) 21.2.1996 eduskunnan ptk 11/1996.

¹⁴⁰ Komi (kesk.) 21.2.1996 eduskunnan ptk 11/1996.

¹⁴¹ Keskustan periaateohjelma 1996.

¹⁴² Keskustan periaateohjelma 1996.

Komin oma tausta maanviljelijänä¹⁴³, voidaan nähdä vaikuttavan hänen puheeseensa. Esimerkiksi teollisuudessa ei välttämättä työskennellyt hänen lähipiiriään, eikä hänellä ollut tarvetta puolustaa näiden työntekijöiden palkkatasoa, vaan perinteinen alkiolaisuus, jossa maaseudun köyhiä puolustettiin, tuli enemmän esiin.

Vuonna 2005 käytiin taas keskustelua siitä, mikä on valtion, yhteiskunnan tai yksilön vastuulla syrjäytymiskysymyksessä. Välikysymyksen esittäjän kansanedustaja Korhosen (vas.) mukaan syrjäytymiseen pystyy vaikuttamaan valtion toimilla. Erityisesti verotus, työllisyyspolitiikka ja sosiaaliturva ovat hänen mukaansa valtion vaikutusmahdollisuuksia, joita hallitus ei ole käyttänyt oikein tai oikeisiin tarkoituksiin. Syrjäytyminen tulisi välikysymyksen allekirjoittaneiden mukaan poistaa korkeammalla verotuksella ja sosiaaliturvamaksuilla.¹⁴⁴ Hallituksen teoilla ei pienennetä vasemmistoliiton ja muiden allekirjoittaneiden edustajien määrittelemää syrjäytymistä.

Köyhyys johtaa helposti syrjäytymiseen, joka pahimmillaan periytyy sukupolvelta toiselle.

Sosiaaliturvan kannustavuutta tulee lisätä niin, että kansalainen voi ja hänen kannattaa tarttua avautuviin tilaisuuksiin, ja samalla yhteiskunnan tulee myös lisätä näitä mahdollisuuksia.¹⁴⁵

Välikysymyksessä otettiin nopeasti esiin se, että syrjäytyminen on periytyvä vaiva, ja argumenttina sen tarkoituksena oli varmasti tuoda esiin eriarvoisuuden kasaantumista ja valtion puuttumisen merkitystä lasten kannalta. Välikysymyksen mukaan valtion tulisi tukea kansalaistensa motivaatiota ja taloudellista tilannetta, jotta työttömät saisivat töitä. Mielenkiintoista on, että lauseen jälkimmäisessä osassa puhuttiin näiden töiden tarjoamisesta yhteiskunnan voimin. Käsitteellä haluttiin luultavasti hämärtää valtion roolia näiden työpaikkojen luomisessa. Toisin sanoen valtion tehtävänä olisi turvata työttömille paremmat sosiaalietuudet ja tarjota heille myös töitä. Ruotsissa muun muassa vihreiden Ulf Holm (mp) esitti, että hallituksen tulisi jatkaa taloudellista tukeaan yrityksille, jotka työllistivät nuoria kesäksi eri puolilla Ruotsia. Hänen mukaansa syrjäytymistä pystyttäisiin välttämään pienellä panostuksella.¹⁴⁶ Holmin mukaan valtion tehtävä oli tarjota työtä

---

¹⁴³ Eduskunnan nettisivut.

¹⁴⁴ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

¹⁴⁵ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

¹⁴⁶ Holm (mp) 28.3.2007, interpellation 2006/07:443.

nuorille syrjäytymisen välttämiseksi. Vapaat työmarkkinat nuorten osalta merkitsivät hänelle ongelmia tulevaisuudessa.

Suomessa vastaava ministeri Sinikka Mönkäre (sd.) puolusti hallituksen keinoja ja samalla määritteli sen, mikä on valtion ja yhteiskunnan rooli syrjäytymiskysymyksessä. Mönkäre painotti valtion toimia ja vastuuta syrjäytymisestä, mutta toisin kuin välikysymyksessä, hänen puheessaan korostui valtion vastuu riittävästä toimeentulosta ja palveluiden saavutettavuudesta. Valtion tehtävät näyttäytyivät enemmänkin syrjäytymisen ehkäisemisen mahdollistajina, eikä hallitus Mönkäreeseen puheen perusteella nähnyt tarvetta työttömien tulojen lisäämiseen ja työpaikkojen luomiseen valtiovetoisesti. Toisaalta Mönkäreeseen mukaan osan syrjäytyneistä oli liki mahdoton työllistyä vapaille työmarkkinoille ja hallituksen tulee edistää työllisyyskehitystä. Ministeri kertoi selvästi, että valtio ei voinut tai sen ei ollut järkevää edes yrittää saada mahdottomassa tilanteessa olevia töihin. Yhteistä välikysymyksen näkemykseen oli se, että valtiolta haluttiin jatkuvia, aktiivisia toimenpiteitä, kun itse syrjäytyneiden oma-aloitteisuutta ei tuotu esille.¹⁴⁷

Yhtenä merkittävänä lisäyksenä syrjäytymisen ehkäisystä käytyyn keskusteluun vuonna 2005 liitettiin erityisesti hallituksen vastausten puolelta julkisen vallan perustamat ja ylläpitämät hankkeet sosiaalisiin ongelmiin liittyen. Muun muassa välikysymykseen vastannut ministeri Mönkäre (sd.) kertoi hankkeesta, jolla päihde- ja terveystalveta tarjotaan kohdennetusti syrjäytymisuhan alla oleville henkilöille. Mönkäre mainitsi myös hallituksen erilaiset ohjelmat, joilla pyrittiin samoihin tavoitteisiin kuin näillä hankkeilla, ja koordinoitua pyritään Mönkäreeseen mukaan tekemään näiden välillä.¹⁴⁸ Myös ministeri Liisa Hyssälä (kesk.) toi esiin syrjäytymiseen varhaista puuttumista perhehankkeen kautta. Julkisen hallinnon tehtävänä oli hänen mukaansa varmistaa, että lapsien ja perheiden tilanteet eivät johda "luisumiseen" ja "syrjäytymiskehitykseen". Nämä tehtävät valtiolle olivat virkojen perustamista ja hankkeiden kautta tehtäviä projekteja ja palveluiden kehittämistä, mutta henkilökohtaista puuttumista ei Hyssälä ottanut esiin syrjäytymisen mahdollisena estäjänä.¹⁴⁹ Minna Sirnö (vas.) kritisoi syrjäytymiseen puuttumista vain projektirahan turvin ja että kolmas sektori otettiin mukaan toimintaan. Hänen mukaansa

---

¹⁴⁷ Sosiaali- ja terveystalveteri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁴⁸ Sosiaali- ja terveystalveteri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁴⁹ Perustalveteri Liisa Hyssälä (kesk.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

tämä oli epävarma tapa ja katsoi vasemmistoliiton ajaneen aina köyhien ihmisten asiaa.¹⁵⁰ Kolmas sektori on yleensä nähty vasemmiston keskuudessa porvarilliseksi ja vääräksi tavaksi hoitaa sosiaalisia ongelmia.

Aiemmalla Lipposen toisella hallituksella oli jo hankesalkku, jossa syrjäytymisestä puhuttiin, mutta 2001 vuoden välikysymyskeskustelussa ei syrjäytymisen hoitoa perusteltu hankkeilla tai ohjelmilla. Jostain syystä vuonna 2005 hallitus näki tarpeelliseksi tuoda esiin hankkeita tapana käsitellä syrjäytymistä. Ristiriitaista on se, että syrjäytymisen ylisukupolvisia vaikutuksia pelättiin, mutta ongelmiin tartuttiin kuitenkin määrääjän kestävillä hankkeilla eikä pitkäjänteisellä politiikalla.

Hallituspuolueen kansanedustaja Koski (sd.) taisteli uskollisesti hallituksen toimien puolesta vuoden 2005 välikysymyskeskustelussa. Hän näki tarpeelliseksi tuoda perspektiivinä suomalaisten syrjäytyneiden rinnalle huonompien olojen maiden syrjäytyneet ihmiset, joille köyhyys oli vielä syvempää.¹⁵¹ Huomion siirtäminen syrjäytymiseen ja köyhyyteen muualla maailmassa antaa kuvan solidaarisesta ajattelusta ja samalla se näyttää suomalaisen syrjäytymisen hieman vähemmän vakavana ongelmana, johon hallituksen toimet vaikuttavat riittävän hyvin.

Kosken (sd.) puheessa korostui myös liberaali suhtautuminen syrjäytymisen hoitoon, sillä hänen näkemyksensä valtion roolista oli suhteellisen pieni verrattuna muiden vasemmalla olevien edustajien näkemyksiin:

Pahoinvointi, köyhyys tai syrjäytyminen ei ole poistettavissa vain kuntien ja valtion toimin. Tarvitsemme arjen vastuunkantoa omasta ja lähimmäisten hyvinvoinnista. Yhteisöllisyyttä ja luottamusta on rakennettava pitkäjänteisesti muun muassa kaupunkirakenteessa. Kolmannen sektorin järjestöjen, kirkon ja vapaaehtoistyön rooli on erittäin tärkeä köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisessä. Monet luovat, uudet ratkaisut onkin kehitetty niiden piirissä. Arvostamme näin kolmannen sektorin pyyteetöntä työtä vähäosaisten hyväksi ja korostamme julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyön merkitystä.¹⁵²

---

¹⁵⁰ Sirnö (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁵¹ Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁵² Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

Hän sanoi suoraan, että pelkästään valtio ei voi hoitaa syrjäytymisongelmaa, vaan jokaisen yksilön tulee ottaa vastuuta syrjäytyneistä. Hän korosti myös järjestöjen ja vapaaehtoisten tekemää työtä ja näki sen luovempana kuin valtion toiminnan. Koski halusi määritellä syrjäytymisen sellaiseksi ongelmaksi, johon valtion rahojen tuhlaaminen ei tepsii, vaan tarvittiin ratkaisuja, joita julkinen valta ei pystynyt tarjoamaan. Koski ei edes kaunistellut hallituksen ratkaisuja työttömien kannalta. Kolmannen sektorin kehuminen vähensi valtion rahallista painetta asian suhteen.

Oppositio puolue kokoomuksen suunnalta tuli sosiaalidemokraattien lisäksi näkemyksiä syrjäytymisen hoidon mahdollisuudesta ilman suurta valtion väliintuloa. Sari Sarkomaa (kok.) oli tyytyväinen hallituksen verolinjaan, joka oli myös yksi syy, miksi kokoomuksen kansanedustajat eivät olleet allekirjoittaneet välikysymystä. Sarkomaa kiitti hallitusta verojen alentamisesta ja sitä kautta markkinoiden edistämisestä. Toisaalta hän kritisoi hallitusta siitä, että tavoite uusien työpaikkojen luomisesta on jäänyt saavuttamatta, mikä estää myös kansalaisten taloudellisen tilanteen positiivisen kehityksen ja mahdollistaa syrjäytymisen. Sarkomaa pelasi poliittista peliä ottaen esiin vaatimuksen siitä, että hallituksen tulee saada seuraavan päivän kehysriihessä aikaan päätöksiä, jotta työllisyystavoitteisiin päästäisiin. Sarkomaa tiesi varmasti, että hallituspuolueiden tavoitteet ja myös riihen agenda oli jo etukäteen päätetty. Hän pystyi kuitenkin tuomaan äänestäjille esiin kokoomuksen vaatimuksen ja näin näennäisesti sen vaikutuksen kehysriihipäätöksiin.¹⁵³

Sarkomaa (kok.) painotti, että syrjäytymisen ehkäisy ja työttömyyden vähentäminen tulee tehdä talouskasvun ja markkinoiden sekä työvoimapalveluiden tarjoamisen kautta. Syrjäytyminen helpotti rahan lisääntyessä yhteiskunnassa, mutta valtion tuli silti osallistua palveluiden ja avun tarjoamiseen.¹⁵⁴ Syrjäytyminen haluttiin kokoomuksen osalta määritellä vapaiden markkinoiden ja yleisen talouskasvun kautta pienentyväksi ongelmaksi. Tämä oli odotettavissa oleva näkökulma keskustaoikeistolaiselta puolueelta. Toisaalta tähän näkökulmaan yhdistyi myös hyvin ajatus julkisen vallan velvollisuudesta

---

¹⁵³ Sarkomaa (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁵⁴ Sarkomaa (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

palveluiden järjestämiseen, sillä syrjäytyneet tarvitsivat myös henkilökohtaista apua tilanteensa korjaamiseen.

Vertailuna vuonna 2006 Ruotsin valtiovarainministeri Andreas Borg perusteli (m) porvarihallituksen verolinjaa, kuten kokoomuksen Sarkomaa syrjäytymisen ehkäisyllä:

Det är därför vi också har valt att koncentrera skattesänkningarna på att göra det mer lönsamt att lämna utanförskapet och gå in på arbetsmarknaden. Det är just för att människor i utanförskap ska tjäna mer på att börja arbeta som skattepolitiken har fått den utformning den har fått.¹⁵⁵

Borgin mukaan veronalennukset olivat valtiolle mahdollinen tapa puuttua työmarkkinoihin ja edistää työn vastaanottamisen kannattavuutta. Hän puhui syrjäytymisen jättämisestä ja työmarkkinoille tulosta, mikä kertoi hänen ajatelleen syrjäytymisen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olemisen olevan yksilön valinta. Syrjäytymisen voisi jättää, eikä valtion tarvitsisi näin puuttua syrjäytymisen ehkäisyyn tai syrjäytyneiden avustamiseen. Raha oli Borgin argumenttien mukaan motivaattori, josta myös syrjäytyminen johtui.

Vuoden 2005 Suomen eduskunnan välikysymyskeskustelussa Rosa Meriläinen (vihr.) oli yllättäen sillä kannalla, että syrjäytyminen oli suurimmaksi osaksi yksinäisyyttä, jota julkinen valta ei pystynyt parantamaan muuten kuin tarjoamalla tiloja yhteisöjen käyttöön. Meriläinen jätti paljon vastuuta yksilöille ja yhteisöille.¹⁵⁶ Kuitenkin lasten ja nuorten osalta hän näki valtion puuttumisen tarpeen:

Syrjäytymiskierteeseen kannattaa puuttua mahdollisimman varhain, viimeistään teini-iässä. Aloittelevan pikkurikollisen uran voi katkaista poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistyöllä. Kouluallergisille nuorille kannattaa tarjota tavallista kymppiluokkaa motivoivampia tapoja hankkia itselleen ammatillista koulutusta, kuten ammattikympejä, ja kepin sijaan löytää porkkanoita, joilla ammattikoulupudokkaille löytyy korvaava paikka vaikkapa oppisopimuksen kautta.¹⁵⁷

Syrjäytymiskierre, joka muodostui Meriläisen mukaan muun muassa rikollisuudesta ja huonosta koulumenestyksestä, oli valtion puuttumisen arvoinen asia. Nuorten tilanteeseen

---

¹⁵⁵ Valtiovarainministeri Andreas Borg (m) 23.11.2006, Riksdagens protokoll 2006/07:26.

¹⁵⁶ Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁵⁷ Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

oli kannattavaa ilmeisesti panostaa, koska heistä oli vielä mahdollista saada tuottavia veronmaksajia. Syrjäkylien miesten syrjäytymisen hoitoon riitti kirjaston auki pitäminen.

Vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuorossa edustaja Erkki Virtanen käytti sanaa taitavasti kritisoidessaan hallitusta suurituloisia suosivasta politiikasta:

Toki ymmärrämme, että kilpailukyvyn ja huippuosaaajien politiikkaa hoidettaessa hiljaisten asemien yksinäisten miesten ja lähiöiden työttömien yksinhuoltajanaisten ongelmat tuntuvat etäisiltä, ikäviltä ja kiusallisiltakin. Mutta kai teillä nyt sentään joku vastuu heistäkin pitää olla. Vai onko kysymys sittenkin ideologisesta valinnasta, valinnasta, joka jättää kaikkein köyhimmät ja syrjäytyneimmät kylmän tietoisesti oman onnensa nojaan ovien ulkopuolelle palelemaan ja kärvistelemään samaan aikaan, kun kaikkein rikkaimmille annetaan pyytämättä ja yllättäen 100 miljoonaa rahaa, jota he kaikki eivät taida edes haluta?¹⁵⁸

Virtanen asetti vastakkain hallituksen veronalennuspolitiikan ja syrjäytyneiden tukemisen. Hänen puheenvuorostaan kävi ilmi, että vasemmisto ei nähnyt köyhien ja syrjäytyneiden tukemisessa muuta vaihtoehtoa kuin rahallisen avun antamisen heille, jotta tilanne paranisi. Pelkät työttömille suunnatut palvelut eivät riittäneet. Tämä oli ideologinen valinta, vaikka Virtanen syytti itse hallitusta ideologisesta valinnasta jättää syrjäytyneet täysin huomiotta. Hän käänsi hallituksen toimet mitättömiksi syrjäytyneiden osalta, vaikka toisaalta hallituksen puheista kävi selvästi ilmi, että se ymmärsi syrjäytymisen hoitamisen tärkeänä toisella tapaa ja uskoi siihen puuttumiseen muuten kuin etuuksien suurien nostojen kautta. Oikeastaan ideologinen valinta oli näiden kahden välillä siinä, mitä valtio voisi tehdä syrjäytyneiden auttamiseksi.

Rosa Meriläinen (vihr.) otti aktiivisesti osaa keskusteluun vielä ryhmäpuheenvuoronsa jälkeen kommentoiden ministeri Mönkäreeseen puheenvuoroa. Hän kiitti ministeriä siitä, että kolmas sektori ja talous on otettu huomioon syrjäytymisen hoidossa:

Kiitoksena toteaisin, että on hyvä tämä ministeri Mönkäreeseen nosto kolmannen sektorin ja julkisen sektorin yhteistyöstä syrjäytymisen ehkäisyssä. Juuri näitten kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisjärjestöjen kautta on otettavissa mukaan tätä aitoa yhteisöllisyyttä syrjäytymisen torjuntaan, ja se on ilman muuta varmasti taloudellisesti tehokas ja kestävä keino.¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ Virtanen (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁵⁹ Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

Vihreät toivat näin vielä enemmän esiin sen, että heidän näkökulmastaan kestävä talous on merkittävä asia, eikä sitä voi olla miettimättä myöskään syrjäytymiskysymyksessä. Vihreät antoivat ymmärtää, että toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi tulisi antaa muiden kuin valtion vastuulle yhä enemmän. Syrjäytyminen näyttäytyi heille yhteisöllisyyden puutteena, mikä on mielenkiintoista, koska samalla he asettuivat selvästi eri linjalle kuin välikysymyksen lähes yhtenäisenä allekirjoittanut vasemmistoliiton eduskuntaryhmä.

Syrjäytymisen liittäminen maahanmuuttajien integroimiseen oli puolestaan ruotsalaisessa keskustelussa tavanomaista jo 2000-luvun puolella välissä. Vuoden 2006 parlamenttivaalit olivat tulossa Ruotsissa ja oppositiopuolueista Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet liberalerna ja Kristdemokraterna olivat muodostaneet porvariallianssin jo vuonna 2004 tulevia vaaleja ja sosiaalidemokraattien kaatamista varten.¹⁶⁰ Vaalien lähestyminen näkyi myös välikysymyksissä, joissa useissa nousi jollain tavalla esiin *utanförskap* käsite, joka oli myös allianssin vaalikampanjassa keskeisessä osassa. Ewa Björling (m) puhui välikysymyksessään ääri-islamien leviämisen estämisestä ja nuorten muslimien integrointiin panostamisesta, jotta he eivät syrjäydy:

Däremot kan vi konstatera att det som sker i omvärlden, framför allt i extremistiska muslimska miljöer, gör att vi måste vara mer aktiva än i dag för att motverka nyrekrytering av människor till dessa rörelser. Vi behöver vara mycket mer observanta på hur utanförskapet och missnöjet med normaliserad religion som av extremister anses vara en vek form av islam skapar konflikter i vårt samhälle. Västvärlden kan vara övertygad om att terroristnätverken kommer att hitta fler rekryter så länge detta utanförskap existerar.¹⁶¹

Moderaattien eli kokoomuksen edustaja katsoi ruotsalaisen yhteiskunnan tehtäväksi syrjäytymisen ja tyytymättömyyden havaitsemisen muslimeissa, jotta “normalisoitunutta” uskontoa voidaan valtiojohtoisesti auttaa tällaisten yksilöiden löytämisessä. Ruotsin ja muiden länsimaiden tulisi hänen mukaansa poistaa ja estää syrjäytymistä, joka mahdollistaa ekstremismin myös Ruotsissa. Poliittisesti syrjäytyneiksi määritellään ne, jotka eivät edusta länsimaisesta näkökulmasta normaalia uskonnollisuutta. Björling halusi ilmeisesti välikysymyksellä tuoda esiin allianssin vaaliteemaa, ja saada äänestäjiä

---

¹⁶⁰ Allianssin nettisivut.

¹⁶¹ Ewa Björling (m) 28.11.2005, interpellation 2005/06:142.

vihreiden ja sosiaalidemokraattien piiristä, jotka ovat pitäneet aiemmin esillä maahanmuuttajien kotouttamista.

Ruotsalaiseen keskusteluun verrattuna, Suomessa porvaripuolueet vetivät paljon enemmän hyvinvointivaltiomyönteisempää linjaa. Ruotsissa allianssi katsoi valtion tehtävät vähäisinä syrjäytyneiden auttamisen suhteen. Suomessa koko tarkastelujaksolla kaikki puolueet olivat sitä mieltä, että jonkinlaista yhteiskunnan tai valtion puuttumista tarvitaan, jotta syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Vasemmalla valtiolle annettiin kuitenkin enemmän tehtäviä, kuten työpaikkojen luominen. Valtion ja yhteiskunnan käsitteiden hämärtyminen tai hämärtäminen ja samalla vastuiden piiloutuminen oli yleistä monien oppositiopuolueiden kansanedustajien puheissa.

3.2. Kenelle syrjäytyminen on ongelma?

Osa kansanedustajista puhui molemmissa välikysymysdebateissa myös inhimillisyydestä ja ihmisarvosta nykypäivän yhteiskunnassa. Syrjäytymisen ohessa ennaltaehkäisystä ja eriarvoisuudesta puhuttiin huomattavasti enemmän vuonna 2001 kuin 1996.

Kankaanniemi (skl.) vastasi pääministeri Lipposen puheenvuoroon vuoden 1996 välikysymysdebatissa, että työnantajien ja yrittäjien huono tilanne estää palkkaamasta työttömiä, vaikka töitä olisikin. Hän puhui ihmisarvon säilyttämisestä, joka onnistuu yhteiskunnan sosiaalisella vastuunkannolla. Syrjäytyneet voivat menettää hänen mukaansa ihmisarvon, mikäli hallitus jatkaisi leikkauspolitiikkaansa. Kyse ei ole sosiaalietuuksien määrästä, vaan valtion tekemistä toimista työllisyyden parantamiseksi.¹⁶² Kankaanniemi väittää siis epäsuorasti, että Lipposen hallitus vie osalta syrjäytyneistä ihmisarvon, mikäli se ei suostu opposition ehdottamiin työllisyyden parantamisehdotuksiin.

Vihreät olivat hallituspuolue, mutta esiintyivät jonkinlaisena välipuolueena opposition ja hallituksen välisessä debatissa. Osmo Soininvaara nosti esiin monia oppositiota

---

¹⁶² Kankaanniemi (skl.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

miellyttäneitä seikkoja työllisyyspolitiikasta ja syrjäytymisestä, mutta hän ei voinut suoranaisesti kritisoida hallitusta, vaikka selvästi osa päätöksistä hiersi vihreitä.¹⁶³

Ihmistä ei voi tuotantoelämässä käsitellä kuin raaka-ainetta tai konetta, joka voidaan heittää syrjään, jos se ei tuota tarpeeksi, tai ei ainakaan pitäisi voida käsitellä siten. Emme voi ajatella, että jos kansa ja työelämä eivät sovi yhteen, on kansaa vaihdettava.¹⁶⁴

Edustaja Soininvaara (vihr.) määritteli “syrjään heittämisen” kautta ihmisarvoa. Toisin kuin opposition Kankaanniemi (skl.) Soininvaara jopa syytti lausunnossaan työnantajapuolta, joka ei kanna vastuuta työntekijöistään, joiden koulutus ja taidot ovat vanhentuneet. Hän jatkoi vielä, kuinka työelämässä pelisäännöt tulee muuttaa siten, että jokaiselle löytyy tehtävä ja pienempääkin panosta arvostetaan. Soininvaara vaatii, että valtiovalta puuttuu työelämän lainsäädäntöön, joka nykyisellään aiheuttaa syrjäytymistä.¹⁶⁵ Syrjäytyminen tarkoittaa Soininvaaralle selvästi ihmisiä, jotka ovat toimeettomia, työelämässä hävinneitä ja hyödyttömiä.

Soininvaara otti puheenvuorossaan esille myös “älykkyysrasismi”-käsitteen, jolla hän tarkoitti työttömäksi jääneitä, jotka eivät täytä työelämän lahjakkuusvaatimuksia. Yksi syy tälle on hänen mukaansa teknologian kehitys, josta myös monet muut edustajat puhuivat.¹⁶⁶ Työelämästä syrjäytyneitä puolustaessaan Soininvaara tulee kuitenkin samalla määritelleeksi heidät vähemmän älykkäiksi ja kykenemättömiksi tuottavaan työhön.

Raimo Vistbacka, uuden puolueen Perussuomalaisen¹⁶⁷ edustajana ja välikysymyksen allekirjoittajana, otti syrjäytymiseen ja työttömyyteen kantaa puheenvuorossaan vuonna 1996. Vistbacka näki hallituksen toimien tuovan yhteiskuntaan a-, b- ja c-luokan kansalaisia, joista viimeiset ovat “syrjään sysättyjä” ja eristäytyneitä. “C-kansalaisluokka” oli perussuomalaisille ryhmä, jonka etua se ilmoitti ajavan. Vistbackan mukaan syrjäytyneet eivät tunne itseään arvokkaiksi yhteiskunnassa ja heidät uhrataan hallituksen politiikalla, jotta muilla menisi paremmin. Populistisella otteella Vistbacka huomauttaa, että pitkäaikaistyöttömistä, syrjäytyneistä ja eristäytyneistä kansalaisista muodostuvan c-

---

¹⁶³ Esim. Soininvaara (vihr.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁶⁴ Soininvaara (vihr.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁶⁵ Soininvaara (vihr.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁶⁶ Soininvaara (vihr.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁶⁷ ent. SMP, Suomen Maaseudun Puolue.

kansalaisluokan vastapainona on a-luokka, jossa ajetaan omia etuja ja jota hallitus myös ajattelee politiikassaan.¹⁶⁸ Vistbacka puhui syrjään sysäämisestä, mikä oli jo suhteellisen raju ilmaisu syrjäytymisen rinnalla. Syrjäytyneet olivat hänelle herrojen politiikan tulos. Perinteiset työläiset eivät enää pärjänneetkään rehellisellä työnteolla muuttuneessa maailmassa, ja he kokivat itsensä Vistbackan puheessa luokkayhteiskunnan alimmaisiksi. Syrjäytyneet näyttäytyivät jossain määrin hänelle omanarvontuntonsa menettäneinä, eikä suinkaan vain köyhinä. Perussuomalaiset otti populistisilla sanankäänteillä selvästi takaisin tilaa puolueen muutoksen jälkeen.

Puhe A- ja B-kansalaisista oli elänyt jo pidempään osuviksi todettuina ilmaisuina tiedotusvälineissä ja julkisuudessa, vaikka tutkimustieto ei tällaista puhetapaa ollut oikeuttanutkaan. Puhetapa oli saanut jo niin paljon sosiaalipoliittista julkisuutta, että se jäi siitä huolimatta elämään.¹⁶⁹ Vistbacka toi puheeseensa mukaan vielä luokan käsitteen.

Ruotsin keskustan edustaja Marianne Andersson (c) sen sijaan esitti välikysymyksen etnisestä ja kulttuurisesta monimuotoisuudesta päätöksenteossa. Hän liitti *utanförskap* käsitteen vuonna 1999 monimuotoiseen demokraattiseen osallistumiseen ja huoleen siitä, että ulkomaalaistaustaiset, köyhemmillä alueilla asuvat ihmiset eivät äänestä vaaleissa, eikä heitä koskevia asioita oteta esiin päätöksenteossa:

I de valda församlingarna är utrikes födda klart underrepresenterade, och bland dessa finns en relativt stor övertikt av nordiska invandrare. Om människor inte har förutsättningar att delta i den politiska dialogen leder det till vanmakt och utanförskap som på sikt är ett hot mot det demokratiska systemet. Segregation och maktlöshet leder till passivitet och avståndstagande. Detta är en förklaring till det låga valdeltagandet bland de nya svenskarna.¹⁷⁰

Ongelmaksi välikysymyksessä nähtiin kuitenkin enemmän ruotsalaisen demokraattisen järjestelmän toimivuus kuin itse moninaisuuden kuuluminen valtioon ja kuntien päätöksenteossa. Andersson näki näiden syrjäytyneiden ulkomaalaistaustaisten ihmisten passiivisuuden johtuvan yhteiskunnassa vallitsevasta segregaatiosta ja vallan tunteen puutteesta. Ruotsissa ulkomailla syntyneen väestön osuus oli 2000-luvun taitteessa noin 12

---

¹⁶⁸ Vistbacka (ps.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁶⁹ Helne 1994, 32-33.

¹⁷⁰ Marianne Andersson (c.) 23.12.1999, interpellation 1999/2000:183.

prosenttia¹⁷¹. Suomessa taas prosenttiosuus oli samaan aikaan noin 3 prosenttia¹⁷², mikä selittää sitä, että aihe tuli esiin juuri Ruotsissa syrjäytymiskeskustelussa. Myöskään osallisuudesta demokraattiseen yhteiskuntaan ei suomalaisissa välikysymyskeskusteluissa puhuttu lähes laisinkaan syrjäytymisen yhteydessä. Myöskään ulkomaalaisten tai maahanmuuttajien asiat korostuvat selvästi enemmän ruotsalaisessa keskustelussa, kun suomalaisessa aineistossa pieniä mainintoja heidän suuntaansa oli vain pari. Yhteistä on se, että Andersson katsoi syrjäytymisen ongelmaa suurimmaksi osaksi muualta kuin syrjäytyneistä itsestään käsin.

Ruotsin toisen oppositiopuolueen kokoomuksen edustaja Per Bill (m) liitti syrjäytymisen vuonna 1999 myös ulkomaalaistaustaan, mutta katsoi asiaa nuorten näkökulmasta:

Sverige håller på att delas upp i områden som präglas av stor framtidstro respektive betydande oro och resignation inför framtiden. Detta märks inte minst i skolan. Många elever ger uttryck för en känsla av utanförskap. Detta syns också i faktiska siffror redovisade av Skolverket. --

I grunden handlar detta om att dessa elever upplever ett utanförskap. Många av dessa elever känner att de inte har något val och att skolan inte är till för dem. De ges inte chansen att välja skola. Och många lärare orkar inte i längden med att ge dessa elever det stöd som måste till för att resultatet ska bli bra¹⁷³

Billin (m) puheessa nousi esiin Ruotsin eri alueiden ja koulujen jakautuminen syrjäytymisen osalta. Hän puhui syrjäytymisen tunteesta erityisesti ulkomaalaistaustaisilla oppilailla, joille ruotsalaisen koulun opetus ja tapa opettaa eivät sovi. Bill peräänkuuluttaa myös näille lukioikäisille oppilaille mahdollisuutta valita koulunsa ja opettajille tukea opetuksen järjestämiseen. Näkökulma korostaa tunnetta ja mahdollisuuksia, joita syrjäytyneillä ei ole, mutta samalla korostaa oikeistopuolueille tärkeää valintojen vapautta. Tämä näkökulma ei suomalaisessa keskustelussa tullut esiin tämän tutkimuksen aikakehyksessä. Aihealueina ruotsalaisessa syrjäytymiskeskustelussa vuosituhannen vaihteessa korostuivat koulujen ja maahanmuuttajien ongelmat, kuten Billin (m) ja Anderssonin (c) välikysymyksissä.

---

¹⁷¹ SCB 2012, 30.

¹⁷² Tilastokeskus.

¹⁷³ Per Bill (m) 18.11.1999, interpellation 1999/2000:90.

Anderssonin näkökulma, jossa syrjäytymistä käsiteltiin toivottomuutena, ei suomalaisessa keskustelussa tullut esiin tämän tutkimuksen aikakehyksessä. Suomessa vuoden 2001 välikysymyksessä puhuttiin ihmisten sietokyvyn rajoista, mutta myös siitä, kuinka syrjäytymisen huomiotta jättäminen voi aiheuttaa taloudellisia taakkoja valtiolle tulevaisuudessa.¹⁷⁴

Lapsilisät, kotihoidontuki ja minimiäitiyspäiväraha ovat nyt alemmalla tasolla kuin heti laman jälkeen vuonna 1995. Lisäksi korkeat asumiskustannukset tekevät monille tilanteen entistä tukalammaksi. Köyhien, ylivelkaantuneiden ja toimeentulominimillä elävien pahoinvointi on jo ylittänyt kaikki sietorajat. Piteneviltä leipäjonoilta, asunnottomuudelta, pitkittyvältä työttömyydeltä sekä lapsiperheiden ja monien eläkeläisten toimeentulovaikeuksilta ei saa ummistaa silmiä. Syrjäytymisen kierre on katkaistava. Kasvavasta alueellisesta ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta muodostuu tulevaisuudessa suoranaista kasvun este. Epäkohtien korjaaminen maksaa, mutta myös niiden jättäminen korjaamatta kostautuu lähivuosina yhä suurempina yhteiskunnallisina ongelmina ja julkisten menojen kasvupaineina.¹⁷⁵

Välikysymyksen mukaan syrjäytyneiden listalle tulivat uudet ryhmät, kuten eläkeläiset ja lapsiperheet, joista ei juuri vuonna 1996 puhuttu syrjäytymisen yhteydessä johtuen myös osaksi siitä, että silloin välikysymyksen aiheena oli hallituksen työllisyyspolitiikka. Kuitenkin vuoden 2001 välikysymyksessä ”syrjäytymisen kierteestä” kärsivät myös perheet, jotka sosiaalietuuksien leikkauksista opposition mukaan olivat kärsineet.¹⁷⁶ Syrjäytyminen näyttäytyi jonkinlaisena vajoavana kierteenä välikysymyksen esittäjille, ja kierteelle ei näkynyt loppua, vaikka sietokyky olikin mennyt jo yli. Kun vuoden 1996 välikysymysdebatissa ihmisarvolle ja syrjäytymiselle nähtiin konkreettisia rajoja, kuten työhön kelpaamattomuus ja c-kansalaisluokka, tuli vuoden 2001 välikysymyksessä esille syrjäytyminen, joka voi olla kuin pohjaton kaivo; kierre, joka tuli pysäyttää.

Myös sosiaalinen ja alueellinen (erityisesti Keskustan toimesta) eriarvoisuus mainittiin vuoden 2001 välikysymyksessä sekä muissa debatin puheenvuoroissa useasti syrjäytymisen ohessa.¹⁷⁷ Eriarvoisuus ei vielä noussut suureksi puheenaiheeksi vuonna 1996 toisin kuin 2001:

---

¹⁷⁴ Mauri Pekkarisen (kesk.) ym. välikysymys 13.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

¹⁷⁵ Mauri Pekkarisen (kesk.) ym. välikysymys 13.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

¹⁷⁶ Mauri Pekkarisen (kesk.) ym. välikysymys 13.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

¹⁷⁷ Esim. Pekkarinen (kesk.), Sarkomaa (kok.), Rynnänen (kesk.), Ihamäki (kok.), Seivästö (skl.), Aula (kesk.), Kangas (vas.) ja Hiltunen (sd.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 26/2001.

Arvoisa herra puhemies! Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan moraalinen selkäranka pitää. Näin voisi ajatella, kun tänä päivänä tätä köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiskeskustelua olemme voineet kuunnella. Eduskunnassa vallitsee laaja sitoutuminen sosiaalisen eriarvoistumiskehityksen estämiseksi riippumatta siitä, onko puhuja opposition edustaja vai hallituspuolueen kansanedustaja. Mielestäni kuitenkin selvä ero on siinä, että hallituspuolueiden edustajat joutuvat puheenvuoroissaan sitoutumaan myös taloudelliseen vastuuseen, joka hallituksella on kansakunnan kokonaisuutta ajatellen. En sano, että opposition asema on helpompi, mutta ehkä hiukan huolettomampi, kun voidaan osoittaa vain epäkohtia kertomatta, kuinka epäkohdat voidaan myös taloudellisesti turvata ja korjata.¹⁷⁸

Edustaja Raakel Hiltunen (sd.) esitti puheenvuorossaan, että syrjäytymiskeskustelussa eriarvoistuminen tunnustetaan laajasti, mutta oppositiolla ei ole taloudellista vastuuta, kun se esittää omia ratkaisujaan. Kuten jo välikysymyksessä tuli ilmi syrjäytymisestä alettiin puhua sekä hallituksen että opposition puolelta taloudellisena kysymyksenä valtiolle. Kysymyksenä ilmassa oli, kuinka paljon yhteisiä varoja syrjäytymisen estämiseen voidaan käyttää, ja miten se hyödyttää muita kansalaisia. Syrjäytyminen oli siis vuoden 2001 välikysymys debatissa jo osaltaan laskevan ihmisarvon kierre, mutta myös taloudellinen painolasti julkiselle taloudelle.

Vuonna 2005 syrjäytymisen ongelmaa käsiteltiin myös julkisen talouden kannalta, mutta puhetta ihmisarvosta ja nuorten tulevaisuudesta tuli esiin. Itse välikysymyksessä tuotiin esiin, kuinka syrjäytyneen elämä ei enää välttämättä ole ihmisarvoista elämää:

Pitkittyessään kokonaan tai osittain erilaisten tukien varassa eläminen johtaa pysyvään niukkuuteen, jossa ihmisarvoisen elämän edellytysten, kuten kodin ja sosiaalisten suhteiden, ylläpitäminen vaikeutuu. Köyhyys johtaa helposti syrjäytymiseen, joka pahimmillaan periytyy sukupolvelta toiselle.¹⁷⁹

Niukkuus haluttiin tuoda esiin välikysymyksen allekirjoittaneiden taholta, koska sen jatkuminen yhdistettiin ihmisarvon katoamiseen. He halusivat antaa syrjäytymisen käsitteelle merkityksen jokaisen ihmisen inhimilliseltä puolelta käsin. Syrjäytyminen oli ongelma syrjäytyneelle jatkuvan niukkuuden ja sitä myötä ihmisen merkityksettömyyden kautta. Omaa tulevaisuutta ei voinut järjestää, koska syrjäytynyt joutui keskittymään vaan niukkuudesta selviämiseen.

---

¹⁷⁸ Hiltunen (sd.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 26/2001.

¹⁷⁹ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

Kristillisdemokraattien ryhmäpuheenvuoron pitänyt Kari Kärkkäinen, joka ei ollut allekirjoittanut välikysymystä, katsoi kuitenkin syrjäytymisen ongelmaksi juuri yksilöstä käsin. Hänen mukaansa syrjäytyneet eivät itse enää pystyneet hakemaan apua tilanteeseensa, koska he kokivat itsensä arvottomiksi. “Lukuisat näistä lukujen ja tilastojen takana olevista Majatalo Suomen ihmisistä ovat kulkemassa omasta mielestään eriarvoisuudesta kohti arvottomuutta”, Kärkkäinen ilmaisi. Syrjäytymiseen ja arvottomuuteen ajoivat hänen mukaansa muun muassa työttömyys ja ylivelkaantuminen, mutta painavimmin hän kritisoi hallituksen viinaveron alennusta suomalaisia miehiä syrjäyttävänä tekijänä.¹⁸⁰ Syrjäytymisen liittäminen alkoholiongelmiin oli luontainen valinta kristillisdemokraatille, sillä puolue on aina ajanut tiukkaa suhtautumista ja rajoituksia päihkeitä koskeviin asioihin. Kärkkäinen pystyi kosiskelemaan äänestäjiään näyttäytymällä päihdeongelmaisten miesten ihmisarvon pelastajana. Viinan ja syrjäytymisen yhdistelmä toimi hänen näkemyksensä mukaan luultavasti poliittisesti “hyvin”.

Keskustelun loppupuolella Minna Sirnö (vas.) esitti myös yhden harvoista syrjäytyneiden ongelmia heidän näkökulmastaan katsovan puheenvuoron:

Syvästi arvostamani arkkipiispa Vikström uskalsi koko aktiiviuransa ja on uskaltanut sen jälkeenkin antaa äänen äänettömille, ihmisille, joiden etujen edunvalvonta ei välttämättä näy lisääntyneenä osallistujamääränä kirkkojen jumalanpalveluksissa, mutta jotka syrjäytymisen ja osattomuuden seurauksena on syystä tai toisesta vaiennettu yhteiskunnassamme.

Välikysymyksessään vasemmistoliitto on arkkipiispa Vikströmin tavoin halunnut toimia vallankahvassa ja toiminnan resursseista päättävien keskustapuoluelaisten ja demareitten omanatuntona, tahona, jolle nopeita vaalivoittoa ja takuuvarmoja äänestäjiä tärkeämpää on taata, että sivistyneen Suomen heikompiosaisillakin menee edes kohtuullisesti.¹⁸¹

Vasemmistoliiton edustaja otti mielenkiintoisesti esiin uskonnollisen johtajan, jonka sanomisten kautta hän esitti syrjäytymisen ongelmaksi näiden syrjäytyneiden, yhteiskunnan vaiennettujen kautta. Toisaalta Sirnö toi vahvasti poliittisen agendansa esiin jälkimmäisessä kappaleessa, jossa hän asettaa puolueensa pyhimysmäiseen asemaan,

---

¹⁸⁰ Kärkkäinen (kd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁸¹ Sirnö (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

hallituspuolueiden omaksitunnoksi, jolle tärkeää on saada syrjäytyneiden ääni kuuluviin, eikä asiassa mietitä ollenkaan potentiaalisia äänestäjiä. Hallituspuolueet, keskusta ja sosiaalidemokraatit, taas olivat Sirnön mukaan hakemassa toiminnallaan lisää äänestäjiä, jonka vuoksi syrjäytyneiden puolta ei pidetä. Sirnö otti taitavasti esille osalle vastustajista tärkeän asian eli uskonnon, jota hän käytti poliittisena lyömäaseena vastustajiaan vastaan.

Näiden ainakin päällisin puolin syrjäytyneiden ihmisarvoa puolustavien puheiden lisäksi suurin osa kansanedustajista argumentoi syrjäytymisen ongelmasta muiden kuin syrjäytyneiden itsensä näkökulmasta. Esimerkiksi usealla vihreiden edustajalla oli lopulta näkökulmanaan valtion taloudellinen tilanne ja sen parannus, mikä on huomion arvoista, sillä vihreät eivät olleet hallitusvastuussa, eikä Suomen taloudellinen tilanne ollut tuolloin heikko. Siltä syrjäytyneisiin liitettiin talouspuhetta:

Muun muassa ministeri Filatovin kotikaupungissa Hämeenlinnassa on aivan erinomainen Ankkuri-projekti, jossa poliisi, sosiaaliviranomaiset ja koulut tekevät yhteistyötä, jotta nuoret saadaan pelastettua orastavalta rikoskierteeltä vielä kunniallisen ja arvokkaan elämän piiriin. Eikö tässä olisi nyt uusia resursseja löydettävissä, kun tiedetään, että syrjäytymisen ehkäiseminen on taloudellisestikin erittäin kannattavaa toimintaa sekä valtiontaloudelle että yhteiskunnalle ja luonnollisesti myös inhimillisesti erittäin tärkeää?¹⁸²

Tässä edustaja Heidi Hautala (vihr.) puhui varhaisesta puuttumisesta syrjäytymiseen, jonka hän näki taloudellisestikin järkevänä asiana yhteiskunnalle. Kunniallinen ja arvokas elämä hänen näkökulmastaan oli mahdollista syrjäytymisvaarassa oleville valtiontalouden hyvän kehityksen kannalta. Toki Hautala mainitsi syrjäytyneiden auttamisen inhimillisesti tärkeäksi, mutta se ei vie pois tosi asiaa, että syrjäytymisen ehkäiseminen argumentoitiin taloudellisten realiteettien kautta, mutta ehkä paremmin piilotettuna kuin vuoden 2001 keskusteluissa.

Hautala (vihr.) jatkoi seuraavassa puheenvuorossaan talouden korostamista tuoden esiin tutkijan laskeman hinnan syrjäytymiselle:

Kajanojan mukaan elinikäisen työmarkkinoilta syrjäytymisen hinta yhtä syrjäytyntä kohti on noin 500 000 euroa kansantaloudelle ja noin 300 000 julkiselle taloudelle. Ne ovat

---

¹⁸² Hautala (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

aika suuria lukuja. Luulisin, että nämä saisivat pohtimaan sitä, että kannattaisi varhain, silloin kun vielä voidaan, vaikuttaa siihen, että ihmiset eivät syrjäydy ja joudu köyhyyden varaan, jolloin sitten myöskin laaja-alaisempi syrjäytymiskierre helposti lähtee liikkeelle.¹⁸³

Hintaa syrjäytymiselle ei aiemmissa keskusteluissa tuotu esille. Näkökulmassa syrjäytyneet niputetaan erityisen vahvasti yhteen, yhden hintalapun alle. Koska syrjäytyneelle on laskettu hinta, on hintaa pohdittaessa myös jouduttu tekemään poliittisia määritelmiä sille, millainen ihminen on syrjäytynyt ja millainen hänen elämänsä on tällöin. Välikysymyskeskustelussa epätarkkana toistunut käsite syrjäytymisestä ei varmastikaan vastaa kaikkien edustajien määritelmien osalta tätä tietyllä kaavalla laskettua hintaa. Vihreiden esiin tuoma rahallinen menetys yhteiskunnalle syrjäytyneistä oli samanlainen näkökulma, joka näyttää lisääntyneen ajassa eteenpäin mentäessä. Myös erilaisten tahojen tekemät laskelmat syrjäytymisen hinnasta ovat tulleet esille useammin myöhempiä vuosina.

Myös muilta puolueilta kuultiin talouteen liittyvää argumentointia vuoden 2005 keskustelussa. Sari Sarkomaa (kok.) oli huolissaan hyvinvointiyhteiskunnan tulonsiirtojen rahoituksen vaarantumisesta, jos syrjäytyminen jatkaa kasvuaan ja syrjäytyneet eivät pääse töihin. Sarkomaa esittikin puhemiehen ehdotusta vastaan ponnin:

Eduskunta toteaa, että hallitus ei ole kyennyt esittämään sellaisia toimenpiteitä, jotka merkittävästi parantaisivat työllisyyttä ja vähentäisivät köyhyyttä, ja että tästä johtuen hallitus on vaarantanut hyvinvointipalveluiden ja tulonsiirtojen rahoituspohjan, ja siirtyy päiväjärjestykseen.¹⁸⁴

Sarkomaa on huolissaan julkisen vallan rahoittamista palveluista ja tulonsiirroista, koska syrjäytyneet eivät tuota verotuloja valtiolle. Samalla kokoomus on esittänyt kuitenkin huolensa juuri näistä syrjäytyneistä, joille työllistymisen ja muun tilanteen edistämiseksi tulee järjestää julkisia palveluita. Julkisesta taloudesta huolehtiminen vesittää hieman aiemman puheen syrjäytyneiden auttamisesta. Myös Ben Zyskowitz (kok.) otti osaa syrjäytymiskeskusteluun korostaen myös sitä, että rahat hyvinvointivaltion tarjoamiin etuuksiin tulee rahoittaa työstä saaduilla verotuloilla. Hän painotti, että seuraavan päivän

---

¹⁸³ Hautala (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁸⁴ Sarkomaa (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

kehysriihessä tulisi miettiä työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä, koska se auttaa myös syrjäytyneitä ja köyhiä.¹⁸⁵ Hänen puheestaan ei kuitenkaan käynyt ilmi, halusiko hän edistää myös syrjäytyneiden työllistymistä vai ajatteliko hän väestön työllisyyden parantumisen hyödyttävän myös ihmisiä, jotka saavat tukea valtiolta.

Ministeri Mönkäre (sd.) vastasi Esko-Juhani Tennilän huoleen siitä, että Suomi luisuu maana turvattomuuteen, kun köyhät köyhtyvät ja rikkaat rikastuvat¹⁸⁶. Ministeri oli samaa mieltä Tennilän kanssa siitä, että “meillä ei ole varaa köyhyiden ja syrjäytymisen lisääntymiseen”. Tässä tapauksessa ministeri Mönkäre ei viitannut rahalliseen varallisuuteen, vaan hän katsoi tilannetta yhteiskuntarauhan näkökulmasta.¹⁸⁷ Hän antaa puheenvuorossaan ymmärtää, että jokaisesta huolehtiminen kuuluu perusarvoihimme, mutta näyttää silti siltä, että hän katsoo turvallisuutta lähinnä muiden ihmisten näkökulmasta, joille syrjäytyneet ovat potentiaalinen turvallisuusuhka.

Suomalaisessa keskustelussa syrjäytymiselle oli laskettu hintaa, mutta syrjäytyneiden määristä ei vielä ollut puhuttu juurikaan. Toisaalta myöhemmin 2010-luvulle tultaessa Suomessa eri intressitahot olivat alkaneet laskea määriä ja samalla määritellä omalla tavallaan syrjäytymisen käsitettä¹⁸⁸. Ruotsissa valtiovarainministeri Borg otti välikysymyskeskustelussa jo vuonna 2006 esiin, kuinka yli miljoona ruotsalaista elää syrjäytyneinä, koska sosiaalidemokraattinen hallitus jätti jälkeensä massatyöttömyyden¹⁸⁹. Kaikkien syrjäytyneiden yhteen niputtaminen ja heidän määränsä laskeminen antaa ymmärtää, että Borg näki oman määritelmänsä mukaiset syrjäytyneet numeroina valtion budjetissa. Syrjäytyneiden inhimillisiin ongelmiin ei juuri puututtu tai otettu kantaa.

3.3. Syrjäytyneen elämä vs. “normaali elämä”

---

¹⁸⁵ Zyskovicz (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁸⁶ Tennilä (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁸⁷ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

¹⁸⁸ kts. esim. Myrskylä 2012.

¹⁸⁹ Valtiovarainministeri Andreas Borg (m) 23.11.2006, Riksdagens protokoll 2006/07:26.

Tärkeä tekijä, miten syrjäytyminen ja syrjäytyneet määritellään, on se, miten heidän elämäänsä kuvaillaan tai rakennetaan puheenvuoroissa. Eroaako syrjäytyneen elämä jotenkin niin sanotusta normaalista elämästä?

Soininvaara (vihr.) puhui pitkän työttömyyden aiheuttamasta lopullisesta syrjäytymisestä työelämästä vuoden 1996 debatissa. Syrjäytyneen elämä oli Soininvaaran mukaan siis niin sanottujen normaalien työssäkävien rutiineista ja tavoista poikkeavaa elämää. Työelämä laitettiin vastakkaiseksi syrjäytyneen elämän kanssa, ja lopullinen syrjäytyminen merkitsi sitä, että jotkut syrjäytyneet eivät enää pääse kiinni työelämän rutiineihin koskaan. Hän puhui selviytyjistä ja putoajista, mikä antaa ymmärtää, että syrjäytyneet ovat kilpailun häviäjiä, joille kuitenkin pitää taata valtion toimesta tekemistä.¹⁹⁰

Riitta Korhonen (kok.) tunnustaa suoraan, että kaikelle ”työvoimareserville” ei pystytä töitä löytämään, vaikka uudelleenkoulutusta tarjottaisiinkin. Hän näkee, että kouluttamisella voidaan silti estää syrjäytymistä, jolloin hän tulee Soininvaaran linjoille toimettomuuden vaikutuksesta syrjäytymiseen, vaikka Soininvaaran mukaan toimettomuus oli yksilölle enemmän taloudellinen ongelma kuin jonkinlainen sosiaalinen ongelma.¹⁹¹

Osa annetusta koulutuksesta on ja tulee olemaan säilyttävää ja syrjäytymistä estävää, silloin senkin tulee olla oikeinmitoitettua ja tavoiteaseteltua. Hyvin ja korkeasti peruskoulutetut työttömät yleensä työllistyvät. Ongelma henkilökohtaisella tasolla syntyy iäkkäämmille ja vähän koulutetuille työnhakijoille, joiden työpaikat ovat poistuneet kehityksen mukana.¹⁹²

Selvästi edustaja Korhoselle syrjäytyminen on sosiaalinen ja henkilökohtainen ongelma, eikä valtio voi työllistää toiminnallaan jokaista. Kuitenkin toimettomuus on syrjäytymisen aiheuttaja, joten jonkinlaista koulutusta tai toimintaa Korhosen mukaan syrjäytymisen estämiseksi on tarjottava.

Markku Koski (kesk.) varoittaa syrjäytyneistä, jotka nousevat vastustamaan omaa tilannettaan:

---

¹⁹⁰ Soininvaara (vihr.) 20.2.1996, eduskunnan ptk 10/1996.

¹⁹¹ Korhonen (kok.) 21.2.1996, eduskunnan ptk 11/1996.

¹⁹² Korhonen (kok.) 21.2.1996, eduskunnan ptk 11/1996.

Sillä kulurakenteella, millä me pyrimme tässä kansainvälisessä kilpailussa pärjäämään, me emme tule onnistumaan. Jos emme pysty järjestelmiä muuttamaan, rakenteita murtamaan ja rakentamaan uudella tavalla, meillä on edessä suurempi pamaus, joka on laajempi kuin ainoastaan Suomeen kohdistuva. Se tulee esille siinä vaiheessa, kun on tarpeeksi paljon heikossa asemassa olevia ihmisiä, jotka ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta, jotka eivät enää hyväksy olemassa olevaa omaa tilannettaan. Siis kilpailukyky, se, että suomalainen elinkeinoelämä, yritystoiminta, joka tuotteita tuottaa, voi saada tuotteensa myytyä maailmalle, on tämän ongelman ydin. Sitä kautta ainoastaan työllisyyttä voidaan parantaa.¹⁹³

Koski näkee rakenteellisten uudistuksen tarpeen, jotta elinkeinoelämä saataisiin taas toimimaan ja työpaikat palaisivat ja erityisesti kulurakenne korjautuisi. Toimitusjohtaja Koski näkeekin, että syrjäytyneet ovat paitsi syrjäytyneet työstä niin myös koko yhteiskunnasta. Työ on selvästi hänen mukaansa ihmisiä jakava tekijä ja yhteiskuntaan kiinnittymisen väline. Hän ei kuitenkaan anna ymmärtää, että syrjäytyneet olisivat passiivisia tai toimeettomia, vaan hän jopa varoittaa huono-osaisten jonkinlaisesta kapinasta, mikäli tilanne päästetään tarpeeksi huonoksi. Toisaalta Kosken puheessa korostuu talouden ja kilpailukyvyn merkitys, ja syrjäytyminen nähdään vaan sen seurauksena. Tässä voi havaita jonkinlaisen uusliberalistisen näkökulman syrjäytymisen ongelmaan, joka ei olekaan ongelma itsessään, vaan talouden ongelmien aiheuttama sivujuonne.

Vuoden 2001 välikysymyskeskustelussa syrjäytymisen elämän määritelmää eivät enää hallinneet käsitykset toimeettomuudesta tai kapinallisuudesta, kuten Arto Seppälän (sd.) puheenvuorosta käy ilmi:

Nuorista kaikkein huonoimmassa tilanteessa ovat kouluttamattomat nuoret, joilla ei ole työkokemustakaan. Monesti juuri he tekevät lapsensa nuorena ja heidän tilannettaan parantaa työmarkkinatuen lapsikorotus. Yhtä tärkeää on saada nämä nuoret koulutukseen ja kiinni työelämään, mihin kannustaa kulukorvausten korotus.

Huonoimmassa tilanteessa olevat nuoret ovat suurimmassa vaarassa syrjäytyä, ja voi vain toivoa, että kaikkien tukea tarvitsevien nuorten tilanteeseen ehditään vielä puuttua. Pahaa pelkään, että meillä on jo jokin tai joitakin menetettyjä vuosikertoja, joiden tilanteeseen puututaan aivan liian myöhään. Aktiivinen sosiaalipolitiikka on nuorten kannalta oikea ratkaisu, ja yhteiskunnan kannalta ei ole varaa ajaa heitä köyhyysloukkuun. Aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan tulee kuulua myös sellaiset palvelut, että nuoria voidaan opettaa elämän hallinnassa. Näistä taidoista rahan käytön suunnittelu on yksi.¹⁹⁴

---

¹⁹³ Koski (kesk.) 21.2.1996, eduskunnan ptk 11/1996.

¹⁹⁴ Seppälä (sd.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

Arto Seppälän (sd.) mukaan syrjäytyminen on sosiaalipoliittinen kysymys, kuten moni muukin välikysymysdebatissa argumentoi. Nuorten syrjäytymiseen hän liittää kouluttamattomuuden, aikaisen lasten saannin, elämän hallinnan ja rahan käytön ongelmat. Syrjäytyneet ovat tehneet asioita normaalista poikkeavassa rytmissä ja heidän käsityksensä elämästä on erilainen kuin ei-syrjäytyneillä.

Jouko Jääskeläinen (skl.) esitti ihmisten eriytymisen ja erottautumisen syrjäytymistä tuottavina ongelmina. Suuriin kaupunkeihin muuttaminen perheen piiristä poistuminen ovat hänen mukaansa aiheuttaneet syrjäytymistä. Hän näkee väestö- ja aluepolitiikan roolin tärkeänä, kun työ- ja muu elämä ovat muutoksessa, jotta kaikkien ei tarvitsisi muuttaa kaupunkeihin.¹⁹⁵ Myös Keskustan Matti Väistö puhui aluepolitiikan mahdollisuudesta tässä asiassa¹⁹⁶. Näyttää siltä, että syrjäytyneen elämä on heidän mielestään urbaania ja yksin asuvan elämää. Yhteisöllisyys muodostuu näin syrjäytymisen vastakohtaksi, jota on mahdollista kokea perhearjessa. Tässä kahden puolueen edustajan linjat yhtyivät puolustamaan syrjäseutujen Suomea ja legitimoimaan ja vaatimaan taloudellista panostusta maaseudulle.

Ruotsissa keskustelu syrjäytymisestä sai uutta puhtia, kun kansanpuolue julkaisi vuonna 2004 raportin "Utanförskapet karta", jonka tarkoituksena oli osoittaa Ruotsin alueellinen jakaantuminen syrjäytyneisiin alueisiin ja hyvin toimeentuleviin alueisiin. Mauricio Rojas (fp), joka oli yksi raportin esittelijöistä¹⁹⁷, teki välikysymyksen sosiaalidemokraattien ministeri Morgan Johanssonille (s) sosiaalisen avun tarpeesta, jossa hän vaati hallitusta vähentämään ihmisten riippuvuutta yhteiskunnan tuista käsitteellä *bidragsberoende*, jonka hän liitti vahvasti syrjäytymiseen.

Detta är våra förslag. Radikala och tydliga, sprungna ur verkligheten och motiverade av en utveckling som, om den inte hejdas, kommer att kosta Sverige mer än vad någon i dag kan föreställa sig. Vi öppnar möjligheter och solidariskt ställer upp stora resurser för den vitala kampen mot utanförskapet, men vi ställer också tydliga krav på oss alla individer och institutioner att göra allt vad vi kan i denna kamp.

---

¹⁹⁵ Jääskeläinen (skl.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

¹⁹⁶ Väistö (kesk.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

¹⁹⁷ Svenska Dagbladet 4.12.2004.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidta för att minska socialbidragsberoendet?¹⁹⁸

Syrjäytyminen nähtiin uhkaavan koko ruotsalaista yhteiskuntaa, johon Rojas (fp) vaati resursseja, mutta myös yksilöiden panostusta. Syrjäytyneet leimattiin riippuvaisiksi sosiaaliavustuksista, kuten päihteiden käyttäjät päihteistä. Rojas puhui asiasta myös kamppailuna, mikä lisäsi vaikutelmaa leimaamisesta. Välikysymyksessä ja puolueen raportissa keskeiseksi kysymykseksi nousut *utanförskapsområde*, eli vapaasti suomennettuna syrjäytyvät alueet, näytti myös syrjäytyneiden koko elämän asuinpaikkaa myöten olevan kurjassa tilanteessa.

Luciano Astudillo (s) kritisoi kansanpuolueen näkemystä syrjäytyneiden laittamista saman ongelman alle. Hän myös näki, että ratkaisu tilanteeseen on työllisyyden kohottaminen, eikä erityisten alueiden tukeminen:

Vi står för de bryggor som skapar trygghet när människor blir sjuka och arbetslösa, de bryggor som finns i sjukförsäkring och a-kassa, vilket ger de drabbade trygghet. För oss socialdemokrater är det viktigt att tryggheten inte missbrukas och därigenom låser in människor i utanförskap. Därför pågår ett kontinuerligt arbete med att stävja fusk – nu senast i form av förslag om samkörning av register och genom att vässa det stöd som människor får för att kunna komma tillbaka till ett arbete.¹⁹⁹

Astudillo (s) luo puheenvuorossaan kuvaa syrjäytyneistä ihmisinä, jotka käyttävät yhteiskunnan varoja tahallaan hyödykseen, mutta samalla pahaa aavistamatta “lukitsevat” itsensä syrjäytymiseen. Turvallisuus tukien kautta on hänen mukaansa tärkeää, mutta vilppiä täytyy estää jatkuvasti. Tämä saa syrjäytyneiden käyttäytymisen kuulostamaan jatkuvasti epärehelliseltä. Suomessa ei kukaan rojhennut syyttää syrjäytyneitä juuri mistään suoranaisesti, eikä varsinkaan puhuttu yhteiskunnan huijaamisesta. Tämä voi selittyä sillä, että täällä äänestäjäkunta on ollut suhteellisen yhteneväinen esimerkiksi tulotason mukaan eri puolueilla, jolloin kenelläkään ei ole ollut selvää tulotasollista intressiryhmää²⁰⁰.

---

¹⁹⁸ Mauricio Rojas (fp) 16.2.2005, interpellation 2004/05:386.

¹⁹⁹ Luciano Astudillo (s) 8.3.2005, Riksdagens protokoll 2004/05:86.

²⁰⁰ Koironen et. al. 2017, 13.

Vaikka jo vuoden 2001 välikysymyskeskustelussa Suomessa urbaani, yksinäinen ja epäkonventionaalisisessa järjestyksessä asioita tekevä ihminen nähtiin syrjäytyneen tavallisesta perhe- tai yhteisökeskeisestä arjesta, oli syrjäytyneellä sentään osaksi aktiivinen rooli omien valintojen tekijänä. Jopa syrjäytyneiden kapinaa pelättiin osissa puoluekenttää. Myös elämänhallinnan opettaminen ja koulutukseen pääseminen näyttäytyivät kansanedustajien puheessa avaimina “normaalin” elämän piiriin pääsemiseen. Vuonna 2005 käytiin taas välikysymyskeskustelua, jossa aineena oli eriarvoisuuden ja köyhyyden poistaminen. Eduskunnan vasemmiston ja osan vihreistä ja konservatiiveista yhteisessä välikysymyksessä kritisoitiin punamultahallitusta kansalaisten jakautumisesta syrjäytyneisiin ja hyvin toimeentuleviin.²⁰¹ Keskustelussa tuli esiin yhä vahvemmin se, kuinka syrjäytyneet määritellään passiivisiksi ja heitä syytetään elämänhallinnan puutteesta. Sinikka Mönkäre (sd.) puhuu muiden puuttumisesta syrjäytyneiden tilanteeseen ja elämänhallinnan tukemisesta vastauspuheenvuorossaan välikysymykseen:

Hallituksen ohjelman mukaan merkittävimpiä keinoja syrjäytymisen ehkäisemisessä ovat työttömyyden alentaminen, vähimmäisetuuksien riittävä taso ja kohtuullinen ansioturva sekä palveluiden toimivuus. Syrjäytyminen on prosessi, jonka pysäyttäminen vaatii kohdennettuja toimia. Tällaisia ovat pitkäaikaistyöttömyyden katkaisu, varhainen puuttuminen lasten ja nuorten ongelmiin sekä työttömien, mielenterveysongelmaisten, ylivelkaantuneiden ja muiden syrjäytymisuhan alla olevien ja heidän perheidensä elämänhallinnan tukeminen ja toimeentulo-ongelmien vähentäminen.²⁰²

Syrjäytyneisiin kohdistetaan toimenpiteitä, kuten “varhainen puuttuminen” ja samalla heidät määritellään passiivisiksi ja heidän elämänsä nähdään jostain syystä sellaisena, että siihen tulee puuttua mahdollisimman nopeasti. Mönkäre (sd.) mainitsee muun muassa mielenterveysongelmat ja ylivelkaantumisen syrjäytymisuhkiksi, ja samalla näyttää myös näistä kärsivät ihmiset passiivisina ja heidän elämänhallintansa puutteellisena. Ministeri antaa ymmärtää syrjäytymisen prosessia kuvatessaan, että työttömyys, toimeentulo-ongelmat, mielenterveysongelmat ja ylivelkaantuminen ovat kaikki osoituksia hallinnan puutteesta, joka estää hyvän elämän. Rauno Perttula on ottanut esiin väitöskirjassaan Suomessa 2000-luvulla muutenkin vallalla olleen varhaisen puuttumisen ideologian, joka

---

²⁰¹ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

²⁰² Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

on merkinnyt yksilön vastuuttamista riskien hallinnan kautta ja julkisen vallan vetäytymistä rakenteellisista ennalta ehkäisevistä toimista.²⁰³

Vastakohtana Mönkärean (sd.) puheenvuorolle voidaan nähdä syrjäytyvien passiivisuuden osalta Sari Sarkomaan (kok.) puheenvuoro, jossa hän antoi syrjäytyville nuorille toimijuuden. Toisin kuin Mönkärean puheesta, Sarkomaan sanoista käy ilmi, että syrjäytyneet eivät olleet passiivisia ja kyvyttömiä omiin päätöksiin:

Kokoomus korostaa, että syrjäytymässä olevien nuorten on saatava yksilöllistä palvelua ja heille on tarjottava mahdollisuus kuntouttavaan työhön, työpajatoimintaan tai oppisopimuskoulutukseen. Työvoimatoimistot on veloitettava tarjoamaan kaikille työttömyyden alkuvaiheessa oleville nuorille työmarkkinatuen saajille yksilöllisesti räätälöityjä toimenpiteitä työttömyyden katkaisemiseksi.²⁰⁴

Syrjäytyneet nuoretkin ovat kokoomuksen ihmiskäsityksen mukaan kykeneviä valitsemaan palveluita tai ainakin tekemään päätöksen osallistumisesta kuntouttavaan työhön, työpajatoimintaan tai oppisopimuskoulutukseen. Kokoomus tunnusti myös nuorten yksilöllisyyden, eikä niputa heitä samojen palvelujen alle. Vaikka syrjäytyneiden moniongelmaisuuutta korostettiin monissa puheissa, ei ratkaisujen moninaisuutta ole juuri muuten otettu esiin.

Tässä keskustelussa erottelua ei tehty pelkästään opposition syytöksissä eriarvoistavasta kehityksestä, vaan jakoa tehtiin kertomalla, millaista on normaali ja hyvä elämä. Samalla myös kauhisteltiin ja määriteltiin kaikkea muunlaista elämää, joka on syrjäytyneen elämää. Edustaja Korhosen (vas.) esittämässä välikysymyksessä ei hyväksytty hallituksen tekemiä veronkevennyksiä ja vaadittiin panostamista palveluihin, joita huonosti toimeentulevat tarvitsevat:

Pitkään jatkuva tai toistuva työttömyys, terveyden heikkeneminen, mielenterveysongelmat, koulutuksen riittämättömyys, asunnottomuus tai muut sosiaaliset syyt ovat keskeiset köyhyyden taustalla vaikuttavat tekijät. Pätkätoiden lisääntyminen on tuonut työmarkkinoille uuden, työssäkäyvien köyhien ryhmän. Pitkittyessään kokonaan tai osittain erilaisten tukien varassa eläminen johtaa pysyvään niukkuuteen, jossa ihmisarvoisen elämän edellytysten, kuten kodin ja sosiaalisten suhteiden, ylläpitäminen

---

²⁰³ Perttula 2015, 16.

²⁰⁴ Sarkomaa (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

vaikeutuu. Köyhyys johtaa helposti syrjäytymiseen, joka pahimmillaan periytyy sukupolvelta toiselle.²⁰⁵

Välikysymyksen esittäjät määrittivät normaaliin elämään kuuluvan kodin, joka on hyvässä kunnossa, ja että ihmisen tulee olla sosiaalinen ja pitää yllä suhteita muihin ihmisiin. Syrjäytynyt ihminen ei pidä yllä elämää, joka nähdään elämisen arvoiseksi. Toisaalta kiireiset työssäkäyvät, jotka eivät ehtineet näitä asioita tehdä, eivät selvästi olleet kuitenkaan vaarassa syrjäytyä. Välikysymyksen mukaan normaalin elämän ylläpito ei onnistunut nykyisillä yhteiskunnan tuilla.

Ruotsalaisen keskustelun sävy syrjäytymisestä muuttui 2006, kun porvarihallitus sai vallan ja välikysymyksiä esittivätkin vasemmistopuolueiden edustajat. Laila Bjurling (s) esitti välikysymyksensä kokoomuslaiselle ministerille, Andreas Borgille:

Jag är oroad över de samlade fördelningspolitiska konsekvenserna som kraftigt kommer att försvåra situationen för dem i så kallat utanförskap (för att använda regeringens egen terminologi), för människor med låga löner och obefintlig förmögenhet och för dem som lider av ohälsa och därför är sjukskrivna eller uppbär sjukersättning. Jag kan också konstatera att regeringens budgetförslag också främst tar sin utgångspunkt i (rikare) mäns intressen.²⁰⁶

Hän otti esiin allianssin käyttämän käsitteen *utanförskap*, jota hän käytti kritisoidessaan hallituksen budjettiesityksen vaikutuksia huono-osaisiin ihmisiin. Bjurling määritteli syrjässä olevat (*utanförskap*) poliittisesti vastoin oikeistopuolueiden määritelmiä. Hänelle syrjäytyneillä oli matalat palkat ja olematon taitotaso. Lisäksi hänen mukaansa syrjäytyneisiin kuuluivat sairaat, jotka joutuvat olemaan sairauslomalla ja nostamaan sairauspäivärahaa. Sosiaalidemokraattien edustajalle syrjäytyminen näyttäytyi elämäntilanteina, joissa ihmiset olivat ilman omaa tahtoaan, kuten sairaina tai joissa ihmisen on hankala saada hyväpalkkaista työtä ilman valtion satsauksia. Suomalaisessa keskustelussa sairaista tai sen vuoksi tukea saavista ei puhuttu syrjäytyneinä. Luultavasti ruotsalaiset näkivät asian ongelmallisempana kuin suomalaiset.

---

²⁰⁵ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

²⁰⁶ Laila Bjurling (s) 15.11.2006, interpellation 2006/07:71.

Ruotsin valtiovarainministeri Andreas Borg (m) vastasi Bjurlingin (s) välikysymykseen tulonjaosta valtion budjetissa:

Regeringens politik är inriktad mot att flera ska kunna försörja sig på eget arbete. Att bryta det stora utanförskapet på svensk arbetsmarknad är regeringens enskilt viktigaste uppgift. Människor ska kunna gå från bidrag till arbete. Det är nyckeln till en förbättrad ekonomisk situation för låginkomsttagare, sjukskrivna och arbetslösa. Med en politik inriktad mot att få flera människor i arbete kommer de ekonomiska skillnaderna mellan olika grupper att minska. Det följer av att regeringen gör det mer lönsamt att arbeta.²⁰⁷

Borgin puheenvuorosta kävi selvästi ilmi ero sosiaalidemokraattisen edustajan ja moderaattien ministerin välillä. Borgille matalapalkkaiset, sairauslomalla ja työttöminä olevat olivat myös syrjäytyneitä, mutta erityisesti palkkatyöstä ja työmarkkinoilta. Hän ei nähnyt valtion tulonjaon olevan ratkaisu syrjäytymiseen työmarkkinoilta, vaan yhä useamman tulisi elättää itsensä, mikä parantaisi näiden ihmisten asemaa. Avustuksilla eläminen tulisi vaihtaa työllä elämiseen. Työn vastaanottamisesta haluttiin hallituksessa tehdä kannattavampaa. Syrjäytyneiden elämään kuului siis passiivinen tukien nostaminen ja heidän ongelmansa oli Borgin mukaan lähinnä se, että valtio kustansi liian avokätisesti heidän elämäänsä. Suomessa vuoteen 2005 mennessä eivät edes oikeistopuolueet olleet ottaneet yhtä tiukkaa linjaa kuin Ruotsin kokoomus ja porvariallianssi. Esimerkiksi kokoomuksessa nähtiin syrjäytyneet ihmisiksi, joille tarvitsi tarjota lisää työvoimakoulutusta tai oppisopimuspaikkoja.

Suomen eduskunnassa vuonna 2005 edustaja Korhonen (vas.) teki selväksi myöhemmässä puheenvuorossaan eron työttömien ja syrjäytyneiden ja normaalien ihmisten välillä, vaikka tarkoitus saattoi olla huono-osaisten puolustaminen:

Mutta menkää, hyvät ystävät ja edustajatoverit, tuonne talon ulkopuolelle ja katsokaa sitä käytännön elämää, missä ne ihmiset siellä ovat, missä se työtön ihminen tänä päivänä on, mikä se tilanne tuolla reaalielämässä on. Se voi ihan teoriatasolla näyttää joltakin aivan muulta kuin siltä, mitä se ihminen sitten joutuu kokemaan.²⁰⁸

Korhonen kuvasi työttömien ja syrjäytymisvaarassa olevien elämää kuin muut ihmiset katsoisivat sitä jonkinlaisen lasiseinän takaa. Korhosen erottelun mukaan syrjäytyminen

---

²⁰⁷ Valtiovarainministeri Andreas Borg (m) 23.11.2006, Riksdagens protokoll 2006/07:26.

²⁰⁸ Korhonen (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

näyttäytyi “tavallisten” ihmisten osalta hankalasti ymmärrettävältä ja tavoitettavalta ilmiöltä, koska täytyi kurkistaa näiden ihmisten käytännön elämään kuin jokinlaisen näkymättömän rajan toiselle puolelle. Hänen populistissävytteisessä puheessaan viitattiin siihen, että eliitti ei ymmärrä kansan ongelmia. Samalla, kun Korhonen syytti edustajia siitä, että he eivät ymmärtäneet, millaista huono-osainen elämä oli, hän tuli tehneeksi ison erottelun kahden erilaisen elämän välillä.

Vastauspuheenvuorossa ministeri Mönkäre (sd.) pohti myös syrjäytyneen elämän eroavaisuutta muihin ihmisiin nähden. Hän otti esiin terveyserot, joita esiintyy eri väestönosien välillä. Esimerkkeinä hän käytti muun muassa ylipainoa ja alkoholin ja tupakan kulutusta. Mönkäre rinnastaa tietämättömyyden terveysasioissa ja koulutuksen puutteen, joka aiheuttaa syrjäytymistä.²⁰⁹ Ihmisten tulisi syrjäytymistä välttääkseen kodista ja taloudesta huolehtimisen lisäksi pysyä terveenä ja pitää itsensä kunnossa suomalaisten vasemmistopuolueiden näkökulmasta.

Toki myös työ tuli esiin syrjäytyneen ja muiden elämää verratessa. Ministeri Mönkäre (sd.) puhui myöhemmässä puheenvuorossaan “kuntoutumisprosessista” tienä “normaaliin elämään” pätkätöiden kautta. Hän puolusti hallituksen politiikkaa pätkätöiden mahdollistamisessa sosiaaliturvan ja työelämän muutosten kautta. Työ oli Mönkäreelle normaali, kuten monelle muullekin sosiaalidemokraateissa. Ajatusta työstä parhaana sosiaaliturvan muotona toisteltiin paljon. Mönkäreeseen puheessa syrjäytyneistä saa sen käsityksen, että syrjäytyneet eivät osaa toimia työssä tai heille työ on raskaampaa kuin muille. Hänen mukaansa pätkätyötä tehdessään “ihmisen energia ei riitä hänen omien asumistukiensa ja toimeentulotukiensa laskemiseen”.²¹⁰ Holhoava ja viranomaisten roolia korostava puhe oli osaltaan perinteistä sosiaalidemokraattista puhetta, mutta myös jonkinlainen palveluiden ja oman ministeriön tarpeiden puolustus hallituksen kehysriihen lähestyessä. Toisaalta pätkätöiden kannatus ei ole ollut ammattiyhdistysliikkeessä yleensä ollut suosittua. Mönkäre saattoi puolustaa hallituksen päätöksiä syrjäytymisen käsitteen avulla tausta- ja kannatusjoukoilleen.

---

²⁰⁹ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005

²¹⁰ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005

Mönkäre (sd.) kuvasi syrjäytyneen elämää myös kierteeksi ja prosessiksi, joista tulee päästä irti:

Syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi vaaditaan lisäksi pitkäjänteistä sitoutumista moniongelmaisten henkilöiden tukemiseen. Ongelmien pitkittyessä henkilön omat voimavarat tilanteen korjaamiseksi ehtyvät. Ammattiauttajien on tunnistettava moniammatillisen tuen tarve. Tätä koulutusta annetaan. Tarvitsemme edelleen rakenteellisia ratkaisuja, jotka paitsi ehkäisevät köyhyyttä ja syrjäytymistä myös auttavat vaikeuksiin joutuneita ihmisiä pääsemään irti huono-osaisuudesta.²¹¹

Irti pääseminen viittasi aiemmin puheessa mainittuun päihteisiin ja niiden huonoon vaikutukseen. Syrjäytymiskierre oli siis kuin huumeiden käyttäminen, josta irti pääsemiseen tarvittiin vieroittavaa tukea, sillä syrjäytyneellä ei Mönkäreiden sanojen mukaan ollut välttämättä itse kykyä irti pääsemiseen, kuten ei huumeiden käyttäjälläkään. On vaikea löytää syytä, miksi ministeri puhui näin voimakkailla kielikuvilla, mutta luultavasti hän halusi painottaa syrjäytymisen luonteen moniulotteisuutta ja aitoa huoltaan syrjäytymisen ongelmasta.

Sosiaalidemokraateille syrjäytyminen tarjosi vuoden 2005 keskustelussa myös keinon puolustaa ammattiliittojen asemaa ja tulopoliittista kokonaisratkaisua. Edustaja Valto Koski (sd.) näki työn ja ansiosidonnaisen päivärahan estävän syrjäytymistä ja köyhyyttä. Syrjäytynyt ihminen oli Kosken mukaan palveluiden ulkopuolella ja joutuu turvautumaan yhteiskunnan viimesijaisiin etuuksiin, kun taas ammattiliittoon kuulumisen toisi hyvinvointia hänen mukaansa monelle. Sosiaalidemokraatit, Kosken lausuman mukaan, näkivät ammattiliittojen keskitetysti neuvottelemat tulopoliittiset kokonaisratkaisut tärkeinä syrjäytymisen ehkäisynä niiden palkkaeroja tasoittavan vaikutuksen vuoksi.²¹² Kosken tavoitteen huomaa hänen puheestaan selvästi: keskitetyn sopimisen ja työntekijöiden aseman puolustaminen hallituksessa oli sosiaalidemokraattien tehtävä. On mielenkiintoista, miten hän pystyi liittämään ikävän syrjäytymisen osaksi tulevaisuutta, mikäli ammattiliittojen valta katoaisi. Tässä tiivistyi myös jollain tavalla sosiaalidemokraattien määrittelemä sisältö syrjäytymisen käsitteelle, jossa vahvana poliittisena vaikuttimena oli puolueelle läheinen ammattiyhdistysliike ja sen vaikutusvalta valtakunnan politiikkaan.

---

²¹¹ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²¹² Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

Koski (sd.) puhui vielä selvemmin syrjäytyneen elämästä puheen loppupuolella tiivistäen monen edustajan ajattelun siihen, että on määritettävissä jonkinlainen “hyvä elämä”:

Arvoisat kollegat! Köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyssä hyvän elämän turvaamisen on oltava keskeisimmällä sijalla. Jos elämä alkaa luisua raiteiltaan, ongelmat alkavat samalla kasaantua. Siksi köyhyyttä ja syrjäytymistä torjuttaessa kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tavoite — hyvä elämä — on aina pidettävä mukana.²¹³

Koski puhui, kuten aiemmin Mönkäre (sd.) elämänhallinnasta. Puheesta saa käsityksen, että oli olemassa jokin suora raide, jota pitkin jokaisen tulisi kulkea ja siltä sivuun suistuminen tarkoittaa ongelmia ja syrjäytymistä. Raiteilla pysymistä haluttiin turvata, mutta päädyttiinkö lopulta määrittelemään myös raiteiden koko olemus pienimpiä mutkia myöten?

Näyttää siltä, että vuoden 2005 välikysymyskeskustelussa nousi esiin syrjäytymisen yhteydessä aiempia vuosia merkittävimmin palvelukeskeisyys ja “normaaliin” elämään kuuluva palveluiden kuluttaminen. Jo itse välikysymyksessä mainittiin palveluiden tärkeys syrjäytymisvaarassa oleville, ja välikysymyksen esittäneet vaativat hyvinvointivaltion julkisten palveluiden säilyttämistä korkealla tasolla²¹⁴. Toinen näkökulma liittyen lähemmin syrjäytymisen käsitteeseen oli ainakin sosiaalidemokraattien käyttämä: Edustaja Koski (sd.) puhui yhteiskunnan palveluiden käyttämisestä ja niiden tehokkaasta ja tuloksellisesta tarjoamisesta muun muassa syrjäytyneille²¹⁵. Palveluiden käyttö takasi selvästi Kosken mielestä paremman elämän ja ehkäisisi syrjäytymistä. Toisaalta hänellä oli myös tuloksellisuuden näkökulma mukanaan, sillä hän halusi hyvin peiteltyä tuoda esiin hyvinvointipalveluiden rahoituksen haasteellisuuden.

Kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa edustaja Sari Sarkomaa (kok.) mukaan syrjäytyneet olivat juuri näitä yhteisten palveluiden käyttäjiä ja heille pitäisi turvata laadukkaat peruspalvelut, vaikka kuntataloudessa on ongelmia²¹⁶. Ministeri Mönkäre (sd.) puhui myös erilaisten palveluiden yhteistyöstä, jotta syrjäytyneet saadaan niiden piiriin. Mönkäreen

---

²¹³ Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²¹⁴ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

²¹⁵ Koski (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²¹⁶ Sarkomaa (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

mukaan hallitus laittaa tähän yhteistyöhön myös taloudellisia panoksia, sillä sen nähtiin auttavan syrjäytyneitä tehokkaasti.²¹⁷ Hallituksen sosiaalidemokraatit ja opposition kokoomus olivat samoilla linjoilla siitä, että asiakkuus palveluissa esti syrjäytymistä ja näin ollen syrjäytyneen elämä määriteltiin palveluiden ulkopuoliseksi, vaikka palveluyhteiskunnan muotoutuminen Suomessa ei ollut kovin vanha asia. Ministerin puheenvuorossa tuli esiin hyvin se, että palveluista syrjäytyneet ihmiset olivat valtiolle jonkinlainen ongelma, sillä heistä ei valtio saanut tietoa eri viranomaistahoilta. Ennakoitava ja mahdollisesti valtion tiedossa ollut elämäntilanne vaikuttaa olleen osa hyvän elämän esikuvaa.

Kuten muukin oppositio, edustaja Erkki Virtanen (vas.) syytti punamultahallitusta piittaamattomuudesta syrjäytyneitä kohtaan. Hän asetti vastakkain kilpailukyky politiikan ja pitkäaikaistyöttömyyden ja syrjäytymisen hoidon. Sarkastisessa puheessaan hän esitti esimerkkeinä syrjäseutujen yksinäisten miesten ja kaupunkien työttömien yksinhuoltajanaisten tilanteen syrjäytymisenä.²¹⁸ Tyypittelemällä syrjäytyneitä Virtanen loi stigmaa tietynlaiseen elämään ja elämäntilanteeseen. Vaikka hän kantaa huolta näistä ihmisistä, ei käy epäselväksi, että raja normaalin ja syrjäytyneen yksinäisyyden ja yksinhuoltajuuden välille oli viritetty.

Myös vihreiden välikysymystä allekirjoittamaton edustaja Rosa Meriläinen kertoi puheessaan esimerkkejä syrjäytyneistä. Hänen mukaansa yksinäisyys oli suurin syrjäytymistä aiheuttava tekijä ja ainoastaan yhteisöllisyyttä lisäämällä syrjäytymistä voidaan helpottaa.²¹⁹ Yhteisöstä syrjäytyminen oli Meriläiselle selvästi merkittävin syrjäytyneen elämää kuvaava asia. Yksilö, joka ei kuulunut mihinkään yhteisöön, syrjäytyi herkästi. Hän painotti tätä enemmän kuin taloudellisia ongelmia esimerkiksi mielenterveysongelmaisten ja vanhusten osalta. Syrjäytyneet eivät Meriläisen puheessa pystyneet itse järjestämään itselleen yhteisöllistä toimintaa, vaan heistä saa kuvan sosiaalisesti passiivisina henkilöinä. Meriläinen totesikin, että “valtio ei voi tarjota elämäntumppia, mutta kunta voi järjestää yhteisöllisyyttä”²²⁰. Oppositioista Meriläinen

---

²¹⁷ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²¹⁸ Virtanen (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²¹⁹ Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²²⁰ Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

vaati käytännössä kunnille lisää tehtäviä, vaikka moni muu edustaja oli huolissaan kuntien talouden tilanteesta ja muun muassa edellisen vuoden 2004 ja kyseisen vuoden 2005 tulevassa tarkastelussa huomataan, että kuntien keskimääräinen vuosikate jäi negatiiviseksi²²¹.

Meriläinen piti jopa turvallisuusuhkana yksinäisiä miehiä, jotka eivät löynäneet puolisoa ja joutuivat olemaan yksin, missä tahansa Suomessa²²². Turvallisuusuhkasta puhui myös Markku Koski (kesk.) vuonna 1996²²³. Koski puhui pitkäaikaistyöttömien jonkinlaisesta kapinasta, mutta Meriläinen näyttäisi viittaavan enemmänkin mielenterveysongelmiin ja syrjäytymisen aiheuttamaan pimeään yksinäisyyteen, joka voisi aiheuttaa uhkan muille ihmisille. Tällaisen uhan tiedostaminen tuo syrjäytymisen käsitettä lähemmäs kansainvälistä vivahdetta, jossa syrjäytyneen elämä saattaa kääntyä kapinoinniksi ja jopa viharikoksiksi yhteiskuntaa vastaan, koska se ei ole pystynyt tarjoamaan näille ihmisille mahdollisuuksia. Syrjäytyneiden elämän näkeminen yksilön vihaa kasvattavana asiana oli Meriläiseltä erilainen näkökulma kuin muilla keskusteluun osallistujilta. Turvallisuusuhka oli raju käsite, jossa syrjäytyneiksi kutsuttuja ihmisiä katsottiin tuntematta heidän elämäänsä ja “normaalien” ihmisten hyvän elämän turvaamisen kautta.

Vuoden 2005 välikysymyskeskustelussa syrjäytyneet saivat todella monipuolisia määritelmiä ja heidän elämäänsä eroteltiin “normaalista” elämästä monesta näkökulmasta. Arjessa kodin ylläpito nostettiin välikysymyksessä syrjäytymistä mittaavaksi tekijäksi. Hallituspuolue ruotsalaisen kansanpuolueen edustaja Mikaela Nylander ilmoitti, että “asunnottomuus on lopullinen todiste syrjäytymisestä”. Nylander ei pitänyt opposition vaatimuksia etuuskien tason nostoista realistisina, ja kannatti hallituksen talouspoliittista linjaa, joka hänen mukaansa hyödyttäisi kaikkia Suomessa.²²⁴ Asunnottomuuden liittäminen todisteeksi syrjäytyneiden tilanteen ja määrän hyvästä kehityksestä oli Nylanderilta ensiluokkainen poliittinen veto. Määrittelemällä syrjäytymisen asunnottomien kautta ja esittäessään tilastolukuja hallituskaudella vähentyneestä asunnottomuudesta hän

---

²²¹ Valtiovarainministeriö 14.4.2016.

²²² Meriläinen (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²²³ Kts. tämän tutkielman s. 58-59.

²²⁴ Nylander (rkp.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

pystyi todistamaan hallituksen toiminnan tehokkuuden tästä näkökulmasta katsottuna. Tätä poliittista määritelmää oli hankala kenenkään kiistää.

Yksi mielenkiintoinen vivahde vuoden 2005 keskustelussa oli Heidi Hautalan (vihr.) esiin tuoma aspekti syrjäytyneiden elämässä:

On ehkä lopuksi vaan todettava, että nyt kun on todettu, että Suomessa demokratia on sillä tavalla ohutta, että ihmiset eivät välitä osallistua, niin varmasti myöskin on mietittävä sitä, mikä merkitys sillä on syrjäytymiselle ja köyhyydelle, että ihmiset eivät koe kuuluvansa yhteiskuntaan, heillä ei ole halua eivätkä he välitä vaikuttaa siihen. Tässä varmasti meidän täytyy tehdä yhtä ja toista.²²⁵

Hautala asettui syrjäytyneiden asemaan ajattelemalla, että syrjäytyneet eivät tunne kuuluvansa yhteiskuntaan, ja tämän vuoksi heillä ei ole halua siihen vaikuttaa. Hän toi esiin yksilön tarpeen poliittiseen elämään, mikä ei ollut uusi ajatus maailmassa. Hautalan puhe enteili selvästi Suomen kunnallispolitiikassa 2000-luvulta eteenpäin trendiksi nousutta osallistamista, jossa ihmisiä kutsutaan viranomaisten puolesta vaikuttamaan asioihin. Hautala näki ihmisen elämän arvokkaammaksi ja paremmaksi, jos hän kokisi tarpeelliseksi poliittisen vaikuttamisen.

3.4. Sosiaalinen, koulutuspoliittinen vai työllisyyspoliittinen ongelma?

Arvoisa puhemies! Kun vastauspuheenvuoroja ei äsken sallittu, niin käytän varsinaisen puheenvuoron vastatakseni ed. Kankaanniemen erääseen väittämään. Hän sanoi, että meidän ministerimme, sosiaali- ja terveysministerimme hallituksen puolelta eivät olisi käyttäneet yhtäkään sanaa syrjäytymisen torjunnasta. Minusta tämä oli uskomaton väite. Mehän jokainen tiedämme, että työn puute on kaikkein suurin syrjäytymisen syy. Juuri tästä asiasta täällä nyt on kolme päivää puhuttu, jos mistä. Olemme todella kaikki, uskon niin, tässä salissa puhuneet nimenomaan syrjäytymisen torjunnasta.²²⁶

Näin puhui Marjatta Vehkaoja (sd.) kommentoiden edustaja Kankaanniemen (skl.) väittämää. Vehkaoja kiteytti samalla jonkinlaisen eron vuoden 1996 välikysymysdebatin

---

²²⁵ Hautala (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²²⁶ Vehkaoja (sd.) 22.2.1996, eduskunnan ptk 13/1996.

ja vuoden 2001 debatin välillä. Hänen mukaansa juuri syrjäytymisestä koko vuoden 1996 debatissa oli ollut kyse, kun työttömyydestä ja työllistamisestä puhuttiin. Debatissa syrjäytymisen käsitteen käyttö oli huomattavasti vähäisempää kuin vuoden 2001 debatissa, vaikka syrjäytymisestä kysyttiin molemmissa välikysymyksissä. Onko siis totta, että syrjäytymisestä puhuttiin 1996 koko ajan, mutta konkreettisemmin käyttämättä syrjäytymisen käsitettä? Selvästi syrjäytyminen nähtiin ongelmana, jonka ratkaisut löytyivät suurimmaksi osaksi työllisyyden, yritystoiminnan ja talouden kasvun kautta, jonka vuoksi voidaan sanoa, että syrjäytymisestä puhuttiin, jos sen määritelmä yhdistettiin kyseisiin tekijöihin.

Kankaanniemi ei kuitenkaan nähnyt asiaa kyseisellä tavalla:

Syrjäytyminen on asia, joka on sosiaalinen ongelma hyvin pitkälti. Siihen pitäisi puuttua sosiaali- ja terveysministeriön taholta. Sitä olisin odottanut. Siitä on välikysymyksen kysymyksessä nimenomaan esitetty myös syrjäytymisenäkökulma.²²⁷

Asiassa oli suuri periaatteellinen ero näiden näkökantojen välillä. Vuoden 1996 välikysymysdebatissa puhuttiin enemmän syrjäytymisestä työllistymis- ja työvoimapolitiittisena ongelmana kuin sosiaalisena. Esimerkiksi aiemmin siteerattu Armas Komi (kesk.) näki syrjäytymisen tulon- ja työnjakopoliittisena ongelmana ja Reino Paasilinna (sd.) vaati työn politisoimista, koska teknologia oli syrjäyttämässä ihmiset töistä ja yhteiskunnan tehtävä oli tarjota töitä.²²⁸

Ruotsissa vuonna 2000 Elver Jonsson (fp) esitti välikysymyksen sosiaalidemokraattiselle pääministeri Göran Perssonille koskien valtion vastuusta kansalaisista:

Många ungdomar tvingas leva med utanförskap trots att vi aldrig tidigare i ekonomiska termer har haft en så "påkostad" ungdomsgeneration. Det torde finnas en rad orsaker till det. En ökad rotlöshet, ofta i spåren av familjesplittring och ett ökat kommersiellt tryck riktat till ungdom förstärker de negativa tendenserna. Allt fler slutar såväl grundskola som gymnasieskola utan att ha de elementära kunskaperna i de basämnen som gör att man i vuxenlivet kan fungera normalt.²²⁹

---

²²⁷ Kankaanniemi (skl.) 22.2.1996, eduskunnan ptk 13/1996.

²²⁸ Komi (kesk.) ja Paasilinna (sdp.) 21.2.1996, eduskunnan ptk 11/1996.

²²⁹ Elvar Jonsson (fp.) 28.4.2000, interpellation 1999/2000:411.

Jonsson oli huolissaan välikysymyksessä siitä, että nuoret elävät syrjäytyneinä tai ulkopuolisina, vaikka heillä on nyt enemmän käytössään rahaa kuin aiemmillä sukupolvilla. Jonssonille *utanförskap* oli sosiaalipoliittinen ongelma, joka hänen mukaansa johtui nykyaikaisesta juurettomuudesta, perheiden eroista ja kasvavasta kaupallisuudesta. Kaupallisuudella Jonsson tarkoitti luultavasti mediasta ja mainoksista nuorille aiheutuvia paineita, jotka aiheuttavat syrjäytymistä. Suomessa tällainen psykososiaalinen näkökulma ja vahvasti nuorisoon keskittyvä ongelma ei ollut esillä, vaan Suomessa kaupallisuudella viitattiin kilpailuun esimerkiksi työelämässä, jossa syntyi häviäjiä ja voittajia. Ilmeisesti ruotsalaisen porvariallianssin yhdelle puolueelle perhearvojen ja perinteisten toimintamallien rapautumisella oli niin suuri merkitys, että Jonsson pelkäsi koko ikäluokan puolesta. Nuorten osalta *utanförskap* liittyi myös koulutukseen, jonka hänen näkökulmastaan tulisi valmistaa nuori "normaaliin" elämään. Suomessa koulutuksesta syrjäytymisen ympärillä alettiin puhua kunnolla vasta 2005 vuoden välikysymyksessä.

Vuoden 2001 välikysymysdebatissa syrjäytyminen oli erityisesti sosiaalinen ongelma, johon sisältyivät tulopoliittiset ja työllistymiskysymykset. Erityisesti keskustan piirissä lapsiperheiden köyhyys ja syrjäytyminen ja leipäjonoihin turvautuminen nähtiin nykypäivän ongelmana. Esimerkiksi Tero Mölsä (kesk.) näki sen olevan seurausta tulopolitiikasta eli lapsiperheiden taloudellinen tilanne on liian heikko hallitusten tekemien leikkausten vuoksi. Hänen mukaansa leipäjonon syrjäytyneet ovat ihan tavallisia ihmisiä.²³⁰

Köyhyys liitettiin vuoden 2001 keskustelussa lähes joka kerta syrjäytymiseen.²³¹ Välikysymyksen aiheena kansalaisten toimeentulo on varmasti vaikuttanut köyhyyden järjestelmälliseen liittämiseen syrjäytymiseen, mutta myös ajankohdan tilanne, jossa mahdollista jaettavaa valtiontalouden kasvun myötä oli enemmän kuin vuonna 1996. Ministeri Maija Perho (kok.) kertoi puheenvuorossaan suoraan, että syrjäytyminen on moniulotteinen ongelma, eikä sitä ratkaista vain rahan jakamisella²³². Edustaja Päivi Räsänen kommentoi kuitenkin Perhon puhetta kertomalla, että oppositio haluaakin hallituksen vaikuttavan köyhyyttä ja syrjäytymistä tuottaviin rakenteisiin, kun niiden

---

²³⁰ Mölsä (kesk.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

²³¹ Eduskunnan ptk 24/2001

²³² Sosiaali- ja terveysministeri Perho (kok.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

periytymiseen sukupolvelta toiselle²³³. Räsänen mukaan syrjäytyminen oli perheitä koskettavan ongelma, kuten myös osa muistakin opposition edustajista antoi ymmärtää. Syrjäytyminen on näin laajempi ilmiö kuin yksilön oma ongelma.

Ruotsalaisessa keskustelussa vuonna 2003 ja 2005 edustaja Martin Andreasson (fp) otti esiin syrjäytymisen transseksuaalisten ihmisten oikeuksien osalta. Hänen mukaansa heidän syrjäytymisensä oli sosiaalinen ja terveydenhoidollinen ongelma, koska ilman kirurgisia toimenpiteitä monet transseksuaalit syrjäytyvät ja riski itsemurhiin kasvaa. Andreasson esitti kysymyksensä sosiaalidemokraattisen hallituksen ministeri Lars Engqvistille (s), jonka lupaus selvittää asiaa ei Andreassonin mukaan toteutunut, jonka vuoksi hän esitti kysymyksensä uudestaan vuonna 2005.²³⁴ Seksuaalivähemmistöt olivat Suomessa täysin vieras näkökulma syrjäytymiseen. Täällä keskustelua välikysymyksissä ei käyty tiettyjen eturyhmien asemasta tai oikeuksista. Lähinnä Suomessa taisteltiin syrjäytymisen käsitteen avulla siitä, kenelle esimerkiksi pitkäaikaistyöttömille tai opiskelijoille kuuluisi lisää etuuksia tai tukea. Andreasson halusi esittämässään välikysymyksessä tuoda seksuaaliset oikeudet osaksi *utanförskap* käsitettä, koska hän luultavasti näki sen auttavan ongelman esiin tuomisessa ja muiden edustajien positiiviseen suhtautumiseen asiassa. Ruotsissa päästiin syrjäytymisen käsitteen analysoinnissa paljon yksityiskohtaisemmalle tasolle kuin Suomessa, mikä voi johtua siitä, että yksittäiset sosiaaliset ryhmät, kuten seksuaalivähemmistöt olivat Ruotsissa alkaneet nostamaan vahvemmin esiin omia oikeuksiaan jo tuohon aikaan.

Välikysymyksessä vuonna 2005 kannettiin huolta työttömyyden pitkittymisestä ja syrjäytymiskehityksestä, mutta tähän tilanteeseen haluttiin erityisesti sosiaalipoliittisia ratkaisuja, kuten etuuksien korottamisista, mutta myös epämääräisesti pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä²³⁵. Ministeri Sinikka Mönkäreen (sd.) vastauspuheenvuorossa taas korostui syrjäytymisen määrittäminen kasaantuvien sosiaalisten ongelmien kautta. Mutta hallitus esitti sosiaalisten ongelmien ratkaisuksi työllisyyspolitiikan keinovalikoimaa.²³⁶ Molemmissa puheissa korostuu, että

---

²³³ Räsänen (skl.) 15.3.2001, eduskunnan ptk 24/2001.

²³⁴ Martin Andreasson (fp) 30.10.2003/23.5.2005, interpellation 2003/04:62/2004/05:655.

²³⁵ Martti Korhonen (vas.) ym. välikysymys 25.2.2005, eduskunnan ptk 16/2005.

²³⁶ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

syrjäytyminen voidaan nähdä monen eri politiikkalohkon ongelmana, eivätkä puhujat käyttäneet käsitettä analyyttisesti. Käsite oli selvästi poliittisesti käytetty määrittelemään yhteiskunnan ongelmakohtia.

Vuosien 1996 ja 2001 välikysymyskeskusteluissa ei vielä esitetty juuri yhteyttä syrjäytymisen ja koulutuspolitiikan välillä. Ministeri Mönkäre (sd.) käsitteli syrjäytymistä myös koulutuspoliittisena ongelmana:

Hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, jotta vähäosaisuus ei periytyisi sukupolvelta toiselle. -- Koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota kaikilla koulutussektoreilla. Ammatillisessa koulutuksessa on laadittu toimenpideohjelma, joka on tuottanut hyviä tuloksia.²³⁷

Koulutuksen keskeyttäminen ja syrjäytymisen periytyvyys olivat koulun esiin tuomisesta huolimatta yhteydessä sosiaalisiin ongelmiin Mönkären puheenvuorossa. Syrjäytymisen periytyvyyden liittäminen koulutuksen uudistuksiin oli poliittisesti viisaasti tehty, koska Mönkäre pystyi näin tuomaan uuden aspektin esiin hallituksen toiminnasta eriarvoisuutta ja syrjäytymistä vastaan, vaikka välikysymys ei edes keskittynyt nuorten koulutukseen.

Myös oppositiopuolue kokoomuksessa syrjäytymisen yhteys koulutuspolitiikkaan otettiin vahvasti esiin. Paula Risikon (kok.) mielestä ongelma oli siinä, että kilpailuyhteiskunta on liittynyt niin vahvasti nykyään myös koulutukseen ja oppimiseen. Hän huolestui niistä nuorista, joille kova kilpailu ja vaatimusten nouseminen merkitsevät syrjäytymiskiirteen alkua.²³⁸ Opiskelun rahoitus ja kilpailun kiristyminen syrjäytymistä aiheuttavina tekijöinä olivat uudehkoja ongelmia, ja niiden avulla syrjäytymisen määrittely oli uusi aluevaltaus. Risikolle aihe oli selvästi merkityksellinen, mutta samalla koulutus oli myös kokoomukselle tärkeä, sillä se on kutsunut itseään sivistyspuolueeksi pitkään.

Sari Sarkomaa (kok.) huolehti puheessaan myös koulutuspolitiikasta syrjäytymisen alueena:

---

²³⁷ Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²³⁸ Risikko (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä kantaa suurta huolta niistä nuorista, jotka syrjäytyvät jo peruskouluvaiheessa. (Ed. Ala-Nissilä: Mistä rahat löydetään?) Nykyään joka neljäs nuori keskeyttää opintonsa ja ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista joka viides on työttömänä. Kokoomus korostaa, että syrjäytymässä olevien nuorten on saatava yksilöllistä palvelua ja heille on tarjottava mahdollisuus kuntouttavaan työhön, työpajatoimintaan tai oppisopimuskoulutukseen

Sarkomaa puhui vasta peruskoulussa olevista lapsista ja nuorista syrjäytymisvaarassa olevina ihmisinä, mitä ei aiemmin oltu otettu esiin. Kokoomuksen mukaan koulutukseen ja nuorten ammatinvalintaan tulisi selvästi panostaa, jotta syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä. Tämä tendenssi näyttäytyi merkittävänä myöhempinä vuosina keskusteluissa syrjäytymisestä. Merkittävimmäksi syrjäytyneiden joukoksi ei enää määriteltykään aikuiset, vaan nuoret, joiden elämä on vielä täysin edessä. Tässä kokoomus lähestyi ruotsalaista syrjäytymisen käsitettä, jossa nuorisotyöttömyys ja koulutuksen yhteiskuntaa palveleva rooli tulivat esiin. Kokoomuksen kannattajat olivat varmasti tyytyväisiä, kun työllisyyden linjaa korostettiin myös koulutuspolitiikassa. Koulutuksen esiin tuominen syrjäytymisongelman lähteenä kieli ehkä siitä, että suomalaisella yhteiskunnalla meni tuolloin suhteellisen hyvin ja oli mahdollista ottaa esiin ehdotuksia, jotka eivät olleet vain tulipalojen sammuttamista.

Välikysymyksen esittäjä Martti Korhonen (vas.) puhui myöhemmässä puheenvuorossaan työttömyydestä ja syrjäytymisestä:

Mutta, arvoisa herra puhemies, hallituksen vastaus itse asiassa osoittaa sen, että eriarvoisuuden vähentäminen ja köyhyyden poistaminen eivät aidosti kiinnosta hallituspuolueista keskustaa ja sosialidemokraatteja. Työnsaanti on keskeinen köyhyyden ja syrjäytymisen poistamisen lääke.²³⁹

Välikysymyksessä Korhonen kritisoi kyllä työttömyystilannetta, jota hallitus ei ollut tarpeeksi pystynyt parantamaan, mutta pääpaino oli kuitenkin sosiaalipoliittisilla keinoilla, joilla syrjäytymistä haluttiin estää. Korhosen tavoitteena oli selvästi vielä tuoda työttömyystilastot osaksi keskustelua, jotta hallituksen kritiikin laajentamiseksi. Välikysymyksen esittäjille oli edullista näyttää kaikki politiikan lohkot, joilla hallitus ei ollut saavuttanut tavoitteita tai toiminut opposition mukaan oikein, syrjäytymisongelman

---

²³⁹ Korhonen (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

alkulähteinä. Syrjäytyminen oli siis Korhoselle sosiaalipoliittinen ja työllisyyspoliittinen ongelma, mikä johtui hänen asemastaan välikysymyksen esittäjänä.

Sama tilanne näkyi myös toisen vasemmiston edustajan Anne Huotarin (vas.) puheenvuorossa. Huotarin mukaan Suomessa oli sekä rahaköyhyyttä että toisenlaista köyhyyttä. Hänelle “tämä muu köyhyys on osattomuutta ja syrjäytymistä”, mutta hänen mukaansa näitä kahta ei pitäisi laittaa vastakkain. Hänen syrjäytymisen määritelmänsä poikkesi hieman Korhosen (vas.) näkemyksestä, sillä hän ei käyttänyt syrjäytymistä määrittelemään rahallista köyhyyttä. Toisaalta hän toi esille puheenvuorossaan sen, että näihin molempiin köyhyyden muotoihin tulisi hallituksen tarttua ja selvittää ne. Lopulta hän kuitenkin totesi, että rahaköyhyyttä pystytään helposti torjumaan vasemmistoliiton vaihtoehtobudjetilla, jossa etuuskien korotukset eli sosiaalipoliittiset ratkaisut tulivat esiin.²⁴⁰

Myös vihreiden Heidi Hautala hyväksyi jaon köyhyyden eri muotojen välillä. Hänkin korosti syrjäytymisessä sosiaalipoliittisia vaikutuskeinoja, sillä hän näki Suomessa nousevan uusia köyhien ja syrjäytyneiden ryhmiä, jotka vaativat taloudellista ja muuta tukea. Esimerkeiksi hän nosti pienituloiset eläkeläisnaiset ja yksinäiset miehet, jotka tarvitsevat erilaista huomiota. Kuten aiemminkin vihreiden edustajien puheissa, lopuksi painotettiin hyötyjä valtion taloudelle.²⁴¹ On ilmeistä, että esimerkiksi eläkeläisten esiin nostaminen syrjäytymiskeskustelussa oli kannattavaa, sillä he ovat aktiivisia äänestäjiä. Vaikka Hautalan puheessa oli syrjäytymisen määrittämistä sosiaalipoliittiseksi ongelmaksi, toi valtionalouden esiin tuominen puheeseen ajatuksen siitä, että syrjäytyminen on ensisijassa talouspolitiikan hoitoa julkisten menojen säästämiseksi.

Oppositioon vuonna 2006 Ruotsissa joutuneet sosiaalidemokraatit painostivat porvariallianssia pitämään vaalilupauksensa syrjäytymisen murtamiseen liittyen. Bosse Ringholm (s) syytti hallitusta vaalilupauksen pettämisestä, kun pitkäaikaistyöttömien tilanne ei ollut parantunut, vaikka kokoomuslaiset lupasivat töitä jokaiselle. Hän määritteli syrjäytymisen työllisyyspoliittiseksi ongelmaksi, koska hallitus sysäsi politiikallaan

---

²⁴⁰ Huotari (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²⁴¹ Hautala (vihr.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

työttömiä syrjään ja teki heistä passiivisia.²⁴² Selvästikään Ringholm näki syrjäytymisvaarassa olevat jo valmiiksi heikkoina tai passiivisina, mutta lopullisen ongelman laukaisi hallituksen politiikka.

Mielenkiintoinen syrjäytymiseen liittyvä määritelmä tuli Suomessa Paula Risikolta (kok.), kun hän otti jopa epätyypillisesti kokoomusedustajana kantaa pätkätöiden ongelmallisuuteen. Risikon mukaan:

Pätkätööt ovat mielestäni syrjäytymistä aiheuttavia ainakin silloin, kun ne eivät ole kannattavia. Elikä jos on tarjolla vain pätkätöitä ja kerta kaikkiaan ei ole kannattavaa niitä ottaa — esimerkiksi terveydenhuollossa on paljon semmoisia — se syrjäyttää henkilön siitä ammattitaidosta.²⁴³

Risikko määritteli tässä syrjäytymisen työllisyys- ja elinkeinopolitiikaksi. Ammattitaidosta syrjäytyminen oli hänelle merkittävä syrjäytymisen muoto, sillä tällainen henkilö kohtasi helposti taloudellisia ongelmia. Risikon oma tausta terveydenhoitoalalla²⁴⁴ oli varmasti taustalla ongelman esiin tuomiseen. Hänen äänestäjäkunnalleen syrjäytymisen määrittelemisen elinkeinon harjoittamiseen liittyvien ongelmien kautta oli luultavasti merkittävä asia.

Päivi Räsänen (kd.), joka otti osaa vuoden 2001 välikysymyskeskusteluun, toi silloin esiin omaa näkökulmaansa syrjäytymisen käsitteeseen ja allekirjoitti nytkin välikysymyksen. Hänen puoluetoverinsa Kari Kärkkäinen (kd.) ei ollut allekirjoittanut vuoden 2005 välikysymystä, mutta kritisoi silti hallituksen politiikkaa puheenvuorossaan:

No, nyt edustajan esille ottamaan asiaan: Mitä muuta hallituksen viina-ale on aiheuttanut kuin syrjäytymistä ja sitä myötä eriarvoistumista? Viime vuonna alkoholin tilastoitu kulutus kasvoi yli 6 prosenttia. Kokonaiskulutus oli noin 10,3 litraa asukasta kohden. Viina-alen seurauksena väkevien juomien kulutus kasvoi 17,5 prosenttia.

Rattijuoppoja tavattiin 9,5 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna, ja päihtyneiden säilöönnotot kasvoivat 11 prosenttia edellisvuodesta. Näin esimerkiksi syrjäytymisvaarassa

---

²⁴² Bosse Ringholm (s) 28.5.2007, interpellation 2006/07:583.

²⁴³ Risikko (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²⁴⁴ Risikko väitteli terveystieteiden tohtoriksi vuonna 1997 ja väitöskirjan aihe liittyi vahvasti sairaanhoitajien ammattivaatimukseen (Tampereen yliopiston nettisivut).

olevat työttömät miehet ovat ottaneet kasvavassa määrin lääkkeeseen hallituksen alentamaa koskenkorvaa.²⁴⁵

Kärkkäinen määritteli puheenvuorossaan syrjäytymisen yhdeksi syyksi alkoholin hinnan ja suomalaisten alkoholin kulutuksen, jota hänen mukaansa alkoholin veroprosentin lasku edesauttoi. Syrjäytymisen liittämisellä alkoholin kulutukseen hän määritteli alkoholipolitiikan osaksi sosiaalipolitiikkaa. Kristillisdemokraatit halusivat siis katsoa alkoholia sosiaalisten ongelmien näkökulmasta, eikä esimerkiksi elinkeinopolitiikan tai työllisyyspolitiikan kautta. Syrjäytymisen käsitteen ottaminen osaksi alkoholin haittoja edisti tämän tavoitteen esiin tuomista äänestäjille ja vastustajille.

Kansanedustaja Erkki Virtasen puheessa kulminoitui osaksi syrjäytymisen monitulkintaisuus ja tarkoituksenmukainen käyttö puheessa. Hän luetteli puheessaan melkein kaikki Suomessa huonossa asemassa olevat ryhmät, kuten opiskelijat, pitkäaikaistyöttömät, pitkäaikaissairaat, ylivelkaantuneet. Hänen mukaansa näiden kaikkien ihmisten ongelmiin tuli puuttua, jotta syrjäytyminen ja köyhyys eivät lisääntyisi.²⁴⁶ Virtaselle syrjäytymiseen puuttuminen tarkoitti kaikkien näiden ryhmien huomioimista, mutta yleisesti ottaen keskustelussa syrjäytymiseen voitiin liittää mihin tahansa ihmisryhmään tai etuudensaajiin. Syrjäytymisen määrittelemisen heidän kauttaan katsottiin selvästi edistävän argumentaation vaikuttavuutta, koska syrjäytyminen nähtiin laajasti eduskunnassa ongelmallisena kysymyksenä.

Ennen vuoden 2006 parlamenttivaaleja käytiin Ruotsissa keskustelua sosiaalidemokraattisen hallituksen onnistumisista ja epäonnistumisista. Opposition Karin Pilsäter (fp) sanoi esittämässään välikysymyksessä, että hallituksen suurin epäonnistuminen on ollut suuri nuorisotyöttömyys. Hän yhdisti välikysymyksessä työllisyyspolitiikan ja koulutuspolitiikan, jotka eivät ole tuoneet helpotusta tilanteeseen:

Ingen svensk ungdomsgeneration har gått så länge i skola och på universitet som den nuvarande. Samtidigt har det aldrig varit så svårt för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden som just nu. Men utbildning utan yrkeserfarenhet är ofta en färskvara. Risken är stor att många av de unga som nu tvingats gå utan arbete under flera år efter att de avslutat gymnasiet eller högskolan hamnar i ett permanent utanförskap där de inte

---

²⁴⁵ Kärkkäinen (kd.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²⁴⁶ Virtanen (vas.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

längre har förmåga eller möjlighet att ta ett arbete även om det då skulle råda brist på arbetskraft.²⁴⁷

Pilsäter puhui syrjäytymisestä työstä syrjäytymisenä, kuten Suomessa monet puhuivat jo 1990-luvulla, mutta liitti siihen koulutuksen, joka ei valmista työmarkkinoille ja näin pakottaa nuoret työttömyyteen koulusta valmistumisen jälkeen. Syrjäytymisestä voi tulla pysyvää, vaikka tarvetta työvoimalle olisikin tulevaisuudessa, jos työttömyys venyy pitkäksi koulutuksen jälkeen. Aiemmin mainittu Paula Risikon puheenvuoro vuonna 2005 ammattitaidosta syrjäytymisestä liittyi tähän samaa teemaan²⁴⁸. Ruotsin kansanpuolueen²⁴⁹ edustaja Pilsäter pystyi tuomaan nuorisotyöttömyyskeskustelussa esiin kaksi politiikan lohkoa, joihin syrjäytyminen liittyi ja joissa hallitus ei hänen näkökulmastaan ollut onnistunut. Hän toi esiin jatkopuheenvuoroissaan puoluetovereidensa kanssa koulutuksen reformin tarpeen, jotta nuoret saadaan kiinnittymään työelämään heti valmistumisen jälkeen ja turhan sääntelyn poiston työmarkkinoilta.²⁵⁰

Välikysymykseen vastasi ministeri Hans Karlsson (s), jonka mukaan välikysymyksen esittäjä vääristeli työttömyystilastoja ja Pilsäterin ja muun porvariallianssin tarkoituksena oli vain purkaa ammattiliittojen asema työllisyyspolitiikassa. Karlsson liitti käsitteen *utanförskap* myös työllisyyteen, eikä maininnut sitä koulutukseen liittyen.²⁵¹ Myös Ruotsissa käsitettä *utanförskap* on siis käytetty monien eri politiikan osa-alueiden ongelmien kuvailuun ja esiin tuomiseen. Käsitettä on nähtävästi käytetty poliittisesti ja poliitikko on tehnyt tietoisin valinnan käyttäessään käsitettä esimerkiksi työttömyyden rinnalla.

Yhteenvedona voi sanoa, että yhteyksiä Suomen ja Ruotsin keskustelujen osalta löytyy siinä, että syrjäytyminen on ollut sekä sosiaalipoliittinen, työllisyyspoliittinen ja koulutuspoliittinen ongelma molemmissa maissa riippuen puhujan poliittisesta taustasta. Monet sosiaalidemokraattien edustajat läpi ajanjaksojen molemmissa maissa näkivät

---

²⁴⁷ Karin Pilsäter (fp) 15.5.2006, interpellation 2005/06:405.

²⁴⁸ Risikko (kok.) 9.3.2005, eduskunnan ptk 22/2005.

²⁴⁹ Folkpartiet liberalerna.

²⁵⁰ Pilsäter (fp) ym. 12.6.2006, Riksdagens protokoll 2005/06:139.

²⁵¹ Ministeri Karlsson (s) 12.6.2006, Riksdagens protokoll 2005/06:139.

työllisyyspolitiikan olevan avain syrjäytymiseen, mikä johtuu luultavasti heidän kiinnittymisestäään ammattiyhdistysliikkeisiin. Toisaalta tässäkin hallitusvastuu hieman muutti tilannetta. Porvaripuolueiden osalta koulutus alkoi tulla esiin syrjäytymiseen merkittävästi vaikuttavana asiana, mutta Suomessa myöhemmin kuin Ruotsissa.

4. Päätäntö

Tämän tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää, miten Suomen eduskunnan ja Ruotsin Riksdagin kansanedustajat puhuivat syrjäytymisestä ja millaisia määritelmiä syrjäytymiselle tämä puhe antoi. Tavoitteena oli myös tutkia, millaisia eroja eri puolueiden, suomalaisen ja ruotsalaisen keskustelun ja eri vuosien välillä oli syrjäytymisen käsitteen käytössä. Koottuani yhteen johtopäätöksiä näistä kysymyksistä aion pohtia, miksi syrjäytymisen käsitteen käytössä ilmeni muutoksi tai miksi se pysyi samanlaisena.

Yhtenä merkittävänä huomiona suomalaisen aineistostani voin todeta, että vuoden 2000 perustuslain muuttuminen ja opposition ja hallituksen jakolinjan korostuminen näkyivät myös tässä aineistossa. Vuoden 1996 välikysymyskeskustelun aikana ei vain opposition edustajat, vaan myös hallituspuolueiden jäsenet kritisoivat hallitusta ja toivat esiin tyytymättömyyttään. Tähän on voinut vaikuttaa myös 1990-luvun laman laajuus. Jokaisen kansanedustajan kannattajiin kuului varmasti lamasta kärsineitä ihmisiä, mikä aiheutti varmasti painetta laman hoidon kritisoimiseen. Vaikka Lipposen toinen hallitus oli riitaisa, ei arvostelua enää hallituksen suuntaan tullut yhtä paljon omista joukoista. Viimeistään vuoden 2005 keskustelussa näkyy poliittinen kulttuuri, jossa hallituspuolueiden edustajat puolustavat hallituksen toimia viimeiseen asti.

Syrjäytyminen käsitteenä osoitti monimuotoisuutensa jo ensimmäisen Suomen eduskunnan välikysymyskeskustelun sisällä. Vuonna 1996 Suomi oli irtautumassa laman kurimuksesta, mutta suurina ongelmina olivat muun muassa työttömyys, työpaikkojen katoaminen automatisaation vuoksi, nuorten ja perheiden köyhyys ja lamassa konkurssin tehneet yrittäjät. Oli luonnollista, että myös eduskunnassa keskusteltiin näistä asioista. Lipposen ensimmäinen hallitus otti vastaan välikysymyksen, jossa oppositio halusi osoittaa työttömyyden ja syrjäytymisen esille ottamisella, että hallitus on kääntänyt katseensa väriin asioihin, kuten rahaliitto EMU:iin. Opposition tavoitteena ei ollut pelkästään huolehtia syrjäytyneiden tilanteesta.

Opposition edustajat keskustasta, kristillisistä ja perussuomalaisista määrittelivät valtion tehtäväksi aktiivisen työllisyyspolitiikan ja syrjäytyminen nähtiin alistumisena siihen, että

työtä ja sopivaa koulutusta ei ole saatavilla. Erityisesti nuoret ja pitkäaikaistyöttömät nähtiin syrjäytymiseen taipuvaisina. Yleisesti ottaen nämä puolueet jakoivat ihmiset työttömiin ja työllisiin. Työ määritteli sen, mikä ihmisen asema oli yhteiskunnassa. Pääministeri Lipponen ja pari muuta vasemmiston hallituspuolueiden edustajaa näkivät syrjäytymisen työelämän markkinaorientaatioon, minkä vuoksi kaikki ihmiset eivät saa työtä. Valtio ei hallituksen mukaan pystynyt tekemään kaikkea tässä asiassa.

Oppositiolle vuoden 1996 keskustelussa ihmisarvon menetys oli mahdollista syrjäytyneen elämässä. Toisaalta keskustan riveistä nostettiin esiin turvallisuusuhka, jonka elämäänsä tyytymättömät syrjäytyneet aiheuttavat muulle yhteiskunnalle. Hallituspuolueista erityisesti kokoomuksesta tunnustettiin, että kaikille syrjäytyneille ei voida löytyä töitä heidän oman työkyvyn puutteensa vuoksi. Ongelmana nähtiin myös hallituspuolueissa, että Suomi jakaantuu voittajiin ja häviäjiin.

Vuoden 1996 debatissa syrjäytymisestä puhuttiin uhkana ja riskinä, mutta lähinnä valtion tai yhteiskunnan näkökulmasta. Osmo Soininvaara (vihr.) puhui vuonna 1996 muista poiketen syrjään heittämisestä ja Raimo Vistbacka (ps.) syrjään sysäämisestä, mitkä olivat jo suhteellisen rajuja ilmaisuja syrjäytymisen rinnalla. Yhden edustajan perussuomalaiset halusi näyttää pystyvänsä tiukkaan oppositiopolitiikkaan kovemmalla kielellä puolueen vaihdettua vasta nimeä. Soininvaaran puheessa paistoi lievä erottautumisen halu muusta hallituksesta ja omien kannattajien vakuuttaminen vihreiden linjasta. Erityisesti vasemmistopuolueet, lähinnä SDP:n edustajat käyttivät käsitettä innokkaasti. Huomio oli kuitenkin kiinnittyneenä työttömyyteen syrjäytymisen aiheuttajana ja työn automatisaatioon työttömyyden aiheuttajana. Monet Keskustan esittämät puheenvuorot olivat vuoden 1996 debatissa yllättävän reformistisia ja hieman sisäisesti jakautuneita talouden sääntelyn osalta.

Yleisesti syrjäytymisestä puhuttiin työttömyyden aiheuttamana tai työttömyyden aiheuttajana. Se oli työllisyyspoliittinen ongelma, eikä yhteisöllisiä tai sosiaalisia puolia juuri esiin nostettu. Laman selän taittuminen oli varmasti osallisena näkökulmaan, jossa hallitus otti varovasti kantaa itse syrjäytymisen sosiaaliseen puoleen. Talous oli lähdössä hitaasti nousuun, joka oli positiivinen seuraus politiikassa toisin kuin sosiaaliset ongelmat.

Ruotsissa tutkimani *utanförskap* tuli muiden syrjäytymiseen viittaavien käsitteiden rinnalle jo 1980-luvulla, mutta kunnolla sitä alettiin käyttää 1990-luvun lopulla, kun kokoomuslaiset ottivat sen omakseen. Interpellation-aineistoa on Ruotsin valtiopäiväasiakirjoissa vasta vuodesta 1999 lähtien, jolloin käsitteelle annettiin porvaripuolueiden toimesta merkityksiä koulun ja maahanmuuton alueilta. Oppositiossa olleet porvaripuolueet näyttivät syrjäytymisen käsitteen kautta, miten sosiaalidemokraatit ovat epäonnistuneet toiminnassaan ja kuinka he laittaisivat Ruotsin asiat kuntoon. Maahanmuuttajien kiinnittymisestä yhteiskuntaan oltiin laajasti huolestuneita ja heidän mahdollisesta syrjäytymisestä työstä ja koulutuksesta tämän vuoksi. Toisin oli Suomessa, jossa maahanmuutto ei vielä 1990-luvun loppupuolella ollut noussut merkittäväksi aiheeksi syrjäytymiskeskustelussa. Myös nuorten elämäntapaa kuvattiin ruotsalaisessa keskustelussa syrjäytyneeksi. Esimerkiksi edustaja Jonsson (fp) näki nykyisen pirstaleisen perhemallin ja ihmisten juurettomuuden ajavan nuoria syrjään yhteisöistä.

Vuoden 2001 Suomen eduskunnan välikysymyskeskustelussa syrjäytymisestä korostui paljon voimakkaammin sen sosiaalinen puoli, mutta myös itse syrjäytyminen käsitteenä oli laajemmin ja useammin eri puolueiden edustajien käytössä. Köyhyys nähtiin kiinnittyvän tiukasti syrjäytymiseen. Erityisesti Kokoomuksen ministeri Perho ja osa puolueen edustajista näkivät syrjäytymisen sosiaalisena ja monimutkaisena kokonaisuutena, johon valtion oli hankala vaikuttaa. Eriarvoisuuden ja ennaltaehkäisyn teemat nousivat kaikkien ryhmien syrjäytymispuheessa esiin. Perhe- ja aluepolitiikkaa korostuivat opposition kritiikissä hallituksen toimintaa kohtaan, sillä syrjäytymisen nähtiin koskevan myös kokonaisia perheitä ja jopa yhteisöjä tai niiden puutteen aiheuttavan juuri syrjäytymistä.

Toisaalta vuoden 2001 keskustelu osoittaa, kuinka vaikea tilanne Lipposen sateenkaarihallituksella oli, kun monet hallituspuolueiden vasemmistoedustajat ottivat esiin vaikeita kysymyksiä ja päätöksiä, joita oli hallituskaudella tehty. Erityisesti pääministeri Lipposen ja valtiovarainministeri Niinistön tiukkaa talouslinjaa arvosteltiin. Kokoomus halusi määritellä syrjäytymisen yksilön sosiaalisten ongelmien kautta, johon ei valtion isommilla avustuksilla pystytä vaikuttamaan. Vasemmisto korosti edelleen työstä syrjäytymistä ja sosiaalietuuksien tärkeyttä näille ihmisille. Keskustan näkemyksissä korostui kritiikki sosiaalidemokraattien kannattamaa kolmikantaa ja ammattiliittojen valtaa

kohtaan. Niiden nähtiin estävän kaikkein pienituloisimpien ja syrjäytyneiden avun saaminen.

Ruotsissa porvariallianssi alkoi vuonna 2004 valmistautua kahden vuoden päässä 2006 hämmöittäviin parlamenttivaaleihin. Kansanpuolue toi keskusteluun alueellisen eriarvoisuuden ja huonosti pärjäävien kaupunginosien syrjäytymiskehityksen. Tähän liitettiin käsite *bidragsberoende*, joka merkitsi heille syrjäytymiseen jäämistä ja riippuvuutta sosiaalietuksista. Myös muut allianssipuolueet ottivat osaa keskusteluun ja ennen vaaleja käydyissä debateissa aiheiksi valikoituivat nuorten pitkäaikaistyöttömyys, huono koulutuspolitiikka, joka ei valmista työelämään, transihmisten oikeudet, ääriliikkeet ja demokratian toimivuus.

Välikysymyskeskusteluissa näkyi selvästi, että allianssi haki syrjäytymiseen ratkaisuja muualta kuin pelkästä sosiaalipolitiikasta. Syrjäytyneet kuvattiin ihmisinä, joille ei löytynyt paikkaa tai toimintaa ”normaalin” yhteiskunnan toiminnan alueelta. Koulusta suoraan työttömäksi valmistuminen ja ihmisten huono osallistuminen päätöksentekoon erityisesti maahanmuuttaja-alueilla olivat esimerkkejä tästä. Ääriliikkeiden huomioiminen syrjäytymiskeskustelussa oli varmasti seurausta 9/11-tapahtumasarjan jälkeisestä niin kutsutusta ”terrorismin aikakaudesta”. Suomessa ei tällainen kansainvälinen syrjäytymisen määritelmä, uskonnollisten ääriliikkeiden kannattajaksi päätyminen, tullut esiin aineistossani vuoteen 2005 mennessä. Tämä johtui luultavasti siitä, että Suomessa kansainvälistä terrorismia ei nähty uhkana vielä tuossa vaiheessa muun muassa suhteellisen vähäisen ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien määrän vuoksi. Suomessa ei myöskään ollut syntynyt suuria maahanmuuttajien muodostamia yhteisöjä ja asuinalueita maahanmuuttajien määrän ja harjoitetun politiikan vuoksi toisin kuin Ruotsissa. Näin erityisesti maahanmuuttajien syrjäytymiseen ja tätä kautta mahdolliseen terroriuhkaan ei kiinnitetty Suomessa huomiota.

Sosiaalidemokraatit puolustivat tietysti hallituksensa toimintaa ennen vuoden 2006 vaaleja. Heidän mukaansa sosiaalietuksia tuli antaa niitä tarvitseville. Toisaalta heidän riveistään tuli äänenpainoja, jotka määrittelivät osan syrjäytyneistä omaa syytään syrjään meneviksi ja vilpillisin keinoin valtion varoja kuluttaviksi. Syrjäytyneitä täytyi auttaa valtion

työllisyyspolitiikalla, sillä näin heidän määräänsä saataisiin sosiaalidemokraattien mukaan vähennettyä.

Suomalainen keskustelu monipuolistui 2005 vuoteen tultaessa, kun syrjäytyminen nähtiin työllisyyspoliittisena, sosiaalipoliittisena ja koulutuspoliittisena ongelmana. Erityisesti kokoomuksen edustajat toivat esiin koulutuspoliittisia ongelmia ja ratkaisuja syrjäytymiskysymyksessä. He näkivät valtion tehtäväksi ammattikoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen tarjoamisen niille, joiden uhkana syrjäytyminen oli. Koulutus nähtiin myös perinteisessä mielessä avaimena menestykseen tulevaisuudessa. Syrjäytyneitä nuoria ei nähty täysin passiivisina, vaan kokoomusedustajat näkivät tärkeäksi valinnanmahdollisuuden kuntoutuksessa. Edustaja oli jopa sitä mieltä, että suomalainen koulutus oli liian kilpailuorientoitunut, jonka vuoksi moni vaatimuksiin kykenemätön nuori syrjäytyy. Kilpailukritiikki muistuttaa aiemmin 1990-luvulla vasemmistopuolueiden työmarkkinoiden kilpailun kritisointia. Koulutus ja nuoret olivat kokoomuksellekin alue, johon markkinavoimien ei tulisi täysin päästä vapaasti toimimaan.

Vuoden 2005 välikysymyskeskustelussa nousi erityisesti esiin myös valtion puuttumisen mahdollisuudet ja holhoava puhe. Ministeri Mönkäre (sd.) oli yksi eniten valtion erityistoimenpiteiden tarvetta ja varhaista puuttumista korostanut puhuja. Enemmän kuin aikaisempina vuosina nähtiin valtion mahdollisuuksia toimia sosiaalisten kysymysten ratkaisijana. Välikysymyksen esittäjät ja vasemmisto-opposition edustajat korostivat työllisyysongelmaa, johon kuitenkin haluttiin sosiaalipolitiikan toimenpiteitä muun muassa solidaarisuuteen vedoten. Vastapainona tälle kokoomus ja vihreät näkivät yhteisöjen ja yksilöiden roolin syrjäytymisessä merkittävänä. Vihreiden osalta tämä oli hieman yllättävää.

Välikysymyskeskusteluun piilotettua väittelyä käytiin vuonna 2005 vihreiden ja sosiaalidemokraattien välillä, kun syrjäytyminen otettiin osaksi sosiaalipoliittisia etuuksia. Sosiaalidemokraatit puolustivat nykyistä ammattiliittojärjestelmää, ja perustelivat syrjäytymisen avulla, kuinka ansiosidonnainen estää syrjäytymistä. Vihreiden haaveissa olivat taas perustulokokeilu ja itse perustulo, jonka vuoksi he korostivat myös yksilöiden roolia syrjäytymisessä ja sosiaalipolitiikassa. Kuten Ruotsissakin syrjäytyminen pystyttiin liittämään myös moraalikysymyksiin, kuten alkoholiin. Kristilliset vastustivat

alkoholiveroprosentin laskua, sillä he näkivät suomalaisten miesten menettävän ihmisarvoaan, kun hallitus laski alkoholin hintaa. He halusivat näyttäytyä inhimillisen politiikan kannattajina omille päihteitä vastustavalle äänestäjäkunnalleen.

Vuonna 2005 välikysymyskeskusteluun osallistuivat tiukasti vasemmistoliiton, SDP:n ja vihreiden edustajat. Syrjäytyminen oli heille selvästi tärkeä kysymys. Myös kokoomus osallistui aktiivisesti, vaikka se ei ollut allekirjoittanut välikysymystä. Keskustan edustajat eivät hallituspuolueen edustajina juuri keskusteluun puuttuneet, vaikka aiempina vuosina Lipposen hallituksille kritiikki oli kovaa.

Ruotsissa vuonna 2006 tapahtuneen vallanvaihdon seurauksena diskurssi syrjäytymisen käsitteen ympärillä muuttui. Tilanne ei muistuttanut Suomen välikysymyskeskusteluja, vaan hallitseva porvariallianssi näki syrjäytymisen ja työttömyyden uusliberalistisesta näkökulmasta, jota mikään suomalainen puolue ei edustanut tuossa vaiheessa. Sosiaalidemokraatit kritisoivat hallituksen oman käsitteen *utanförskap* kautta budjettiesitystä, jossa heidän mielestään huono-osaiset ja syrjäytyneet jäivät huomiotta. Sosiaalidemokraateille oppositiossa oleminen oli uusi asia moneen vuoteen. Tässä uudessa tilanteessa he pääsivät kuitenkin määrittelemään välikysymyksen kautta, kuinka matalat palkat, koulutuksen ja taitojen huono taso ja sairauslomalla jääminen aiheuttivat syrjäytymistä. Sosiaalidemokraatit määrittelivät hallituksen käsitteen näkökulmasta, jossa syrjäytyneet eivät itse olleet yleensä syyäpäitä tilaansa. Syrjäytyminen haluttiin näyttää uuden hallituksen talouspolitiikan ongelmaksi.

Erityisesti valtiovarainministeri Andreas Borg (m) oli tulilinjalla ja hänen puheessaan syrjäytyminen olikin käytössä, kuten vaalien alla allianssin kampanjassa. Borg kertoi hallituksen kannan, että syrjäytymiseen ei ollut vastauksena valtion tulonjako. Hänen mukaansa vastaus oli yksinkertaisesti siinä, että syrjäytyneet lopettavat sosiaalietuuksilla elämisen ja vaihtavat sen työn tekemiseen. Syrjäytyminen määriteltiin porvariallianssin toimesta selvästi yksilön laiskuudeksi ja tahdoksi olla syrjäytyneenä.

Syrjäytymisen käsitteen vaiheet ovat moninaiset niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. On mielenkiintoista nähdä, kuinka Ruotsissa käsitteistö syrjäytymiselle on ollut moninainen, eivätkä vanhat käsitteet aina pysty kuvaamaan uusia ilmiöitä, joille

yhteiskunta haluaa asettaa nimen. Suomen poliittinen käsitteistö syrjäytymisen suhteen ei ole kovinkaan paljon muuttunut, mutta sisällöt, käsitteen käyttöpaikat ja yhteydet ovat kokeneet muutosta. Yhteys Suomen ja Ruotsin keskustelujen välillä ei ajanjaksollani tule selkeästi ilmi, vaikka aiempien vuosikymmenten akateeminen keskustelu antoi ymmärtää, että tutkijoita kiinnostivat sosiaaliset ongelmat yli Pohjanlahden. Poliitikkojen keskustelut ovat voineet risteytyä Pohjoismaiden neuvostossa tai EU:n neuvottelupöydissä, mutta uudet käsitteelliset tuulet eivät ole heti huomattavissa Suomen keskusteluissa kyseisenä aikana tai ne ovat tulleet jälkijunassa. Ainakaan ilmiötä kuvaava sana ei suomenkielessä ole muuttunut. Toisaalta laajasti ajateltuna yhteyksiä myös löytyy. Molempien maiden käsitteiden sisällöt ovat osaltaan yhteneväiset, sillä sosiaaliset ongelmat ja hyvinvointivaltion mahdollisuudet niiden ratkaisijana tulevat esiin käsitteissä. Ongelmat ovat osaksi kuitenkin erilaiset lähinnä poliittisten realiteettien vuoksi.

Mielenkiintoisempaa onkin pohtia, mistä kahden pohjoismaisen hyvinvointivaltion eroavaisuudet syrjäytymisen käsitteen käytössä johtuvat. Ruotsin aikaisempi ”herääminen” syrjäytymisen ilmiöön liittyy luultavimmin hyvinvointivaltion kehittyneisyyteen, sillä syrjäytymisestä puhutaan erityisesti niissä maissa, missä jonkinlainen hyvinvointivaltio on voimissaan. Hyvinvointivaltio on ollut osaltaan aiheuttamassa syrjäytymisen sosiaalisen ongelman ilmaantumisen puheeseemme, vaikka sen tehtävä oli juuri auttaa huono-osaisia. On varmasti selvää, että yhteiskunnassa, jossa yleisesti ottaen menee hyvin, nousee yllättävän näkyvänä esiin ongelmat, jotka olisivat jääneet isompien ongelmien alle ilman hyvinvointia. Joka puolella maailmaa, kuten Suomessakin näyttää toistuvan se, että tutkijat löytävät sosiaalisen ongelman, joka sitten leviää poliittiseen keskusteluun ja politiikan välineeksi, jolla pedataan vaalivoittoja ja miellytetään äänestäjiä.

Suomessa syrjäytyneiksi tai syrjäytymisuhan alla oleviksi katsottiin yleensä pitkäaikaistyöttömät, nuoret ja muut selkeät sosiaaliset ryhmät. Myös Ruotsissa nämä ryhmät nousivat esiin, mutta syrjäytymisestä puhuttiin myös epämääräisenä yhteiskunnan tukien vastaanottamisena, mikä ei ollut yleistä Suomen keskusteluissa. Tämä voi johtua siitä, että Ruotsissa oikeiston kannatus kasvoi ja se pääsi myös valtaan 2000-luvulla.

Parlamentaariseen puheeseen liittyvä eroavaisuus Ruotsin ja Suomen välillä oli ja on se, että välikysymysten merkitys ja tarkoitus parlamentaarisessa protokollassa. Ruotsissa

väläkysymyksiä esitetään viikoittain, eikä siihen liity hallituksen luottamuksesta äänestämistä. Tämä vaikuttaa kysymysten ja keskustelun luonteeseen, jolloin hallituksella ei ole pakottavaa tarvetta vastausten täydelliseen perusteluun. Myös opposition kysymykset olivat monesti vähemmän harkittuja, ja samoista asioista kysyttiin useita kertoja vuoden aikana. Vaikka tarkoituksena on ollut, että väläkysymykset olisivat yleisesti kiinnostavista aiheista, lisättiin niihin välillä myös omien kotikulmien esimerkkejä mukaan.

Suomen väläkysymyskeskusteluun vaikutti selvästi se, että asetelma opposition ja hallituksen välillä oli hallituksen kannatusta mittaava ja sen toimintaa arvioiva. Puolusteleminen ja kritisointi olivat kiivaampaa kuin ruotsalaisessa keskustelussa. Syrjäytymiselle löytyikin selvemmin määritelmiä monipuolisesta keskustelusta, jossa käsitteen merkityksestä käytiin poliittista kamppailua.

Tutkimukseni anti on ollut se, että se on tuonut selvyyttä syrjäytymisen käsitteen moniulotteiseen poliittiseen luonteeseen, kuten tarkoitus olikin. Se on myös valottanut parlamentarismien yhtä kulmaa käsitehistorian näkökulmasta, sillä metodini avulla parlamentaarinen puhe on Suomessa ja Ruotsissa päässyt paremmin esiin erityisen poliittisena ja yhteiskuntaan vaikuttavana asiana. Lisäksi vertailevalla ja ylijalaisella tutkimuksella on merkitys oman poliittisen kulttuurimme ymmärtämisessä, sillä vertailukohdat tuovat mukanaan tietoa, jota ei muuten voisi saada ja ymmärtää.

Aiemman tutkimuksen valossa tämä tutkimus tuo syrjäytymisen tutkimiseen Suomessa käsitehistoriallisen puolen, jossa aiemmat sosiaalityön ja sosiologian alan tutkimukset nähdään tärkeinä lähteinä käsitteen sen hetkisten merkitysten rakentajina, mutta niiden merkitys tutkimuskirjallisuutena rajautuu pieneen osaan. Tuula Helneen syrjäytymisen sosiologisten tutkimusten mukaan syrjäytyneet on pyritty kautta aikojen liittämään osaksi normaalia ja yhteiskuntaa itseään²⁵². Tämä sama ilmiö näkyi myös tämän tutkimuksen aineistossa. Yhteiskuntatieteissä puhutaan monesti uusliberalistisesta kehityksestä yhteiskunnassa. Heikki Patomäen mukaan uusliberalismi on aate, joka kannattaa talousliberalismia, ja jossa yksilönvapaus, markkinoiden vapaus ja omistusoikeus

---

²⁵² Helne 2002.

edustavat hyvää. Patomäen mukaan Suomessakin 1980-luvun lopulta eteenpäin tätä ajattelutapaa on viety pikkuhiljaa eteenpäin.²⁵³ Tässä tutkimuksessa suomalainen uusliberalismi tulee laimeasti esiin vuoden 2005 punamultahallituksen ja kokoomuksen kannattamassa verolinjassa ja saman vuoden välikysymyskeskustelussa nousseissa muistutuksissa valtion talouden tilasta. Syrjäytymiseen liittyviä valtiolle annettuja tehtäviä tuli jokaisen puolueen suusta paljon. Markkinakritiikki sai myös tuulta alleen jossain vaiheessa keskusteluja. Toisin sanoen oma aineistoni ei tue selvää uusliberalistista kehitystä suomalaisessa poliittisessä keskustelussa aineistoni aikana.

Tutkimukselleni olisi mielenkiintoista saada jatkoa, sillä mahdollisia kehityssuuntia on monia. Aikaperspektiiviä olisi mahdollista laajentaa selvästi kohti nykypäivää, sillä tiedossa on, että keskustelu syrjäytymisen ympärillä ei ainakaan ole laantunut 2010-luvulla. Tällöin mahdollisuudet luotettavampaan ajalliseen vertailuun olisivat paremmat. Myös ruotsalaisen keskustelun täysimääräinen huomioiminen suomalaisen keskustelun rinnalla olisi mielenkiintoinen suunta. Tällöin myös ruotsinkielen syrjäytymissanastoa voisi tutkia laajemmin. Tutkimuksen laajentaminen erilaisiin puolueiden aineistoihin voisi näyttää myös syrjäytymisen käsitteen käytön merkityksen vielä paremmin juuri välikysymyksissä. Yhteenveto muiden yhteiskunnan osa-alueiden syrjäytymispuheesta toisi taas paremman ymmärryksen käsitteen merkityksestä kokonaisuudessaan. Selvää tämän tutkimuksen näkökulmasta on jo se, että käsitteiden alkuperäinen merkitys voi muuttua täysin vuosien ja vuosikymmenien kuluessa ja tietysti erilaisten ihmisten suussa.

---

²⁵³ Patomäki 2007, 10-13.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 11/1991, 30.4.1991.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 5/1996, 9.2.1996.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 10/1996, 20.2.1996.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 11/1996, 21.2.1996.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 13/1996, 22.2.1996.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 14/1996, 23.2.1996.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 24/2001, 13.3.2001.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 26/2001, 15.3.2001.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 27/2001, 16.3.2001.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 16/2005, 25.2.2005.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 22/2005, 9.3.2005.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 24/2005, 11.3.2005.

Folkpartiet (2014), Utanförskapets Karta: En kartläggning över utanförskapet i Sverige. Saatavilla: <http://www.temaasyl.se/Documents/Partipolitiskt/Utanf%C3%B6rskapets%20Karta.pdf>, viitattu 14.5.2018.

Heinonen, Jari, Lehtonen, Heikki & Rissanen, Pekka (1986), "Syrjäytymisestä ja syrjäytymiskeskusteluista Suomessa". *Tiede & Edistys*, no. 3, 176-194.

Keskustan periaateohjelma 1996, Pohtiva-tietokanta, viitattu 27.5.2017.

Kivipelto, Arja (2016), "Syrjäytymis-vaarassa olevat voi tunnistaa jo nelivuotiaana – suomalaiset kehittivät "mielenterveyden rokoteohjelman"". *Helsingin Sanomat* 5.4.2016. Saatavilla: <http://www.hs.fi/tiede/a1459740312216?jako=3950a1e3a713903c4c2c1b7884fb430b&ref=tw-share>, viitattu 25.10.2016.

Lehtonen, Heikki, Heinonen Jari & Rissanen, Pekka (1986), *Syrjäytymiskäsitteen käytön ongelmia*. Sosiaalihuollituksen julkaisuja, no. 12. Valtion painatuskeskus.

Lähteenmaa, Jaana (2016), "Loukattu kansanosa tarttuu vihapuheeseen". *Keskisuomalainen* 11.11.2016.

Myrskylä, Pekka (2012), "Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?". Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) julkaisuja no. 19. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>, viitattu 31.3.2018.

Mäntysaari, Mikko (1983), "Syrjäytetyt sosiaalihuollossa". Sosiaalinen Aikakauskirja, no. 2, 30-32.

Muilu, Hannele (2014), "Risikon vastikkeellinen sosiaalituki epäilyttää hallituskumppaneita". Yleisradio 8.1.2014. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/risikon_vastikkeellinen_sosiaalituki_epailyttaa_hallituskumppaneita/7020241, viitattu 6.5.2016.

Riksdagens interpellation 1999/2000:90, 18.11.1999.

Riksdagens interpellation 1999/2000:183, 23.12.1999.

Riksdagens interpellation 1999/2000:411, 28.4.2000.

Riksdagens interpellation 2003/04:62, 30.10.2003.

Riksdagens interpellation 2004/05:386, 16.2.2005.

Riksdagens interpellation 2004/05:655, 23.5.2005.

Riksdagens interpellation 2005/06:142, 28.11.2005.

Riksdagens interpellation 2005/06:405, 15.5.2006.

Riksdagens interpellation 2006/07:443, 28.3.2007.

Riksdagens interpellation 2006/07:583, 28.5.2007.

Riksdagens interpellation 2006/07:71, 15.11.2006.

Riksdagens protokoll 2004/05:86, 8.3.2005.

Riksdagens protokoll 2005/06:139, 12.6.2006.

Riksdagens protokoll 2006/07:26, 23.11.2006.

Savela, Sanna (2016), "Syrjäytyneitä nuoria autetaan takaisin yhteiskuntaan – houkuttimena leffaliput ja lahjakortit". Yleisradio 22.2.2016. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-8690278>, viitattu 25.10.2016.

Sipilä, Jorma (1979), *Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen*. Helsinki: Tammi.

Sipilä, Jorma (1985), *Sosiaalipolitiikan tulevaisuus*. Helsinki: Tammi.

Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003, Valtioneuvoston nettisivut, http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/68-vanhasen-hallituksen-ohjelma, viitattu 21.2.2018.

Internetlähteet:

Allianssin nettisivut. Saatavilla: <http://www.alliansen.se/om-alliansen/historik/>, viitattu 25.3.2018.

Oikeusministeriön tulospalvelu. Saatavilla: <http://tulospalvelu.vaalit.fi>.

Ruotsin Riksdagin nettisivut. Saatavilla: <https://www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/riksdagens-uppgifter/kontrollerar-regeringen/>, viitattu 27.3.2018.

SCB (2012), *Sveriges framtida befolkning 2012–2060*. Demografiska rapporter 2012:2. Saatavilla: URN:NBN:SE:SCB-2012-BE51BR1202_pdf, viitattu 14.5.2018.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2013), ”Terveyttä, turvaa ja tasa-arvoa. Katsaus 2012-2015”. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 1/2013 suomeksi ja ruotsiksi. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224729>, viitattu 25.3.2018.

Suomen eduskunnan nettisivujen valtiopäiväasiakirjojen haku. Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/vaskiresults.aspx>.

Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731. Saatavilla: www.finlex.fi.

Svenska Dagbladet (5.12.2004), ” Utanförskapet växer i Sverige”. Saatavilla: <https://www.svd.se/utanforskapet-vaxer-i-sverige>, viitattu 14.5.2018.

Tampereen yliopiston nettisivut. Saatavilla: <http://www.uta.fi/iasr/introduction/staff/jormasipila.html>, viitattu 18.4.2017.

Tampereen yliopiston nettisivut. Saatavilla: <http://www.uta.fi/kirjasto/vaitokset/1997/43.html>.

Tilastokeskuksen nettisivut, ulkomailla syntyneet 1990–2017. Saatavilla: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomailla-syntyneet.html>, viitattu 14.5.2018.

Tilastokeskuksen vaalisivusto. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/evaa/tau.html>.

Valtioneuvoston nettisivut. Saatavilla: www.valtioneuvosto.fi.

Valtiovarainministeriö, kunta- ja aluehallinto-osasto (2016), ”Kuntatalousohjelma 2017–2020: kevät 2016”. Valtiovarainministeriön julkaisu – 13a/2016. Saatavilla: ISBN 978-952-251-766-1, viitattu 25.3.2018

Tutkimuskirjallisuus:

Alm, Susanne, Bäckman, Olof, Gavanas, Anna & Kumlin, Johanna (2010), *Utsatthetens olika ansikten: Begreppsöversikt och analys*. Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier nr. 13, Stockholm. ISBN: 978-91-85619-74-0

- Björkemarken, Mariann (2014), *Begreppet "utanförskap"*. Landsorganisationen i Sverige, Stockholm: LO-Tryckeriet. ISBN: 978-91-566-2965-5.
- Byrne, David (2005), *Social Exclusion. Second Edition*. Maidenhead: Open University Press.
- Bödeker, Hans Erich (1998), "Concept - Meaning - Discourse. Begriffsgeschichte reconsidered". Teoksessa: Hampsher-Monk, Tilmans & van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 51 - 64.
- Davidsson, Tobias (2010), "Utanförskapelsen. En diskursanalys av hur begreppet utanförskap artikulerades i den svenska riksdagsdebatten 2003-2006." *Socialvetenskaplig tidskrift* nr 2.
- Frick, Willy (1982), *Strukturuomvandling och social utslagning: En analys av sambanden mellan social struktur och social missanpassning och utslagning under perioden 1860 - 1975*. Väitöskirja, Sociologiska institutionen, Umeå Universitet.
- Halonen, Mia, Ihalainen, Pasi & Saarinen, Taina (2015), "Diverse Discourses in time and space: Historical, Discourse Analytical and Ethnographic Approaches to Multi-sited language policy Discourse". Teoksessa: Halonen, Mia et al. (toim.), *Language policies in Finland and Sweden : interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Bristol: Multilingual Matters, 3-26.
- Hampsher-Monk, Iain, Tilmans, Karin & Vree, Frank van (1998), "A Comparative Perspective on Conceptual History - an Introduction". Teoksessa: Hampsher-Monk, Tilmans & van Vree (toim.), *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1-9.
- Helne, Tuula (1994), "Erään muodin tarina: 1980-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta". Teoksessa: Heikkilä, Matti et al. (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Helsinki: Gaudeamus, 32-50.
- Helne, Tuula (2002), *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Väitöskirja, Sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Helsinki: Stakes.
- Ihalainen, Pasi (2017), *The Springs of Democracy: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments, 1917-1919*. Helsinki: Finnish Literature Society. Saatavilla: <https://doi.org/10.21435/sfh.24>.
- Ihalainen, Pasi, Ilie, Cornelia & Palonen, Kari (2016), "Parliament as a Conceptual Nexus". Teoksessa Ihalainen, Ilie & Palonen (toim.), *Parliament and parliamentarism: a comparative history of a European concept*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- Ihalainen, Pasi & Saarinen, Taina (2015), "Constructing 'language' in language policy Discourse: Finnish and Swedish legislative processes in the 2000s". Teoksessa: Halonen, Mia et al. (toim.), *Language policies in Finland and Sweden : interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Bristol: Multilingual Matters, 29-56.
- Isaksson, Guy-Erik & Helander, Voitto (2001), *Interpellationer i Norden: Kontroll eller propaganda?*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Joutsamo, Kari (1980), *Välirikysymys parlamentarismen ilmentäjänä Suomessa*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Koironen, Ilkka, Koivula, Aki, Saarinen, Arttu & Räsänen, Pekka (2017), *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Helsinki: KAKS - Kunnallisan kehittämissäätiö. Saatavilla: <https://kaks.fi/julkaisut/puolueiden-rakenteet-jaseniston-verkostot/>.

- Koselleck, Reinhart (1979/2004), *Futures Past*. New York: Columbia University Press.
- Mattson, Ingvar (1994), "Parliamentary Questions in the Swedish Riksdag". Teoksessa Wiberg, M. (toim.), *Parliamentary Control in the Nordic Countries: Forms of Questioning and Behavioural Trends*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 276-356.
- Meyerowitz, Joanne (2002), "History and September 11: An introduction". *The Journal of American History*, vol. 89, no. 2, 413 - 415.
- Mäntysaari, Mikko (2005), "Pohjoismainen hyöty". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, vol. 13, no. 3, 329 - 340. Saatavilla: <http://journal.fi/janus/article/view/50320>, viitattu 21.4.2017.
- Nevakivi, Jukka (2009), "Sateenkaarihallitus". Teoksessa: Jussila, Osmo, Hentilä Seppo & Nevakivi, Jukka, *Suomen poliittinen historia 1809 - 2009*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 339-344.
- Nousiainen, Jaakko (2006), "Suomalainen parlamentarismi". Teoksessa: Jyränki, Antero & Nousiainen Jaakko (toim.), *Eduskunnan muuttuva asema*. Helsinki: Edita.
- Nyysönen, Toivo (2010), "*Syrjäytymisen vaara on suuri*" : diskurssianalyttinen tutkielma *Helsingin Sanomien nuorten syrjäytymispuheesta vuosina 1994-1995 ja 2004-2005*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201209282544>.
- Palonen, Kari (2012), *Parlamentarismi retorisena politiikkana*. Tampere: Vastapaino.
- Patomäki, Heikki (2007), *Uusliberalismi Suomessa: Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Perttula, Rauno (2015), *Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä*. Väitöskirja, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 517, Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6076-6>.
- Ritakallio, Veli-Matti (1986), *Kartoitus suomalaisesta köyhyystutkimuksesta ja arviot tutkimustarpeesta*. Sosiaalihallituksen julkaisuja, no. 16. Valtion painatuskeskus.
- Rönneling, Anita (2004), *Berättelser från en välfärdsstat: om förståelse av marginalisering*. Väitöskirja, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Saari, Juho (2011), "Hallitus on aina oikeassa (väärässä): Eriarvoisuus 2000-luvun välikysymyskeskusteluissa". *Janus*, vol. 19, no. 4, 308–325. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/50630>.
- Salonen, Tapio (2009), "Sweden: between model and reality". Teoksessa Alcock, P. & Craig, G (toim.), *International Social Policy: Welfare Regimes in the Developed World 2nd Edition*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 130-147.
- Sandberg, Otso (2008), *Syrjäytyneistä huolehtimassa: syrjäytymisen biopoliittinen rationaalisuus Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa*. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201208212206>.

Sannerstedt, Anders & Sjölin, Mats (1992), "Sweden: Changing Party Relations in a More Active Parliament". Teoksessa Damgaard, E. (toim.), *Parliamentary Change in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press, 99-149.

Schierup, Carl-Ulrik & Ålund, Aleksandra (2011), "The end of Swedish exceptionalism? Citizenship, neoliberalism and the politics of exclusion". *Race & Class*, vol. 53, no. 1, 45-64.

Schierup, Carl-Ulrik, Ålund, Aleksandra & Kings, Lisa (2014), "Reading the Stockholm riots – a moment for social justice?". *Race & Class*, vol. 55, no. 3, 1-21.

Skinner, Quentin (2002), *Visions of Politics: Volume 1, Regarding Method*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sluga, Glenda (2004), "The Nation and the Comparative Imagination". Teoksessa Cohen, D., & O'Connor, M., *Comparison and History: Europe in Cross-National Perspective*. New York: Routledge.

Timonen, Virpi (2003), *Restructuring the welfare state: globalisation and social policy reform in Finland and Sweden*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar cop.

Vaarakallio, Tuula & Haapala, Taru (2013), "Introduction". Teoksessa: Vaarakallio, Tuula & Haapala, Taru (toim.), *The Distant Present*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto, 4 - 11.

Vähätalo, Kari (1994), "Suomalainen huono-osaisuuden tutkimus 1980- ja 1990-luvulla". Teoksessa: Heikkilä, Matti et al. (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Helsinki: Gaudeamus, 7-31.

Väärälä, Reijo (2000), "Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa?". Teoksessa: Heikkilä, Matti et al. (toim.), *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus, 74-85.

Wollter, Filip (2014), *Den förlorade välfärdens språk: En undersökning av processer och motiv bakom de senaste decenniernas förändrade benämningar av socialt utsatta*. Institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal högskola, Stockholm. Saatavilla: URN: urn:nbn:se:esh:diva-3637.

Zoubir, Leila (2009), "In i utanförskapet". *Arena* 3/2009, 12-15.